

***”Det står ingen plass i straffeloven at du skal bli dømt til å miste
relasjonen til barna dine”***

En kvalitativ studie av omsorgsrollen i straffegjennomføringen

**Høgskolen
i Innlandet**

Kristina Helle Meling

Master i tverrfaglig arbeid med barn, unge og familier

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Høgskolen i Innlandet

Høst 2023

Sammendrag

Tittel: ”Det står ingen plass i straffeloven at du skal bli dømt til å miste relasjonen til barna dine”

-En kvalitativ studie av omsorgsrollen i straffegjennomføringen

Av: Kristina Helle Meling

Veileder: Astrid Halså

Levert ved: Høgskolen i Innlandet, Høst 2023

Det er anslått at ca. halvparten av de innsatte i norske fengsler har barn, og tall fra Foreningen For Fangers Pårørende (FFP) viser at det hvert år er mellom 6000-9000 barn som har en av foreldrene sine i fengsel. Som barnevernspedagog har jeg hørt lite om barn som pårørende når forelderen er i fengsel og de blir av FFP benevnt som de uskyldige straffede” eller ”skjulte straffede” Barna blir ikke sett og de opplever «straff» av flere grunner. En av dem er at det blir brudd i relasjon når far kommer i fengsel, og andre grunner kan være knyttet til stigma som kan berøre en familie når en forelder kommer i fengsel.

Hvordan blir det satt søkelys på omsorgsrollen under straffegjennomføringen? Jeg har intervjuet barneansvarlige og fedre om deres opplevelse av dette og knyttet det til rehabiliteringsfokuset som står sterkt i den norske Kriminalomsorgen. Frihetsberøvelse er den delen av straffegjennomføringen som ikke kan velges bort, det kan derimot tilbud om rehabilitering. Oppgaven omhandler de sider ved rehabiliteringen som setter søkelys på far som omsorgsperson, herunder deres og de barneansvarliges erfaringer knyttet til dette temaet.

Mine funn viste at barneansvarlige i fengsel var tydelig på at de hadde barnets beste som utgangspunkt i sitt arbeid, men at det kunne være store variasjoner i hvordan de fylte rollen utover det. De ønsket å støtte fedrene i deres relasjon til barnet, men dette kunne likevel komme i konflikt med sikkerhetsaspektet i straffegjennomføringen. I tillegg kunne de barneansvarlig oppleve emosjonelle utfordringer i situasjoner der de identifiserte seg med far som omsorgsperson.

Fedrene opplevde ordningen med barneansvarlige i fengsel svært varierende, alt fra veldig positive erfaringer til at en ikke hadde hørt om ordningen.

Hovedfunn knyttet til fedrene var at de så på seg selv som viktige for sine barn selv om de hadde hatt ulik kontakt med barnet før og under straffegjennomføringen. Det kom fram at den emosjonelle siden ved straffegjennomføringen var det de slet mest med, og at dårlig samvittighet og savn var de største utforingene. Videre opplevde fedrene at det ikke var lagt til rette for jevnlig samtaler og refleksjoner rundt rollen som far i løpet av soningstiden. Det kom også fram at dersom et slikt tilbud hadde vært der, var noen av informantene usikker på om de ville ha benyttet seg av det.

Funnene viste at alle fedrene hadde motivasjon til å endre seg i rollen som far når de var i fengsel, men at det var flere forhold som vanskeliggjorde dette. Slike forhold kunne være knyttet til at de tvilte på seg selv i rollen som far, at relasjonen til barnet av ulike grunner var ustabil eller at regler og rutiner ved straffegjennomføringen vanskeliggjorde far-barn kontakten. Noen valgte ut ifra å redusere denne kontakten. I de tilfeller det var kontakt, opplevde fedrene dette som positivt og noe som gav dem glede under soningstiden.

Funn knyttet til tiden etter løslatelse viste at både barneansvarlige og fedre var bekymret for tilbakefall. Unntaket var far på åpen avdeling som visste at han skulle tilbake til bolig, jobb og familien sin etter soning.

Studien har en kvalitativ metode med en induktiv tilnærming hvor menneskers erfaringer og forståelse av et fenomen utforskes og beskrives fra det enkeltstående til det generelle, dette kommer fram i 6 semistrukturerte intervjuer som er gjennomført i to høysikkerhetsfengsler i Norge.

Nøkkelord: Fedre i fengsel, Rehabilitering av omsorgsrollen, Barneansvarlige

Abstract:

It is estimated that approximately half of the inmates in Norwegian prisons have children, and figures from the Association for Prisoners' Next of Kin (FFP) show that each year there are between 6000-9000 children who have one of their parents in prison. As a child welfare worker, I have heard little about children as relatives when a parent is in prison, and they are referred to by FFP as the "innocent punished" or "hidden punished." These children are not seen, and they experience "punishment" for several reasons. One of them is a rupture in the relationship when a father goes to prison, and other reasons can be related to the stigma that can affect a family when a parent is incarcerated.

How is the spotlight placed on the caregiving role during the execution of sentences? I have interviewed child welfare coordinators and fathers about their experiences with this and linked it to the strong rehabilitation focus in the Norwegian Correctional Service. Deprivation of liberty is the part of sentence execution that cannot be chosen away, but rehabilitation can. The task deals with aspects of rehabilitation that focus on the father as a caregiver, including their experiences and those of the child welfare coordinators related to this topic.

My findings showed that child welfare coordinators in prison were clear that they had the child's best interests at heart in their work, but there could be significant variations in how they fulfilled the role beyond that. They wanted to support fathers in their relationship with the child, but this could still conflict with the security aspect of sentence execution. In addition, child welfare coordinators could experience emotional challenges in situations where they identified with the father as a caregiver.

Fathers experienced the system of child welfare coordinators in prison very differently, ranging from very positive experiences to not having heard of the system at all.

The main findings related to fathers were that they saw themselves as important to their children, even though they had different levels of contact with the child before and during sentence execution. It emerged that the emotional side of sentence execution was what they struggled with the most, and that guilt and longing were the biggest challenges. Furthermore, fathers felt that there were no opportunities for regular conversations and reflections on the role of being a father during the time of imprisonment. It also emerged that if such an offer had been available, some informants were unsure if they would have used it.

The findings showed that all fathers had the motivation to change in the role of a father while in prison, but there were several factors that made this difficult. Such factors could be related

to self-doubt in the role of a father, an unstable relationship with the child for various reasons, or rules and routines in sentence execution that made father-child contact difficult. Some chose to reduce this contact. In cases where there was contact, fathers experienced it as positive and something that brought them joy during their time of imprisonment.

Findings related to the period after release showed that both child welfare coordinators and fathers were concerned about recidivism. The exception was a father in an open unit who knew he would return to his home, job, and family after serving his sentence.

The study used a qualitative method with an inductive approach where people's experiences and understanding of a phenomenon are explored and described from the individual to the general. This is evident in the six semi-structured interviews conducted in two high-security prisons in Norway.

Key words: Fathers in prison, Rehabilitation of the parental role, Child welfare coordinators in prison

TAKK!

Skriveprosessen for denne masteroppgaven har vært både spennende og utfordrende. Det har vært spennende å fordype meg i et tema som jeg finner interessant og viktig, og som har gitt meg mye ny kunnskap. Samtidig har det vært utfordrende med både oppturer og nedturer, samt en betydelig mengde tid og arbeid som har gått til all skriving i tillegg til at jeg har vært i full jobb. Når jeg nå nærmer meg slutten av oppgaven, føler jeg glede og stolthet. Selv om veien hit har vært lang og kronglete, føler jeg at innsatsen har vært verdt det. I den forbindelse vil jeg takke flere personer som har vært tålmodige, forståelsesfulle og støttende gjennom hele prosessen.

En stor takk rettes til min veileder, Astrid Halså, for hennes kunnskap og gode råd, til tross for at hun har hatt mange andre studenter også. Jeg vil også takke min mor, Nina Helle, som har bidratt med kritisk drøfting, basert på hennes utdanning og erfaring innenfor fagfeltet.

Takk også til arbeidsgiveren min for å legge til rette slik at jeg kunne gjennomføre arbeidet med denne oppgaven. Videre vil jeg ikke minst takke informantene mine for at de tok seg tid til å delta i intervjuene og bidro med verdifullt datamateriale. Selv om det ikke var mulig å inkludere alt informantene sa i intervjuene, ønsker jeg å gi anerkjennelse for deres deltakelse og for de kloke tankene og erfaringene de delte. Uten dem hadde jeg ikke kunnet skrive oppgaven og i tillegg få kunnskap og innsikt jeg tidligere ikke hadde.

Arbeidet med oppgaven har vært en lang prosess fylt med glede, fortvilelse, entusiasme, stress og frustrasjon. Jeg vil igjen takke de rundt meg for støtte og motivasjon gjennom hele prosessen.

Stavanger, September 2023

Kristina Helle Meling

Innholdsfortegnelse

1. Oppgavens tema.....	11
1.1 Hensikt med studien	11
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	12
1.3 Avgrensning og presisering.....	12
1.4 Oppgavens disposisjon	13
2. Oppgavens kontekst.....	14
2.1 Formål med straffegjennomføringen	14
2.2 Barneansvarlige.....	16
2.3 Barnets beste.....	17
3. Kunnskapsstatus	17
3.1 Fedre i fengsel.....	17
3.2 Barn som pårørende	18
3.3 Rehabiliteringstanken	21
3.4 Stigmatisering og normalisering.....	22
3.5 Tilbakefall.....	23
3.6 Farskap og forståelse av omsorg	24
4. Teoretiske innfallsvinkler.....	25
4.1 Rehabilitering og rehabiliteringsideologien	25
4.2 Opplevelse av sammenheng (OAS).....	27
4.2.1 Generelle motstandsressurser.....	28
4.2.2 Beslektede begrep.....	30
4.3 Motivasjon	31
4.4 Hvordan kan disse teoretiske bidragene komme til nytte?	32
5. Gjennomføring av studien.....	33
5.1 Det kvalitative forskningsintervju.....	33
5.2 Rekrutteringsprosessen	35
5.3 Utvalg og rekruttering.....	36
5.4 Utvalget og inklusjonskriterier.....	36
5.5 Gjennomføring av intervju	37
5.6 Hvordan ble det i praksis	38

5.7	Etikk og forskningsetiske vurderinger	39
5.7.1	Etiske dilemmaer når barneansvarlige/innsatte er med i forskningen:	40
5.8	Analyse og etterarbeid.....	40
5.9	Forforståelse og fenomenologisk vitenskapssyn.....	42
5.10	Metodediskusjon	43
5.11	Reliabilitet og validitet.....	43
6.	Funn	44
6.1	Kort presentasjon av mine informanter	45
6.2	De barneansvarliges rolle	47
6.2.1	Pappagrupper.....	52
6.2.2	Gode erfaringer fedre har med barneansvarlig Kari».....	53
6.3	Hvordan tenker far om seg selv som omsorgsperson og hvordan opplever han denne rollen under soningstiden.....	55
6.3.1	Omsorgsfokusets vilkår i fengsel	61
6.4	Normalitetsprinsippet.....	63
6.5	Barns betydning for motivasjonen til rehabilitering	66
6.6	Hvilke tanker har fedrene om egen rehabiliteringsprosess og tiden etter soning..	69
6.7	Oppsummering og utgangspunkt for videre diskusjon.....	70
7.	Diskusjon	72
7.1	Motivasjonens betydning	73
7.2	Mestringsressurser.....	75
7.3	Normalitetsprinsippet's betydning	77
7.4	Ordningen med barneansvarlige	79
7.5	Tanker om styrking av rehabilitering knyttet til omsorgsrollen.....	82
7.5.1	Foreldreferdigheter.....	83
7.5.2	Besøksordninger:	84
7.5.3	Koordinering med andre instanser:	84
8.	Avslutning.....	84
9.	Litteraturliste	86
	Offentlige dokumenter:	90
	Vedlegg.....	92

Vedlegg 1: Godkjenning kriminalomsorgen	92
Vedlegg 2: Godkjenning NSD	93
Vedlegg 3: Informasjonsskriv barnansvarlige	94
Vedlegg 4: Informasjonsskriv fedre	98
Vedlegg 5: Intervjuguide.....	101

1. Oppgavens tema

I denne studien ønsket jeg å se på om omsorgsrollen til innsatte menn som har barn ble satt søkelys på, som del av rehabilitering, ved soning. Bakgrunnen for å utforske dette temaet, var at det finns kunnskap om at det å ha foresatte i fengsel kan være en risiko for barns oppvekstforhold. Begrepet barn som pårørende er tatt inn i lovverket innen helse- omsorg og andre områder, også i fengselsomsorgen. Dette indikerer et formål om å ha en ordning som ivaretar barns behov når foresatte er i en utsatt situasjon, enten det gjelder helse eller som i min oppgave kriminalitet og soning. Det er opprettet funksjon som barneansvarlig i alle fengsler i Norge, noe som underbygger at barns behov er viktig å ivareta ved straffegjennomføringen til en forelder.

Jeg ønsket spesifikt å se på hvordan det blir satt søkelys på far som omsorgsperson under soning. Dette vil jeg relatere til rehabiliteringsperspektivet som er en del av straffegjennomføringen i norske fengsler. Farsrollen har i løpet av de siste tiår endret seg fra å være en fraværende omsorgsperson til å bli en viktig person med emosjonell nærhet og aktiv deltaker i barnets liv. Dette gjenspeiler seg både i forventninger til deltagelse i barnets liv og gjennom ordninger som for eksempel at far tar sin del av foreldrepermisjon, og i økende grad tar større del i hvor barnet bor etter samlivsbrudd.

Hvordan og om far identifiserer seg som en viktig omsorgsperson for barnet og hvordan relasjonen blir satt søkelys på i straffegjennomføringen vil, slik jeg ser det, kunne virke inn på barnets oppvekstforhold og relasjon mellom far og barn både under og etter soning. Jeg ville belyse dette ved å se på hvordan omsorgsrollen under soning blir satt søkelys på, og om far som omsorgsperson ble ivaretatt i et rehabiliteringsperspektiv knyttet til straffegjennomføring i norske fengsel.

1.1 Hensikt med studien

Mitt utgangspunkt og min hensikt med å se på far i fengsel, er at fedre i dagens samfunn har en viktig rolle som del av oppveksten til barn. Fedre kan ha ulike tilknytninger og relasjoner til sine barn, men der det er en kontakt som er vurdert til barnets beste, vil jeg tenke at den bør være av best mulig kvalitet. Det kommer også fram i en del forskning knyttet til fedre i fengsel, at de har motivasjon og ønske om å være en god far. I et slikt lys ser jeg det som hensiktsmessig om denne rollen var en del av det kriminalomsorgen vektla i sin rehabiliteringstenkning. Rehabilitering er sterkt framme i norsk kriminalomsorg og jeg ønsket

å få fram erfaringer som fedre og barneansvarlige har knyttet til rehabilitering av far som omsorgsperson under soningstiden.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Min hovedinteresse i denne oppgaven er relatert til om det blir satt søkelys på omsorgsrollen som del av rehabilitering i straffegjennomføringen. Jeg har intervjuet fedrene om deres tanker og erfaringer, samt fått informasjon fra barneansvarlige om deres rolle knyttet til temaet. De barneansvarlige som har et spesielt ansvar for å ivareta fedre og barna til de innsatte, er viktige kilder til kunnskap om hvordan barn som pårørende blir ivaretatt når far er i fengsel. Fedrene har informasjon om hvordan de opplever at rollen som far blir ivaretatt under soning. For å belyse temaet kom jeg fram til følgende problemstilling;

”I hvilken grad blir fedre som soner i fengsel, støttet i å være gode omsorgspersoner for sine barn?”

- Hvordan oppfatter barneansvarlig sin rolle knyttet til far som omsorgsperson?
- Hvordan tenker far om seg selv som omsorgsperson og hvordan opplever han sin rolle under soningstiden?
- Hvilke tanker har fedrene om egen rehabiliteringsprosess og tiden etter soning?

1.3 Avgrensning og presisering

Jeg har valgt å begrense oppgaven min til fedre som sitter i fengsel og har derfor utelatt mødre i fengsel. Dette ville eventuelt gitt et annet perspektiv på oppgaven. I tillegg jobber de barneansvarlige, som er mine informanter, i fengsel med kun mannlige innsatte. Statistikk viser også at det er flere mannlige innsatte enn kvinnelige, med 2936 menn vs. 183 kvinnelige innsatte pr. 15. September 2022 (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022)

Jeg vil se oppgaven min i lys av de lover og forskrifter som regulerer straffegjennomføringen. Dette vil blant annet gjelde innsatte fedres rettigheter knyttet til kontakt med sine barn, barns beste når far er i fengsel og ordning med barneansvarlige.

Straffegjennomføring som far er et vidt og komplekst felt og den erfarte praksis er spennende å få tak i, noe jeg ønsket med denne oppgaven. Jeg har på grunn av tid og ressurser måttet

avgrense oppgaven til 6 informanter. To av dem er barneansvarlige, en i høysikkerhetsavdeling og en på åpen avdeling, og fire innsatte fedre hvorav tre i høysikkerhetsavdeling og en på åpen avdeling.

Barnets stemme kommer ikke direkte fram i denne oppgaven, men jeg har lagt til grunn at det kan medføre risiko for barnet å ha en forelder i fengsel og at det derfor er viktig at relasjonen mellom far og barn blir fokusert på under soning med utgangspunkt i barnets beste. I min oppgave har jeg heller ikke i intervjuene fokusert på tema knyttet til komplekse sosiale og samfunnsmessige utfordringer den innsatte kan oppleve på utsiden. Det kommer likevel informasjon og tanker om dette fra flere av informantene og blir således del av datamaterialet i oppgaven.

De barneansvarlige og innsattes subjektive erfaringer er hovedkilden i oppgaven. Dette vil kunne belyse hvordan «virkeligheten» stemmer overens med ønskede ordninger og lovverk.

1.4 Oppgavens disposisjon

Oppgaven er delt inn i 8 hovedkapitler, hver med underkategorier, med den hensikt å skape en oversiktlig og strukturert leseopplevelse. I kapittel 1 introduserte jeg oppgavens tema og problemstilling. I kapittel 2 blir leseren satt inn i oppgavens kontekst. I kapittel 3 fokuseres det primært på å presentere eksisterende kunnskap og tidligere forskning. Formålet med kapittel 4 er å gi leseren et teoretisk rammeverk som kan bidra til å forstå og belyse oppgavens datamateriale. Kapittel 5 gir en oversikt over den metodologiske tilnærmingen som er benyttet, inkludert vurderinger av etikk og refleksjoner knyttet til metodikken. Kapittel 6 inneholder presentasjonen av funnene og mine tolkninger, med spesiell vekt på erfaringene og perspektivene til både fedrene og de barneansvarlige. Avslutningsvis oppsummeres hovedfunnene i dette kapitlet. I kapittel 7 gjennomgås og vurderes funnene i lys av de teoretiske innfallsvinklene, kunnskapsstatusen og straffegjennomføringens normalitetsprinsipp. Det siste kapitlet gir en oppsummering av de mest betydningsfulle funnene og egne tanker om behov for endringer. Jeg formulerer også et forskningsspørsmål som kan tilføre kunnskap for ytterligere forbedringer knyttet til tematikken i oppgaven.

2. Oppgavens kontekst

Oppgaven er skrevet i en kontekst knyttet til styringsverktøy innenfor Kriminalomsorgen i Norge. Jeg vil kort nevne noen av de formål og lovverk som er relevante for temaet i min oppgave.

2.1 Formål med straffgjennomføringen

Kriminalpolitikken i Norge bygger på humanitet, rettssikkerhet og likebehandling. En fengselsstraff skal være berøvelse eller innskrenkning av frihet, ikke tap av andre grunnleggende menneskerettigheter. Kriminalomsorgen utøver stor makt over enkeltmennesker, og et fengsel er i sin egenart på mange måter et lukket samfunn, noe som krever at det vektlegges åpenhet og innsyn for allmennheten (Kriminalomsorgen, u.å.)

I Norge bygger kriminalomsorgen på fem grunnpilarer som skal fungere som retningslinjer i straffgjennomføringen og som er nedfelt i Stortingsmelding nr. 37 ”Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn” (2007-2008) (Regjeringen, u.å.).

De fem grunnpilarene inneholder elementer som legger føringer for fengsel som en rehabiliterende institusjon og sier noe om hvordan behandling av innsatte skal forstås.

Grunnpilar 1 beskriver straffens hovedmål som er å motvirke kriminalitet, noe som er definert i Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) (s. 19). Gjennom frihetsberøvelse oppnår fengselet en individualpreventiv virkning som skal hindre gjentakelse av lovbrudd, samtidig som det også skal ha funksjon som en avskrekkende faktor. Ved å fjerne mulighetene for å begå nye lovbrudd ved at en er fysisk isolert fra samfunnet, oppnår fengselet en betydelig forebyggende effekt. Samtidig skal det arbeides med å få den innsatte til å erkjenne sin kriminalitet og legge til rette for at hen skal ha en egeninnsats for å forebygge fremtidige straffbare handlinger (St. Meld. Nr. 37, (2007-2008), s. 20).

Grunnpilar 2 bygger på et humanistisk menneskesyn og på en ide om at mennesket er unikt og ukrenkelig (St. Meld. Nr. 37, (2007-2008), s. 20). Mens frihetsberøvelsen er et tvunget tiltak, kan ikke rehabilitering pålegges den innsatte på samme måte. Derfor legger

kriminalomsorgen vekt på å motvirke ødeleggende atferd og behandle innsatte med verdighet og respekt.

Grunnpilar 3 omhandler prinsippet om rettsikkerhet og likebehandling av den innsatte og er hjørnesteiner i fengselssystemet. En ensartet praksis rundt dette er viktig, men hensynet til individuelle forskjeller er likevel avgjørende. Samtidig er den innsatte selv ansvarlig for egen rehabilitering (St. Meld. Nr. 37, (2007-2008), s. 21).

Grunnpilar 4 handler om at den domfelte har gjort opp for seg når straffen er sonet og viktigheten av reintegrering etter endt soning. Den tidligere innsatte skal få en ny sjanse i samfunnet, dette ses på som avgjørende for rehabilitering og vellykket reintegrering. Noe som kan vanskeliggjøre dette er utfordringer blant annet ved at tidligere innsatte ofte møter barrierer for eksempel knyttet til jobbsøknader (St. Meld. Nr. 37, (2007-2008), s. 22). Målet er å redusere tilbakefall til kriminalitet og endre den tidligere innsattes selvbilde fra å være kriminell til en positiv og funksjonell samfunnsborger.

Grunnpilar 5 omhandler normalitetsprinsippet. Normalitetsprinsippet innebærer at soningen skal være så tilsvarende samfunnet som mulig. De innsatte skal derfor behandles med respekt og verdighet, ha mulighet til utdanning, arbeid, kulturelle aktiviteter og annen form for sysselsetting. Frihetsberøvelsen er straffen og den innsatte skal ikke straffes ytterligere. Meningen med normalitetsprinsippet er å minimalisere skadevirkningene av soningen (St. Meld. Nr. 37, (2007-2008), s. 22).

I tråd med normalitetsprinsippet skal fengslene strebe etter å forme soningstilværelsen så nært en vanlig tilværelse som mulig. Dette prinsippet innebærer blant annet at en ikke skal bli fratatt mulighet for kontakt med familie. En slik tanke er knyttet til at den som soner skal tilbakeføres til samfunnet og skal kunne mestre livet utenfor fengselet. Fengslene har da plikt til å sikre at innsatte har samme rettigheter som befolkningen generelt, nettopp med tanke på å forberede dem for en vellykket tilbakeføring til samfunnet etter løslatelse.

Rehabilitering blir da viktig i løpet av soningstiden, og det er blant annet essensielt i dette arbeidet at den innsatte får mulighet til kontakt med sine pårørende. Barn som pårørende skal bli ivaretatt blant annet gjennom ordningen med barneansvarlige som skal være med å bidra til at den innsattes rettigheter og barnets beste blir ivaretatt.

2.2 Barneansvarlige

Ordningen med barneansvarlig i kriminalomsorgen kom i 2015, noe senere enn i somatikken og psykisk helsevern, der den ble etablert i 2010. Erfaring fra ordningen med barneansvarlige innenfor somatikken, psykisk helse og rusomsorg er samlet i rapporten «Barn som pårørende» (Ruud, et.al, 2015). Her kommer det fram at ordningen ikke imøtekommer de forventninger som pårørende hadde når loven ble innført, og rapporten viser også at ordningen med barneansvarlige har mangler knyttet til implementering i aktuelle tjenester.

Ordningen med barneansvarlig i kriminalomsorgen ble lovpålagt ved endring av forskrift i 2015 (Forskrift om straffegjennomføring, 2015, § 1-3). I rundskrivet til kriminalomsorgen framheves blant annet at formålet med funksjonen skal bygge på Barnekonvensjonens regler om å vektlegge barnets beste (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015, s. 2)

Det er som nevnt pålagt at hvert fengsel i Norge skal ha en barneansvarlig og det er leder ved den enkelte enhet som er ansvarlig for at ordningen blir etablert, og at det videre tilrettelegges for utøvelsen av barneansvarligfunksjonen. Funksjonen kan bli tillagt enhver tilsatt i kriminalomsorgen, men det er avgjørende at vedkommende er personlig egnet og har engasjement for rollen. For å få en sammenheng og kontinuitet i barneansvarligarbeidet bør ikke funksjonen spres på for mange ansatte, og det bør være tydelig hvem i enheten som har rollen.

I rundskrivet fra Kriminalomsorgsdirektoratet fra 2015 blir det satt søkelys på at barneansvarlige bør ha en bred kunnskap og kompetanse innenfor ulike områder. Dette kan være kunnskap om hva som skjer med familien når en av foreldrene er i fengsel, kommunikasjon med barn og deres omsorgspersoner og det å ha kunnskap om relevante rutiner og regelverk for å ivareta barnet som pårørende i og utenfor fengselet. I tillegg skal de bistå i vurderinger knyttet til barnets beste, etablere samarbeidsrutiner med ulike instanser, og sørge for at det finnes gode rammer for besøk av barn i fengsel (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015, s. 2).

De barnansvarlige skal på denne måten koordinere arbeidet til kriminalomsorgen for barn under 18 og legge vekt på hensynet til barnets beste, med særlig vekt på barns rett til samvær og kontakt med sine foreldre.

2.3 Barnets beste

§3 i straffegjennomføringsloven peker på at det skal legges vekt på kontakt mellom innsatte og barn. ”Barns rett til samvær med sine foreldre skal særlig vektlegges under gjennomføringen av reaksjonen”. Barnekonvensjonen sine regler om å vektlegge hensynet til barnets beste kommer til uttrykk gjennom straffegjennomføringslovens regler og prinsipper og kriminalomsorgen må sørge for at hensynet til barn vurderes og vektlegges i samsvar med regelverket (Straffegjennomføringsloven, 2001, §3).

3. Kunnskapsstatus

I dette kapittelet viser jeg til noe av forskningen som er gjort på feltet knyttet til fedre i fengsel, pårørende sin situasjon og hvilken innvirkning dette har på deres liv og på innsatte fedres liv. Jeg vil også kort beskrive utviklingen som har foregått knyttet til fedre sin omsorgsrolle og hva som ligger i omsorgsbegrepet.

3.1 Fedre i fengsel

I 2017 ble det gjennomført en kvalitativ studie i Australia med 64 innsatte fedre som avdekket at det er utfordrende å være far i fengsel. Dette skyldes både tapet av fysisk kontakt med barna og følelsen av å være ekskludert fra barnas liv, noe som førte til skyldfølelse og sorg. Studien identifiserte også at mange av disse fedrene hadde blitt foreldre i ung alder, ofte med flere barn og ulike partnere. Videre indikerte funnene at flertallet av disse fedrene ønsket sterkt å være gode rollemodeller for sine barn og skape en bedre framtid for dem enn de selv hadde opplevd. Det kom fram at den begrensede kontakten de hadde hatt til barna i løpet av fengselsoppholdet, gjorde det vanskelig å opprettholde et nært forhold til dem (Fowler, Rossiter, Dawson, Jackson & Power, 2017).

En amerikansk kvalitativ intervjustudie fra 2019 involverte 19 fedre som nylig hadde sonet ferdig sin straff. Til tross for at det av ulike grunner hadde vært begrenset kontakt i fengselsperioden, viste samtlige deltakere et sterkt engasjement for sine barn, og det at de var foreldre motiverte dem til å bli best mulige fedre. I løpet av tiden i fengsel hadde mange av dem fått tid til refleksjon og vurdering av hvordan de kunne endre sine liv. De hadde imidlertid møtt ulike utfordringer, blant annet var avstand mellom barnas bosted og fengselet

en utfordring for å ha kontakt. Selv i de tilfeller der familien bodde i nærheten, pekte noen deltakere på at det var mangel på barnevennlige besøksrom og at besøksordningen bar preg av strenge restriksjoner og ubekvemme prosedyrer ved besøk. Dette reduserte muligheten til gode besøk og atskillelsen fra familien utløste følelse av bekymring og sorg hos fedrene, noe som igjen førte til en opplevelse av å ha begrenset innflytelse på barnas liv. Det var ikke bare forhold ved soningen som gjorde det utfordrende å ha kontakt med barnet, studien avdekket også at mødrene hadde stor innflytelse når det gjaldt fedrenes mulighet til å ha kontakt med barna, dette da mødrene kunne bestemme om de ønsket å utsette barna for kontakt med far i fengselet (Parjarita, Muentner & Kjellstrand, 2019).

Kriminalomsorgen har som sin oppgave å sikre så gode vilkår som mulig for de innsatte, innenfor rammen av fengselsstraffen. I dag vektlegges fellesskap, rehabilitering og samfunnsintegrasjon som idealer, og dette innebærer at det stilles høye krav til de ansatte i kriminalomsorgen (Westrheim & Eide, 2019, S. 56).

3.2 Barn som pårørende

Som jeg har vist til tidligere opplever mellom 6000 og 9000 barn i Norge at en av deres foreldre sitter i fengsel i løpet av et år (FFP). For barn som opplever at en av deres omsorgspersoner blir fengslet, kan situasjonen være svært utfordrende. Dette kan skyldes både redusert kontakt med den innsatte og de vanskelighetene familien ofte står overfor i slike situasjoner.

Barn som har foreldre i fengsel har blitt referert til som ”de uskyldige straffede” eller ”skjulte straffede” av Foreningen for fangers pårørende(FFP) og andre forskere. Disse barna opplever lidelse som en konsekvens av foreldrenes straff, og de har lenge vært oversett i samfunnet. Tidligere forskning, inkludert arbeider av Smith og Jacobsen (2010), Shaw (1992), Friestad og Hansen (2004), samt Lahnstein (1993) og Light (1993), har fremhevet utfordrende forhold som barna står ovenfor, både i møte med fengselet, men også situasjonen utenfor. Det å finne måter å lette på situasjonen for barn når en forelder er i fengsel, kan ha en positiv innvirkning på barnas trivsel, livssituasjon, samt potensielt redusere kriminalitet blant disse barna (Skardhamar, 2010, ; Nilsson, 2002, og ; Friestad & Skog Hansen, 2004).

Roger Shaw (1992) er en forsker som har vært opptatt av situasjonen til barnet når en av foreldrene blir fengslet, og viser til at barnet kan få en uforholdsmessig stor del av

belastningen. Han påpeker i sin bok "Prisoners Children" at barn ved en fengsling kan oppleve at livet får en brå endring og kan gi store utfordringer i det daglige. Opplevelsen av stress blir stor både for barnet, men også for den forelder som er på utsiden.

Forholdet mellom den fengslende og familien kan bli skadelidende på mange måter. For eksempel kan kontakten bli dårlig eller brytes, og forhold knyttet til dårligere økonomi kan gjøre livet vanskelig. Familien kan oppleve stigmatisering og risikofaktorer for barn av fengslede kan føre til skade og forverring av deres fremtid (Smith & Jacobsen, 2010, s. 24). Separasjonen mellom barnet og den forelder som er i fengsel, kan virke inn på relasjonen både til den som er i fengsel, men også til den forelder som er tilbake. I de tilfeller hvor barnet og den straffedømte har hatt en tett og meningsfull kontakt vil barnet dermed befinne seg i en meget sårbar situasjon og resten av familien vil befinne seg mer eller mindre i en krise. Flere som jobber med barn, der far eller mor sitter i fengsel peker på at man kan sammenligne det tapet av nærhet og kontakt som mange barn av innsatte opplever, med f.eks. alvorlig sykdom eller dødsfall i en familie (Smith & Jacobsen, 2010).

De psykologiske konsekvenser av separasjonen avhenger av hvor sterk relasjonen og tilknytningen til omsorgspersonen som er i fengsel er, i tillegg til barnets alder og barnets utviklingsnivå (Smith & Jacobsen, 2010, s. 44-45). Ifølge den kjente tilknytningsteorien til John Bowlby (i Smith & Jacobsen, 2010), kan en adskillelse fra foreldrene generelt ses på som skadelig for barn, spesielt mtp. alder og særlig om tilknytningen har vært sterk som nevnt ovenfor. Med bakgrunn i dette kan det tenkes at foreldrefengslingen og den medfølgende atskillelsen mellom barn og foreldre vil ha en negativ effekt på barn og da særlig i de tilfeller der tilknytningen er god.

Smith & Jacobsen (2010, s. 46) poengterer videre at det ofte er mangelfull informasjon til barnet om situasjonen og at barn også kan oppleve restriksjoner i forhold til kontakten med den fengslede forelder. Dette kan føre til at det gir dårlige vilkår for barnet til å bearbeide følelsene rundt fengslingen og at større åpenhet rundt fengslingen ville kunne hjelpe barnet. Else Christensen (1999) har intervjuet barn av innsatte om selve fengslingen og de større barna som ble intervjuet, mente de burde få informasjon om fengslingen og at foreldrene uansett ikke kunne klare å holde det skjult for dem. Hun fant at de familiene som valgte å være åpne rundt fengslingen hadde tilsynelatende færrest problemer (Christensen, 1999, s. 58).

I 2010 gjennomførte barneombudet i Norge en undersøkelse om "erfaringer knyttet til å ha en forelder i fengsel" (Barneombudet, 2010) Den hadde som formål å få innsikt i hvordan barn

og unge opplever sin situasjon når en av foreldrene er fengslet. Noen av hovedtemaene som ble tatt opp i undersøkelsen var hvordan barn opplevde kontakten med den forelderen som satt i fengsel. Det ble spurt blant annet om hvilken informasjon og støtte de hadde fått og hvilke reaksjoner de hadde hatt knyttet til at forelderen var i fengsel.

De fikk også komme med innspill om forbedringer og behov for tiltak. Denne undersøkelsen bidro til å øke kunnskapen om barn som pårørende i fengselskonteksten og dannet grunnlaget for videre arbeid og tiltak for å bedre situasjonen for disse barna. Som et resultat av denne undersøkelsen ble det iverksatt tiltak som informasjon og veiledningstilbud til barn og unge (brosjyrer, nettsteder) og barnas besøksordning ble bedre tilrettelagt. Et annet resultat var at besøksrommene ble mer barnevennlige og at besøkstidene ble utvidet.

Støttetiltak i skolen med økt kunnskap om hvilke utfordringer disse barna kan møte, tilrettelegging av undervisning og hvordan skolen skal håndtere sensitiv informasjon var blant tema som skolen fikk del i. Videre førte undersøkelsen til at også barnevernet fikk økt oppmerksomhet på barn og familier som er berørt av foreldres fengsling. Samarbeidet mellom barnevernet og fengselsvesenet, for å støtte og følge opp barn av innsatte ble også initiert som følge av undersøkelsen (Barneombudet, 2010).

I sin bok "Forældre i fængsæl" har Else Christensen (1999) gjort en viktig undersøkelse knyttet til barns og foreldres erfaringer når en forelder er i fengsel. Hun viser til at mange barn kan ha store bekymringer og negative forestillinger om hva som kan ha skjedd med forelderen som er borte. Hun mener det er best å fortelle sannheten fordi barna ofte vil finne ut av løgnene. I undersøkelsen kommer dette poenget fram i en sak der en gutt ble fortalt sannheten om faren sin, som han trodde var ute å seilte: --- "*En kæmpe kæmpe lettelse, at de havde fundet ham. Jeg havde jo været så bange for, at han lå på bunden af et eller andet hav*" (Grøftehauge, 2004, s. 85).

Ifølge den samme undersøkelsen av Christensen, kommer det fram at kontakten med den innsatte er viktig for barn på to måter. For det første får barnet vite at forelderen fortsatt er i live. For det andre opplever barnet kontakten som et tegn på at den fengslede fortsatt bryr seg om dem, og at forelderen vil sørge for at de har det bra og føler seg elsket. Hvis kontakten brytes fullstendig, kan det resultere i at barnet føler seg avvist.

Barn kan være pårørende på ulike måter og har spesielle behov som må ivaretas. Det er derfor viktig å ha bestemmelser i loven som sikrer risikoutsatte barn tidlig hjelp, og som gir både

barn og foreldre informasjon, støtte og hjelp til å mestre situasjonen de er i. Barn har rett til å få tilpasset informasjon som tar hensynet til deres utviklingsnivå og behov. Utilstrekkelig informasjon kan føre til misforståelser, forvirring og smerte. Det kan også bidra til at barnet plasserer ansvaret for forelderens problemer hos seg selv (Haugland, Ytterhus & Dyregrov, 2012, s. 13).

Som vist så er barn og voksne som pårørende i risiko for å streve både med fysiske og psykiske utfordringer. Når det gjelder barna, så har noen av dem opplevd traumatiske hendelser forut for eller i forbindelse med lovbrudd eller fengsling av en omsorgsperson. I tillegg vil den av forelderens som ikke er i fengsel stå overfor flere og samtidige problemer. Forskning har vist at når far/mor kommer i fengsel, så vil den som er ute ha en betydelig rolle som ressurs for den innsatte og derved for dennes grad av rehabilitering. En slik rolle skal håndteres samtidig med at en som pårørende er sårbar og kan oppleve sosial isolasjon, økonomiske vansker og utfordringer knyttet til dårlig helse, noe som i stor grad også vil berøre levekårene til barna.

(Skardhamar, 2010 Nilsson, 2002 Friestad og Skog Hansen, 2004).

Følelser barn kan ha knyttet til at en forelder er i fengsel, kan inkludere både sorg, sinne, savn, skyldfølelse og redsel. Barn kan også kjenne på lettelse dersom den av forelderens som er kommet i fengsel representerte stor grad av uro eller vold i familiens hverdag. Foresatte rapporterte at over 2/3 av barna var preget av tristhet og sorg, og at 16% opplevde angst i etterkant av fengsling. Det ble også rapportert om fysiske symptomer som hode- og nakke- og magesmerter, vansker med søvn og manglende matlyst. De endringer i atferd som en kan se hos barn i krisesituasjoner, som for eksempel at de trakk seg tilbake eller motsatt ble mer oppfarende aggressive ble også funnet. Slike reaksjoner kan skape både sosiale og læringsutfordringer og i tillegg viste undersøkelsen også at deres helse ble opplevd som forverret med 44% hos de av barna med en mor eller far i fengsel (Hamsund & Sandvik, 2010. s. 121).

3.3 Rehabiliteringstanken

Forskning viser at fedre som soner i fengsel, ofte opplever at deres rolle som far blir svekket, noe som kan påvirke deres selvbilde, mentale helse og evne til å håndtere livet etter soning (Hammerlin, 2021, s. 122). Det finnes flere rehabiliteringstilbud for innsatte fedre, inkludert

programmer som tar sikte på å forbedre foreldrekompentanse og bygge opp støttende relasjoner mellom fedre og deres barn og familie. Slike programmer kan bidra til å forbedre fedres selvbilde, øke deres foreldreferdigheter og hjelpe dem med å innlemme seg i samfunnet etter soning.

Det er også en økende bevissthet om betydningen av å inkludere barns perspektiv og behov i rehabiliteringsprosessen (Hamsund & Sandvik, 2010, s. 123). Ordningen med barneansvarlige i fengsel har som målsetting å ivareta barn som pårørende av innsatte, og bistå fedre til å opprettholde kontakten med barna sine under soning.

Det er imidlertid fortsatt en del utfordringer knyttet til rehabilitering av innsatte fedre, for eksempel kan mangel på tilstrekkelige ressurser og begrenset tilgang til programmer og støttetjenester gjøre det vanskelig for innsatte fedre å få den hjelpen de trenger for å forbedre sin rolle som far og bli innlemmet i samfunnet etter soning (Friestad & Skog Hansen, 2004).

3.4 Stigmatisering og normalisering

Nyhus (2020, s.199) kommer med en relativ kontroversiell påstand når han sammenligner fengsel med en treningsleir hvor kriminelle lærer av hverandre, og han mener dermed at fengsel kan ha en motsatt effekt enn et sted for rehabilitering.

Stigmatisering kan også være en mulig effekt av soning. Samfunnet kan møte den straffedømte med fordømmelse og underkjenne personen sin identitet som vanlig borger, og på den måten sette personen i en annen kategori enn personens normale identitet (Goffman, 2009, s. 20). Selv om det er en grunnpilar i kriminalomsorgen at den domfelte har gjort opp for seg etter soning, kan de fortsatt bli bærere av en stigma fra samfunnet som opprettholdes av normative strukturer (Goffman, 2009, s. 24).

Hamsund og Sandvik laget et sammendrag av den nasjonale undersøkelsen «Helse og livskvalitet blant fangers pårørende», som Foreningen for Fangers Pårørende (FFP) gjennomførte i perioden 2005-2007 (Hamsund & Sandvik, 2009). Her ble det innhentet informasjon om situasjonen til 333 pårørende, hvorav 110 var barn. Resultatet av studien indikerte at 43% av de pårørende valgte å hemmeligholde for barn og andre nærpå personer at far eller mor var i fengsel. Hele 47% rapporterte at i de tilfeller der de hadde en tilknytning til en innsatt, så følte de fordømmelse fra andre. 58% av de som satt igjen etter at den andre omsorgspersonen ble fengslet, følte seg mer isolert enn før fengslingen. Fengslingen av den andre førte også til at de opplevde en endring knyttet til egen selvforståelse og identitet og at

de så seg selv i lys av å være knyttet til en person som er straffedømt, noe som også medførte en følelse av skyld og skam (Hamsund og Sandvik, 2009).

Et viktig prinsipp i norsk straffegjennomføring er at en skal tilbake til samfunnet og fungere som en vanlig borger. Derfor er normalitetstenkningen viktig og normalisering i norsk kriminalomsorg kan forstås på flere måter;

En tolkning er knyttet til utformingen av soningsforhold og tiltak som likner mest mulig på livet utenfor fengselet. Målet kan for eksempel være å la fanger delta i vanlige aktiviteter under soningstiden. Mange vektlegger prinsippet om like rettigheter som sentralt i en normaliseringsstrategi. Dette betyr at fanger skal ha de samme rettighetene som andre borgere, inkludert tilgang til skole, helsehjelp og andre tjenester.

En annen tolkning knytter seg til individnivå, der forskjellige metoder tas i bruk for å ”normalisere” en person som oppfattes som avvikende eller er definert som å ha en unormal konstitusjon (Hammerlin, 2008, s. 565). En kan hevde at alle tolkningene kan virke positivt på en rehabiliteringsprosess for den innsatte.

3.5 Tilbakefall

En undersøkelse utført av Øyvind Alnæs peker på to sentrale avgjørende faktorer for at innsatte skal kunne unngå tilbakefall til ny kriminalitet etter soning. Disse faktorene inkluderer forholdet til deres egen familie og den innsattes egen motivasjon for å endre sin livsførsel. Det kommer fram at innsatte opplever at det mest utfordrende ved å sitte i fengsel er fraværet av muligheten til å være sammen med sine nærmeste (2005 s. 118).

Når det gjelder forholdet til egne barn og til den andre omsorgspersonen viser en longitudinell studie utført av Ganem og Agnew (2007) viste at de foreldrene som hadde en god og sterke relasjoner med sine barn, hadde en vesentlig lavere sannsynlighet for å begå nye lovbrudd etter løslatelsen. I de tilfeller der nye lovbrudd likevel ble begått, var de mindre alvorlige. Som motsatt viste data at det også var en sammenheng mellom dårlige foreldre-barn forhold og økt risiko for tilbakefall, samt mer alvorlige lovbrudd.

Friestad og Skog Hansen (2004) har også dokumentert at en tredjedel av dem som sitter i fengsel, selv har hatt nære familiemedlemmer i fengsel. Dette indikerer at å ha en forelder i fengsel kan øke risikoen for fremtidige lovbrudd og fengsling som voksen. Ut ifra dette kan det tenkes at å endre den «sosiale arven» er vesentlig i et rehabiliteringsperspektiv.

3.6 Farskap og forståelse av omsorg

Synet på fedres og mødres omsorg for barn er en dynamisk prosess som stadig er i endring (Bratterud, et al., 2006, s. 98).

Det har siden 70-tallet skjedd store endringer i vår tids farskap. Grunnlaget for utviklingen startet med en endring i familie- og likestillingspolitikk (Lorentzen, 2013, s. 12). Denne familiepolitikken var basert på å gi gifte kvinner mulighet til deltakelse i arbeidslivet.

Kvinnene skulle jobbe mer og barna skulle gå i barnehage. Når mor var i arbeid måtte fedrene ta en større del av omsorgsrollen selv om mødrene fortsatt ble ansett som den viktige omsorgspersonen. Foreldrepermisjonen ble økt, og det ble etablert en ordning som gjorde det mulig for fedrene å ta ut foreldrepermisjon. På tidlig 80-tall stoppet det litt opp, før det sent på 80-tallet vokste fram en forestilling om at fedre hadde en egenverdi som viktig i omsorgsrollen, særlig knyttet til utviklingen av kjønnsidentiteten til barnet. Den største endringen kom på 90-tallet da far fikk en selvstendig rolle i offentlige dokumenter for å fremme en mer omsorgsorientert farsrolle og det ble innført en fedrekvote på fødselspermisjonen, noe som blant annet bidro til at langt flere fedre fikk en større del i omsorgsrollen (NOU, 1995: 27, s. 9). På 2000-tallet skrev psykologene Hareide og Moe en bok kalt "Fedre og barn" og her konkluderte de ut ifra forskning at fedre kunne utvikle omsorgsevne på lik linje med mødre avhengig av situasjon og innlevelse (2000, s. 4). Fedres involvering og viktighet i oppdragelsen til barna har endret seg kraftig de to siste tiårene og det har blitt forsket på hvordan dette knytter seg til barnas utvikling og helse. Dette gjelder både for fedre som bor sammen med barna sine og de som ikke gjør det. Farsrollen har enkelt forklart utviklet seg fra å være en forsørger av familien til å ta aktiv del i utviklingen til barnet. I Norge er det lovbestemt at fedre har rett på en egen pappapermisjonen, noe som blant annet understreker viktigheten av farsrollen i det norske samfunnet.

Menns aktive deltakelse i omsorgen er også blitt en av de sentrale faktorene i et likestillingsperspektiv (Bjørnholt, 2010). Som far i dagens samfunn blir en sett på som viktig for barna, moren, samlivet, familien, samfunnet og ikke minst for en selv som far.

Begrepet omsorg har blitt utforsket og analysert fra ulike perspektiver av flere forskere. I boken "Menn og omsorg" skrevet av Åse Bratterud, Kari Emilsen & Ole Fredrik Lillemyr (2006, s. 11), blir begrepet omsorg knyttet til den omtanken en viser både innenfor familien, men også i arbeidssammenheng. Omsorgen involverer både emosjonelle, kognitive og praktiske elementer. I boken er de opptatt av farsrollen knyttet til omsorg og peker på at

fedres deltagelse i barnas liv er direkte knyttet til barna under hele oppveksten. Far som viktig bidragsyter i sosialiseringsprosessen og aktiv deltaker i alle deler av barnets liv, blir sett på i lys av hvordan en utøver godt foreldreskap (Bratterud, et, al., s 83) Boken understreker også betydningen av å bygge sterke relasjoner mellom omsorgsgiveren og omsorgstakeren. Omsorg handler derfor om å legge til rette for å styrke disse relasjonene og samspillet mellom omsorgsgiver og barn, noe som vil kreve en viss grad av tilstedeværelse og direkte samspill med barnet (Bratterud, et, al., 2006, s. 94).

4. Teoretiske innfallsvinkler

I dette kapittelet vil jeg presentere min teoretiske vinkling som legger grunnlag for analyse av funn og drøftinger på bakgrunn av dette. Jeg har valgt teori knyttet til begrepene rehabilitering, opplevelse av sammenheng (OAS)/generelle motstandsressurser og motivasjon.

4.1 Rehabilitering og rehabiliteringsideologien

Fengselsstraff i sin mest repressive form anses å ha ekstremt negative konsekvenser. Ideologien bak rehabilitering står i kontrast til dette. Fengelet skal fungere som et sted for tiltak eller en skole for avkriminalisering. Målet er spesielt å motvirke gjentakende kriminalitet. Ifølge Hammerlin (2008, s. 519) er det viktig å vurdere rehabiliteringstiltakenes former, innhold og betydning og effekt i en bredere kontekst, og hvordan de påvirkes av straffeideologier og sikkerhetsfokus.

Hammerlin skriver i sin bok at rehabilitering kan tolkes på flere måter, men innen fengselsvesenet brukes det vanligvis med fokus på praktisk og sosial reintegrering i samfunnet, med en mer teknisk og instrumentell tilnærming. Hammerlin forstår rehabiliteringsbegrepet som basert på ulike former for hjelp og omsorgsstrategier der individet ses som i stand til å påvirke sin livssituasjon mens de er i fengsel. Dette innebærer opprettelse av tiltak og planer der individet samhandler som et aktivt subjekt i disse (Hammerlin, 2008,s. 525).

Clive R. Hollin, professor i kriminologisk psykologi, sier at mange av problemene knyttet til å arbeide med innsatte/kriminelle i høysikkerhetsfengsel på samme måte gjelder for institusjoner ute i det fri. utfordringer kan forsterkes av behovet for samarbeid blant en rekke ansatte med ulik bakgrunn, erfaring og tilnærminger som kan ha mulige motstridende innvirkning på de tiltak en bruker i rehabiliteringsarbeidet, noe som også vil påvirke de innsatte (Hollin, 1996, s. 94).

Det er internasjonal enighet om hvilke faktorer som motvirker god rehabilitering Hallin peker på de tre mest betydningsfulle faktorene som kan hindre en helhetlig tilnærming når en jobber med rehabilitering;

1. Der det er tverrfaglige team, kan en i praksis ha vanskeligheter med å bli enig om felles målsetting og metoder. En kan også møte motstand i organisasjonens ledelse på bidrag fra spesialister på ulike områder.
2. Rehabiliteringstiltak kan komme i konflikt med sikkerhetsbehov og bli nedprioritert. For eksempel kan mangel på ressurser føre til at programmer blir utsatt eller ikke engang startet.
3. Det at en er i fengsel når en jobber med rehabilitering, kan være utfordrende, og virkningen kan bli mindre effektiv på grunn av isolasjonen fra den virkelige verden (Hollin, 1996, s. 95-96).

Hollin skriver at selv om det ideelt sett burde være en institusjonell tilnærming til rehabilitering, er en av de største utfordringene med å utvikle en slik tilnærming det spennet av meninger og holdninger som finnes innad i institusjonen. De som er ansatt i institusjonen/fengselet kan ha ulike holdning til sin rolle i rehabilitering og være ambivalente til i hvor stor grad en kan lykkes med rehabilitering. (1996, s. 96).

Knyttet til min problemstilling, vil det være viktig å se på om rollen som barneansvarlig gir rom for å støtte far som omsorgsperson, eller om det blir overskygget av straffeperspektivet i arbeidet.

Hollin (1996, s. 98) presenterer videre noen punkter som kan hjelpe til å effektivisere rehabiliteringsprogrammer.

Han mener at en mer koordinert og sammenhengende tilnærming til rehabiliteringsprogrammene vil være en bedre økonomisk og effektiv bruk av ressurser. Han peker videre på at det bør differensieres på ressurstildeling knyttet til hvor store utfordringer de aktuelle innsatte har. I Norge vil en slik tenkning ikke være i tråd med likhetsprinsippet vi har i straffegjennomføringsloven, men det vil kunne vise seg at praksis faktisk er i tråd med en slik tenkning på bakgrunn av erfaringene både de barneansvarlige og de innsatte fedrene har gjort seg.

Han peker på at rehabiliteringsprogrammer som brukes bør være basert på forskning og han understreker at de som skal gjennomføre programmene bør ha spesifikk opplæring på det aktuelle programmet. Hollin påpeker videre at det er viktig å evaluere tiltakene for å på den måten å ha mulighet til systematiske forbedringer (Hollin, 1996, s. 100).

Begrepet rehabilitering ble opprinnelig brukt innen medisinsk behandling. Hammerlin (2008, s. 520). Hammerlin drøfter også i sin bok om begrepet rehabilitering faktisk beskriver fangebehandling, fengselsaktiviteter og tilrettelegging, eller om det skaper en falsk optimisme om fengselets institusjonelle muligheter (Hammerlin, 2008, s. 519).

Gitt at fengselsvesenet og kriminalomsorgen omfavner ulike rehabiliteringsideer og metoder er det viktig å diskutere begrepets betydning og bruk for å forstå dagens praksis.

4.2 Opplevelse av sammenheng (OAS)

På norsk kaller Hans Inge Sævareid Antonovsky (1987) sitt begrep "Sense of coherence" (SOC) for "opplevelse av sammenheng" (OAS). Det pekes på at det er nødvendig å ha en opplevelse av sammenheng for å mestre utfordringene man står overfor, og at dette igjen er en forutsetning for endring og utvikling (Lindstrøm & Eriksson, 2015, s. 44-45).

OAS kan betraktes som en mestringsressurs som gjør individet i stand til å velge mellom ulike strategier for å løse forskjellige problemer eller håndtere hendelser i livet (Lindstrøm & Eriksson, 2015, s. 28).

Knyttet til mine forskningsspørsmål vil det være relevant å se på i hvilken grad fedrene klarer å stå i de utfordringen som straffegjennomføring mest sannsynlig innebærer. Deres mestringsevne vil etter stor sannsynlighet ha sammenheng med hvordan livet deres fortøner seg både i og utenfor fengselet. Vil det være en sammenheng i deres liv fra før, under og etter soning knyttet til deres opplevelse av seg selv som omsorgsperson? I intervjuene vil jeg kunne

få innblikk i hvordan de mestrer straffegjennomføringen og få tilgang på hva som har innvirkning på deres eventuelle opplevelse av mestring.

OAS er som nevnt knyttet til mestringsevnen hos mennesker for å håndtere stressfaktorer i hverdagen og består av tre elementer ; *Forståelighet* (at personen opplever å forstå den situasjonene som vedkommende er i), *Håndterbarhet* (Personene har troen på at han eller hun har de nødvendige ressurser tilgjengelig til å finne løsning på situasjonen sin), *Meningsfullhet* (at situasjonen oppleves som meningsfylt og at pasienten får motivasjon til å gjøre noe med situasjonen sin (Sævareid, 2020, s. 40-43). Alle de tre dimensjonene samspiller med hverandre, men den viktigste motivasjonsfaktoren ligger i meningsfullhet, det at individet har en sterk opplevelse av mening i sitt eget liv. Mening i livet blir som vist tidligere i oppgaven ofte knyttet til grad av kontakt med sine nærmeste og spesielt til egne barn.

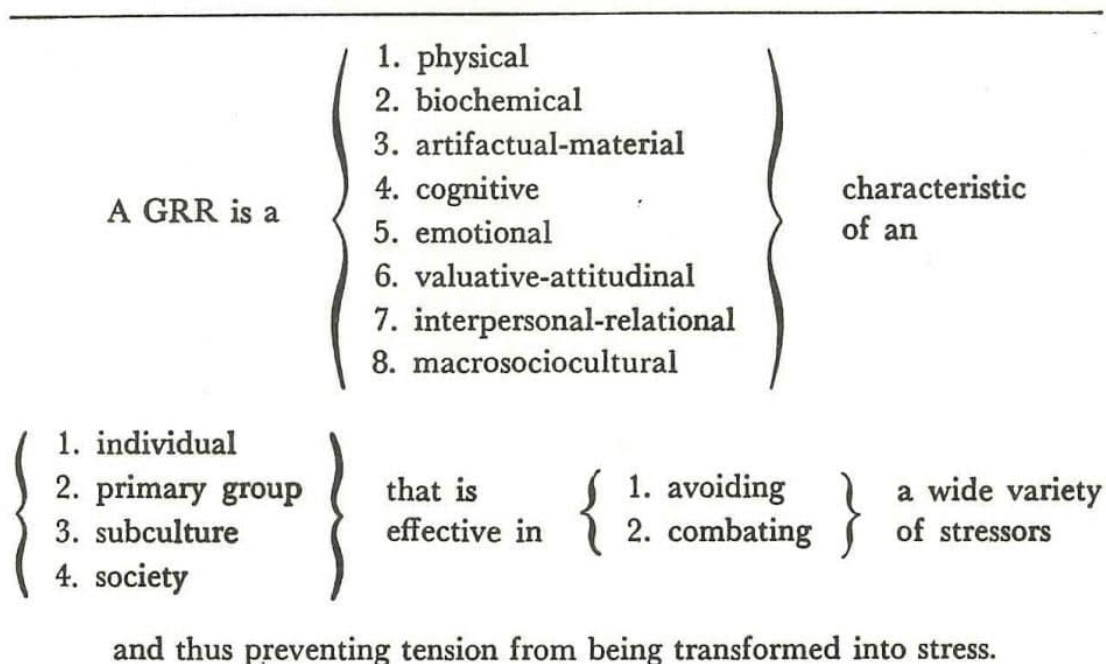
Fedre i fengsel er i en situasjon der de er fratatt mulighet for vanlig kontakt med sitt barn. Det å sone en dom gir forståelighet knyttet til den kriminelle handlingen, men det å bli frarøvet kontakt med sitt barn, vil kunne oppleves som mindre forståelig for far. Hvordan han er i stand til å håndtere denne situasjonen vil blant annet være knyttet til tro på egne ressurser og trygghet i rollen som far. Det å etablere, opprettholde eller bedre relasjonen til sitt barn vil blant annet være knyttet til grad av mulighet til å jobbe med far-barn forholdet. Dette vil i neste omgang kunne påvirke grad av meningsfullhet i rehabiliteringsarbeidet hos far under soningstiden.

Opplevelse av mestring er også relevant i et rehabiliteringsperspektiv da det er nært knyttet til endring og utvikling. Hvis det blir fokusert på og de innsatte mestrer elementene i OAS, kan dette øke sjansene for en god rehabilitering.

4.2.1 Generelle motstandsressurser

Det andre nøkkelbegrepet i den salutogene teorien er generelle motstandsressurser. Generelle motstandsressurser defineres som følger:

Table 6. Mapping-Sentence Definition of a Generalized Resistance Resource

Figur 1. 1979 Mapping-Sentence Definition of a Genrealized Resistance Resource, 1979 av Antonovsky. (<https://i0.wp.com/www.writingcities.com/wp-content/uploads/2018/06/Antonovsky103.jpg?resize=768%2C505&ssl=1>) (Antonovsky, 1979,s. 103).

Som modellen beskriver kan dette være fysiske, psykologiske og sosiale faktorene som en person kan bruke for å håndtere stress og utfordringer i livet. Eksempler på generelle motstandsressurser kan være personlige egenskaper som optimisme, selvstendighet, åpenhet og en positiv holdning til livet. Det kan også omfatte sosiale ressurser som støtte fra venner og familie, gode sosiale nettverk, tilgang til helse- og velværetilbud og økonomisk trygghet. På samme måte kan fysiske ressurser som god helse, sunn livsstil og tilgang til helsetjenester bidra til å styrke en persons motstandsdyktighet.

Generelle motstandsressurser er ikke en statisk egenskap, men kan utvikles og forbedres gjennom livslang læring, erfaring og tilpasningsevne. Å identifisere og utvikle generelle motstandsressurser kan derfor være en viktig faktor for å fremme god helse og trivsel (Lindstrøm & Eriksson, 2015,s. 30).

De generelle motstandsressursene som er beskrevet i teksten, er forutsetninger for utviklingen av en sterk opplevelse av sammenheng (OAS). Disse ressursene finnes i menneskene som

ressurser knyttet til deres person og kapasitet, men også til deres nære og fjerne omgivelser som både materielle og ikke-materielle kvaliteter ved alt fra personen selv, til samfunnet det er omgitt av (Lindstrøm & Eriksson, 2015, s. 41).

Det er et betydelig antall internasjonale og nasjonale forskningsstudier som peker på den påkjenningen som oppstår under soning i fengsel. Disse studiene klargjør at gjennomføringen av en straff i fengsel kan føre til personlige byrder som smerte, sorg og lidelse. Dette har blitt konkretisert og uttrykt som det Yngve Hammerlin refererer til som ”fangenes tapsliste”.

Denne er basert på en rekke tidligere klassiske sosiologiske verker og undersøkelser fra fengsler, samt Hammerlins egne forskningsbidrag. Tapslisten oppsummerer den negative kritikken rundt fengselsopphold og inkluderer perspektiver formidlet av innsatte. Tapslisten ble først introdusert tidlig på 1980 tallet og har blitt brukt i undervisning siden 1986 (Hammerlin, 2008, s. 177). I min forskning vil det være interessant å få tak i hvordan den innsatte opplever den emosjonelle siden ved å bli fratatt kontakten med sine nærmeste og med barn spesielt. Selv om det er adgang til kontakt og besøk under soning, vil den av naturlige grunner bli redusert. Reduksjon i kontakt vil være avhengig av blant annet kvalitet på kontakt før fengsling og for eksempel om en sitter på høysikkerhetsavdeling eller åpen avdeling under soning.

I 2004 gjennomførte psykologene E. Brekke og G. Holmern Halvorsen en studie med tittelen ”*Soning av straff i fengsel- den innsattes opplevelse*”. De intervjuet 15 fanger for å undersøke i hvilken grad deres opplevelser stemte overens med tapslisten. Resultatene viste et betydelig samsvar, spesielt knyttet blant annet til følelser av maktesløshet, tap av privatliv, forutsigbarhet, tap av autonomi, meningsløshet, savn, tankepress, frustrasjon over manglende oppfølging og byråkratiet (Hammerlin, 2008, s. 179). Studien avdekket også individuelle variasjoner. Halvorsen og Brekke la vekt på at mange innsatte benyttet mestringsteknikker som involverte ulike former for distansering for å håndtere oppholdet, inkludert å opprettholde et skille mellom fengselet og omverden/verden der ute.

4.2.2 Beslektede begrep

Opprinnelsen til den salutogene teorien er basert på forutsetningene for å kunne håndtere spenning og stress, inkludert følelser knyttet til begrepet OAS. Det finnes imidlertid andre tilgjengelige begreper som kan brukes på individnivå, for eksempel robusthet og mestringsforventning, som forklarer noe av det samme som OAS.

Robusthet er et begrep som hentes fra eksistensiell personlighetsteori og forklarer hvorfor noen mennesker klarer seg bedre enn andre når de eksponeres for stress. Robusthet er knyttet

til dimensjoner som kontroll, involvering og utfordring, som er nært beslektet med OAS. Forskning viser at det er en overlapping mellom robusthet og OAS, og begge begrepene kan predikeres ut fra mestringsforventning, opplevd stress, kontrollplassering og indre kontroll (Lindstrøm & Eriksson, 2015, s. 67). Rehabilitering er frivillig og er basert på at fangen ønsker dette selv. I min forskning ønsker jeg å se på om det er grunnlag for å kunne ta kontroll på deler av livet sitt under soning. Opplevelsen av medvirkning i egen rehabilitering hos fedrene og erfaring med dette hos barneansvarlige kan bidra til å belyse om og i hvilken grad det er mulig å ta kontroll og ha innvirkning på egen situasjon i løpet av soningstiden. En slik myndiggjøring vil være basert på elementene i den salutogene tankegangen, og defineres som; *”et forløp hvor folk tar styring(kontroll) i eget liv, som gjør at de ser en nærere sammenheng mellom egne mål og forstår hvordan disse målene kan oppnås, og også sammenhengen mellom egen innsats og utfallet av den.”* (Lindstrøm & Eriksson, 2015, s. 81).

4.3 Motivasjon

Motivasjon til å endre seg i løpet av et fengselsopphold, vil variere fra individ til individ. Det vil også i mange tilfeller være knyttet til hva som venter etter endt soning. Uansett vil motivasjon være en del av de faktorene som vil spille inn med tanke på innsattes endring i den tiden hen er i fengsel. Kuvaas og Dysvik (2016) har en teori om motivasjon, ledelse og organisasjon. Teorien oppsummerer tre typer motivasjon som kan få det beste ut av de fleste: ytre motivasjon, prososial motivasjon og indre motivasjon, som er mest relevant for mine funn.

Ytre motivasjon referer til atferd der motivasjonen kommer fra ytre belønninger, for eksempel penger, jobbstillinger, materielle goder eller unngåelse av straff (Kuvaas & Dysvik, 2016, s. 52). Fra et innsatt sitt perspektiv kan ytre motivasjon for rehabilitering være å ha en jobb eller et hus å komme til etter endt soning. Selv om denne motivasjonen kanskje ikke har en dypere mening for innsatte, kan det likevel være et materielt gode som de ikke vil miste etter endt soning.

Indre motivasjon referer til atferd utført på grunn av indre belønninger, som tilfredshet, glede eller mening knyttet til oppgavene som utføres (Kuvaas & Dysvik, 2016, s. 52). Dette kan for eksempel være kontakt med og omsorg for barn som en viktig motivasjonsfaktor. Indre motivasjon er det som er meningsfullt for den enkelte, og kan derfor være svært individuelt fra innsatt til innsatt. I min forskning vil jeg se på hvordan fedrene opplever kontakten eller mangel på kontakt med barnet og hva det eventuelt gjør med deres indre motivasjon.

Prosocial motivasjon refererer til et ønske om å etterleve organisasjonens normer og verdier, og kan oppstå når medarbeidere identifiserer seg med organisasjonen (Kuvaas & Dysvik, 2016, s. 53). Kuvaas & Dysvik skriver at denne motivasjonen kan henspille på hvordan medarbeiderne blir behandlet (2016, s. 75). For eksempel kan en innsatt være motivert for å bli en del av samfunnet, og det å være en del av noe større enn seg selv, kan være motiverende for denne prosessen. Ordet ”organisasjon” kan her overføres til samfunnet. Etter endt soning må innsatte kunne mestre samfunnets normer og verdier (Kuvaas & Dysvik, 2016, s. 68).

Det å etterleve normalitetskrav etter soning, vil for mange by på store utfordringer både knyttet til praktiske og økonomiske aspekt. Det kan blant annet være at en ikke har bolig og/eller jobb. I oppgaven fokuserer jeg og på den emosjonelle siden ved det å fungerer som far i etterkant av soning.

4.4 Hvordan kan disse teoretiske bidragene komme til nytte?

Teorien jeg har valgt er et redskap til hvordan jeg kan kategorisere mine funn og underbygge min drøfting. Valg av teoretiske innfallsvinkler vil kunne belyse mine forskningsspørsmål og er basert på det perspektivet jeg har i oppgaven som i hovedsak handler om informantenes opplevelse av sin livsverden.

Innsatte fedre og barn av innsatte i fengsel er en marginalisert og sammensatt gruppe. Utviklingen av farsrollen i dagens samfunn viser at farsrollen er basert på en tanke om at far er viktig for barnet og at det forventes at han tar aktiv del i barnets liv. Som innsatt vil både fengselsoppholdet i seg selv og fravær av kontakt med nærpå personer, kunne medføre en situasjon med både stress og emosjonell belastning. Mangel på mulighet for å ha styring i eget liv, kan gi opplevelse av manglende kontroll og gjøre livet i fengselet utfordrende. Motivasjon kan bidra til å arbeide med rehabilitering og fokusere på mestring av rollen som omsorgsperson.

Antonovsky's teori om å ha en opplevelse av sammenheng i livet kan være en teoretisk innfallsvinkel for å tolke fedrenes erfaringer med sin rolle og identitet før, under og etter soning. Hvordan kan rollen som far bli endret knyttet til soning og hva gjør dette med opplevelsen av sammenheng i rollen?

En opplevelse av sammenheng kan bidra til motivasjon for endring. I tillegg vil fedres mestringsressurser kunne medvirke til rehabiliteringsarbeidet som skjer under soning.

Faktorer som kan være med å etablere, opprettholde eller styrke far-barn forholdet kan forstås blant annet i lys av SOC teorien og kan sees i sammenheng med motivasjonsteori, da jeg tenker at endring og utvikling er knyttet til en persons motivasjon.

Kunnskap om rehabilitering kan gi en innsikt i hvordan kriminalsystemet er lagt opp i Norge. I min oppgave vil normalitetsprinsippet også være et fokus knyttet til rehabilitering og bli brukt som grunnlag for tolking av funn og drøfting.

Rehabiliteringsbegrepet i fengsel er ofte assosiert med det å opparbeide seg ferdigheter som for eksempel å ta en utdanning og/eller å skaffe seg arbeidskompetanse. Rehabilitering knyttet til omsorgsrollen vil i denne oppgaven bli drøftet i lys av at dette er like viktig som annen rehabilitering under soning.

5. Gjennomføring av studien

Begrunnelse for valg av metode og vitenskapsteoretisk grunnlag.

Valg av metode handler om å finne veien til målet (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 140) Målet mitt med oppgaven handlet om å få tak i hvordan innsatte fedre opplever rollen som omsorgsperson i straffegjennomføringen. Videre ønsket jeg å få en innsikt og forståelse av hvordan deres erfaringer har påvirket og kanskje kan påvirke rehabiliteringen av omsorgsrollen og hvordan de barneansvarlige tenker om temaet. Jeg har to ulike perspektiv i oppgaven – de innsatte fedrenes og de barneansvarlige.

I dette kapitlet vil jeg beskrive og begrunne mitt metodevalg for å kunne svare på problemstillingen. Jeg vil vise til hvilke metodiske overveielser jeg har tatt og hvordan metodevalgene har ledet fram til oppgavens resultat.

5.1 Det kvalitative forskningsintervju

De barneansvarlige og de innsatte fedrene sin subjektive opplevelse ønsket jeg å få tak i gjennom å ta del i den enkelte barneansvarlige sin erfaring i denne rollen i fengsel, og hvordan den innsatte far opplevde hvordan han ble gitt mulighet til å utøve omsorgsrollen under soning. Informasjon om dette ville jeg kunne få tak i gjennom en kvalitativ tilnærming. I følge Malterud beskrives kvalitative metoder som *”forskningsstrategier for beskrivelse, analyse og fortolkning av karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fenomenene som*

skal studeres”, noe som jeg oppfatter kan knyttes til mitt formål om å belyse forståelse av virkeligheten gjennom erfaringer som barneansvarlige og fedre sitter med om rehabilitering av omsorgsrollen. Dette vil kunne beskrive og analysere karaktertrekk og kvaliteter ved de fenomenene som skal studeres. (Malterud, 2018, s. 30)

Det er begrenset forskning og få oppgaver som omhandler barneansvarlige sin rolle, arbeidsoppgaver og kompetanse knyttet til rehabilitering av fedre i norske fengsler. Jeg mener det er viktig å få et innblikk i hvordan det fokuseres på og jobbes med dette. Thagaard (2018, s. 11) beskriver hvordan kvalitativ forskning kan bidra til å oppnå forståelse og fordypning av sosiale fenomener, noe som var relevant for mitt formål om å belyse oppfatninger og erfaringer knyttet til rehabilitering av omsorgsrollen.

Dag Jacobsen(2022, s. 163) påpeker at virkeligheten til folk er subjektiv og ikke objektiv og at det finnes ulike oppfatninger knyttet til samme tema og situasjon. Det er derfor viktig, som forsker, å ha evne til å sette seg inn i informantenes perspektiv og opplevelser for å kunne forstå deres virkelighet. Jeg hadde derfor en empatisk tilnærming i min forskning.

Hovedretningene i kvalitativ metode er intervju og observasjon, med ulike varianter som for eksempel semistrukturert intervju som jeg valgte. Kvalitativt forskningsdesign bygger på hermeneutisk tradisjon, hvor dataene som samles inn blir fortolket og satt inn i en større kontekst og forståelsesramme. Dette er en induktiv metode, hvor forskeren går fra empiri til teori basert på de dataene som er samlet inn (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 43).

I utforming av intervjuguiden tok jeg utgangspunkt i temaet for undersøkelsen. Intervjuet innebar at jeg hadde noen ferdig formulerte spørsmål, men at jeg også kunne følge opp med tilleggsspørsmål under intervjuet. Jeg gjennomførte intervjuene i to norske høysikkerhetsfengsler med to barneansvarlige og fire innsatte fedre, hvorav tre av de innsatte fedrene satt på høysikkerhet/lukket avdeling, mens en satt på åpen soning/åpen avdeling. Jeg forsøkte å stille åpne og nøytrale spørsmål som i minst mulig grad ledet intervjuobjektet. Jeg hadde også lagt inn en tidsperiode på mellom 45 minutter og en time for gjennomføring av intervjuene.

Jeg vil også nevne at i min bacheloroppgave fra 2017 intervjuet jeg to barneansvarlige i et norsk høysikkerhetsfengsel. Selv om funnene fra denne oppgaven ikke vil bli brukt direkte i denne masteroppgave, har jeg med meg erfaring og kunnskap fra skrivingen av denne oppgaven.

5.2 Rekrutteringsprosessen

Da jeg skulle rekruttere barneansvarlige sendte jeg brev til kriminalomsorgsdirektøren i alle regionene i Norge, og henvendelsen ble saksbehandlet av en av regiondirektørene i henhold til Kriminalomsorgen sine interne retningslinjer. Jeg informerte om tema for min oppgave og mitt ønske om å intervju barneansvarlige og fedre i høysikkerhetsfengsel. På bakgrunn av kapasitet var det kun to høysikkerhetsfengsler jeg fikk tilgang til (se vedlegg Nr. 1, godkjenning kriminalomsorgen). Å få tilgang til informanter var en prosess som tok litt tid, uten at jeg hadde mulighet til å påvirke prosessen utover å purre på saksgangen.

Etter at jeg mottok beskjed om hvilke to høysikkerhetsfengsler som hadde kapasitet og anledning til å bidra i min forskning, sendte jeg et brev til kontaktpersonene i de to fengslene for å planlegge og avtale tid for intervju.

Rekrutteringsprosessen viste seg å bli tidkrevende, ettersom jeg måtte sette meg inn i kriminalomsorgens forskningsretningslinjer og organisering.

Etter å ha fått godkjenning fra NSD (se vedlegg Nr. 2, godkjenning NSD) og en del diskusjon fram og tilbake med rådgiver i NSD og egen veileder, gikk jeg inn på kriminalomsorgens nettsider og fant adressen til direktørene i de ulike regionene. Jeg sendte en formell e-post til alle fem regionsdirektører om masterprosjektet mitt, hvem jeg ønsket å intervju og hva jeg ønsket å intervju om og ba om bistand til å rekruttering av informanter. Jeg ble videresendt til en seniorrådgiver som i det videre tok kontakt med de ulike regionene for å se hvem som hadde kapasitet. Jeg fikk etter hvert tilgang i to regioner og to ulike høysikkerhetsfengsel. Slik jeg oppfattet det, ble det begrenset til disse to ut ifra kapasitet knyttet til tid og at det skjer mye i denne perioden i kriminalomsorgen.

Rekrutteringsprosessen ble derfor litt lang og jeg fikk ikke tilgang til fire høysikkerhetsfengsler, slik jeg ønsket, men kun to fengsler. Jeg ville løse dette ved å prøve å få tilgang til flere fedre i de to fengslene slik at jeg endte opp med 2 barneansvarlige og 4 fedre, noe jeg vurderte som tilstrekkelig sett opp mot bruk av tid og ressurser.

De barneansvarlige var alle hjelpsomme med å rekruttere informanter og påpekte at det var viktig å snakke med de innsatte, da de sitter med førstehåndserfaring om temaet. De barneansvarlige viderefremmet informasjon om prosjektet mitt til fedrene og de avtalte intervjuet direkte med dem for meg. Alle informantene fikk på forhånd oversendt et informasjonsskriv med samtykkeskjema som jeg utarbeidet i henhold til NSD sine retningslinjer (se vedlegg Nr. 3 og 4). De fikk også en foreløpig utarbeidet intervjuguide som

de kunne se på (Se vedlegg Nr. 5). Samtlige samtykket, og jeg kunne gå i gang med planlegging og gjennomføring av intervjuene.

5.3 Utvalg og rekruttering

I og med at jeg hadde informanter fra ulike grupper (barneansvarlige og fedre), er datamaterialet mitt bredt. Dette bidrar til at jeg har fått fram ulike synsvinkler og perspektiver i oppgaven. Informantene har ulike bakgrunnsvariabler, som f.eks. at det er stor forskjell på å være ansatt og det å være innsatt. Dette fører til at det kommer ulike, men relevante synspunkter rundt samme sak/tema.

Før datainnsamlingen kunne starte, måtte jeg finne ut av hvem som best kunne belyse det fenomenet jeg ønsket å forske på. For å finne ut hvordan rehabilitering knyttet til omsorgsrollen blir opplevd og gjennomført i fengsel, ønsket jeg å få det belyst både fra barneansvarlige og fedre. De barneansvarlige kunne gi meg et innblikk om hvordan arbeidet er, og hvilke utfordringer de møter knyttet til dette. Innsatte fedre kunne gi meg informasjon og oppfatning av egen situasjon og hvordan de oppfattet sin situasjon som fedre under gjennomføring av soningen. Dette mener jeg er en viktig og fruktbar synsvinkel for å belyse problemstillingen.

Etter samtale med veileder sendte jeg søknad til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) om tilgang til å intervju barneansvarlige i norske høysikkerhetsfengsel og innsatte fedre i norsk høysikkerhetsfengsel.

Prosjektet mitt ble godkjent forbeholdt at de regionene i kriminalomsorgen og fengselet også godkjente prosjektet.

Jeg fikk i desember 2022 godkjenning fra Kriminalomsorgen og kunne dermed sette i gang med å avtale tid for intervju. De først intervjuene ble gjort i februar 2023 og i det andre fengselet i mars 2023.

5.4 Utvalget og inklusjonskriterier

Data fra fedrene skulle omhandle deres erfaringer og opplevelse av omsorgsrollen under soning, ikke informasjon om familien som sådan.

I utvalget av informanter i mitt forskningsprosjekt har jeg brukt et tilgjengelighetsutvalg som har relevante egenskaper for problemstillingen og som er tilgjengelige for forskeren (Thagaard, 2018). Kjønn har ikke blitt tatt hensyn til i utvalget av barneansvarlige som informanter.

Jeg har brukt to inklusjonskriterier for å rekruttere informanter til mitt strategiske utvalg. I følge Thagaard (2018, s. 54) baserer slik utvelgelse seg på systematiske valg av personer med egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategisk viktige for problemstillingen.

Det første kriteriet var at både innsatte og de barneansvarlige skulle være i et norsk høysikkerhetsfengsel. Det andre kriteriet var at de innsatte fedrene som de barneansvarlige rekrutterte for meg, enten måtte ha varig opphold i Norge eller være norske statsborgere.

Utvalget mitt endte opp med å bestå av 4 innsatte fedre i høysikkerhetsfengsel, derav en som satt på åpen avdeling. Jeg intervjuet og to barneansvarlige, en på lukket avdeling og en på åpen. Tre av de innsatte var født i Norge, men alle hadde permanent oppholdstillatelse.

Utvalget mitt av fedrene ser jeg på som ganske unikt av flere grunner. For det første er det ikke enkelt å få tilgang til innsatte i fengsel generelt, og spesielt ikke i høysikkerhetsfengsel hvor sikkerhetstiltakene er strengere. For det andre er det ikke mange studier som har fokusert på innsatte fedre og jeg mener det er viktig å sette søkelys på denne gruppen for å kunne forstå deres erfaringer og utfordringer, for å kunne utvikle bedre støttetiltak for både fedrene og deres barn. Alt i alt gir tilgangen på innsatte fedre som informanter en unik mulighet til å studere en gruppe som vanligvis er vanskelig å få tak i, og som kan gi innsikt i en viktig problemstilling som tidligere ikke har blitt veldig godt undersøkt.

5.5 Gjennomføring av intervju

Jeg gjennomførte intervjuet i det første fengselet ca. 1,5 mnd. etter godkjenning fra seniorrådgiver i kriminalomsorgen. I det andre fengselet var barneansvarlig sykemeldt og det gikk tre mnd. før jeg fikk tilgang i dette fengselet. De barneansvarlige i de aktuelle fengslene virket positive til prosjektet, det samme gjorde fedrene.

Jeg gjennomførte intervjuene i februar og mars 2023. De barneansvarlige la godt til rette slik at jeg på grunn av lang reisevei kunne gjennomføre samtlige intervju i samme fengsel, samme dag. Intervjuene fant sted i fengselet, der jeg og informantene min satt alene slik at samtalerne kunne foregå uforstyrret. Jeg satt i et barnebesøksrom når jeg intervjuet en av de innsatte og

den ene barneansvarlige og på et vanlig besøksrom når jeg intervjuet de tre andre innsatte og barneansvarlig.

I intervjusituasjonen hadde jeg en åpen tilnærming til rekkefølgen av spørsmål og var åpen for nye tema. Jeg brukte problemstillingen min som utgangspunkt for å styre intervjuet i riktig retning, samtidig som jeg var opptatt av å få informantene mine til å snakke mest mulig fritt og åpent. Jeg stilte oppfølgingsspørsmål der det var nødvendig for utdypning eller avklaring. I samsvar med NSD sine retningslinjer ble det benyttet en lydopptaker i form av appen Nettskjema Diktafon. Dette hadde informantene samtykket til i samtykkeskjemaet på forhånd. Da jeg skulle gjennomføre intervjuene, støtte jeg på et problem i og med at det ikke er lov å ta med seg mobiltelefon inn i høysikkerhetsfengsel. Dette ble løst ved å ta ut SIM-kortet mitt og sette telefonen i flymodus. Slik ble det og ordnet i det andre fengselet etter at jeg hadde varslet de på forhånd hva det innebar at jeg skulle bruke Nettskjema Diktafon. Diktafon-appen fungerer slik at opptakene blir sendt til en sikker server ved universitetet i Oslo og blir oppbevart etter rød kode med totrinns autorisering for å logge på.

Jeg forsøkte å skape en trygg og uformell atmosfære i innledningen av intervjuet og sørget for at mine informanter forsto formålet med intervjuet. Videre forklarte jeg kjapt hvordan dataene ville bli behandlet og avklarte igjen tillatelse til å ta opp intervjuet.

Jeg brukte opptaker/mobiltelefon under intervjuet, men passet på å opprettholde øyekontakt, og studere kroppsspråket til mine informanter samtidig som jeg tok notater. Jeg ga mine informanter den tiden de trengte for å svare på spørsmålene, og etter intervjuene skrev jeg umiddelbart ned mine inntrykk.

Jeg transkriberte så intervjuene så raskt som mulig etter de var gjennomført.

5.6 Hvordan ble det i praksis

Både barneansvarlige og fedrene fikk de spørsmålene som stod i intervjuguiden, men informantene fikk ulike oppfølgingsspørsmål i forhold til hva som ble svart underveis i intervjuet. På den måten ble det litt ulike vinklinger rundt samme tema.

Jeg intervjuet alle informantene mine selv for å få en nærhet til materialet. I det første intervjuet følte jeg meg noe usikker på hvor mye jeg skulle styre intervjuet og hvor mye jeg skulle gi respons på svarene de gav. Jeg prøvde å holde meg til temaene og følge informanten uten at samtalen avsporet for mye fra tema for intervjuet. Dette gikk bedre og bedre til flere jeg intervjuet. Jeg sa også på forhånd at jeg ønsket at de skulle snakke fritt og åpent, og at jeg

ikke ville respondere så mye på det som ble sagt på grunn av tid. Samtlige informanter så ut til å slappe av, noen mer enn andre og jeg selv følte meg trygg i situasjonen. Det oppfattet jeg at informantene også gjorde. Alle informantene synes det var bra å bli hørt og det å kunne gi uttrykk for synspunkt knyttet til tema. Intervjuene hadde en varighet fra 40 minutter til 1t og 10 minutter.

Lydopptakeren/telefonen så ikke ut til å ha noen betydning på informantenes vilje til å snakke fritt under intervjuet eller at de lot seg påvirke av den.

5.7 Etikk og forskningsetiske vurderinger

Under arbeid med forskningsprosjekt og intervju blir forskeren nødt til å ta hensyn til en del etiske overveielser. Innenfor kvalitativ forskning finnes det flere etiske retningslinjer som forskeren må følge. Thagaard (2018, s. 20) peker på at det etiske ansvaret til forskeren ovenfor deltakeren er å sikre at forskningsprosessen er redelig og at presentasjonen av resultatene er nøyaktig. Thagaard (2018, s. 22) påpeker videre at det er avgjørende å utøve respekt for informantenes autonomi, integritet, frihet og medbestemmelse. Dette oppfatter jeg som særlig viktig i min forskning som inneholder sensitive data og personopplysninger. Jeg ønsker i dette punktet å vise hvilke etiske overveielser jeg har tatt hensyn til og begrunnelsene for valgene jeg har tatt i løpet av forskningsprosjektet mitt.

Det er viktig å få deltakernes samtykke og forståelse for hva de skal delta i når man planlegger og gjennomfører intervju. Det er også viktig å unngå at deltakerne blir identifisert og at mulige negative konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet blir vurdert (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 97).

Jeg sendte ut et informasjonsskriv, som nevnt ovenfor, i forkant som inneholdt informasjon om hva det innebar å delta i studien, og et samtykkeskjema til deltakelse. Før hvert intervju sikret jeg meg at informantene hadde lest og forstått hva det innebar å delta i studien og at de hadde signert samtykkeerklæringen. Jeg forklarte også hvordan intervjuet ville foregå og understreket at informantene sto fritt til å ikke besvare spørsmål dersom de følte seg ukomfortable, samt at de kunne trekke seg fra studien uten konsekvenser. I informasjonsskrivet var det også forklart hvordan dataene skulle tas opp og lagres. Lydopptakeren jeg brukte var en digital diktafon-applikasjon utviklet av UiO for dette formålet. Opptakene blir lagret på applikatoren, men kan ikke spilles av på mobilen, opptakene kan kun lyttes til gjennom lagringsprogrammet TSD som oppfyller kravene til

behandling og lagring av sensitive forskningsdata. Jeg informerte informantene om dette. For å sikre konfidensialitet ble både transkribering og analyse anonymisert.

5.7.1 Ethiske dilemmaer når barneansvarlige/innsatte er med i forskningen:

Alle fengsel i Norge har barneansvarlige, men de er likevel ikke veldig mange på landsbasis. Dette har skapt en etisk utfordring i forhold til anonymisering. Jeg har derfor valgt å bruke fiktive navn på de to fengslene jeg har vært i. På den ene barneansvarlige i det ene fengselet har jeg endret navn på hen da hen ble snakket mye om spesifikt. Når det gjelder innsatte fedre, vil de være flere i antall, men likevel vil det være kjent at de sitter i høysikkerhetsfengsel. Jeg bruker derfor fiktive navn på fengslene, fedrene og de barneansvarlige i oppgaven. Videre har jeg, under transkriberingen, skrevet alt på bokmål og ikke dialekt og streket over regionen og navn i vedleggene for å gjøre det vanskeligere å spore det tilbake til mine informanter.

Kjennskap til aktuelle fengsel de barneansvarlige eller fedrene hører til, har ikke hatt betydning i beskrivelsene og tolkning av funnene.

Som forsker har jeg vært bevisst på etiske dilemma knyttet til hvordan informantene blir framstilt i oppgaven min. Temaene som har blitt analysert er definert av meg og kan derfor være preget av min forforståelse og faglige bakgrunn. Thagaard (2018, s. 179) påpeker viktigheten av å ikke løsrive data fra den konteksten de ble presentert i, da dette kan føre til at informantene blir fremstilt på en måte de ikke ønsker. Jeg har forsøkt å ta hensyn til dette ved å utøve respekt overfor informantenes historier og sørge for at de blir fremstilt så nøyaktig som mulig i oppgaven min.

5.8 Analyse og etterarbeid

Jeg har som beskrevet ovenfor benyttet opptak av intervjuene for å kunne lytte til dem flere ganger under både transkribering og analyse. Dette har vært svært nyttig for meg i arbeidet med å bearbeide og analysere datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 205). Etter å ha innhentet og transkribert datamaterialet, har jeg lest gjennom det flere ganger for å få en oversikt over informasjonen i grove trekk. Jeg har sett på datamaterialet både helhetlig og inndelt i flere deler og underpunkt.

Transkriberingsprosessen var tidkrevende og til tider slitsom, men nødvendig for å gjøre intervjuene om til empiriske data (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 204-205).

Selv om det var noen forstyrrelser på opptakene som gjorde det vanskelig å høre alle ord på opptaket, har jeg valgt å være detaljert i transkriberingen ved å skrive ned hvert ord, latter osv. Dette har gitt en fordel i analysearbeidet ved at det ble lettere å huske intervjuet og stemningen da jeg senere skulle arbeide med analysen.

Jeg har transkribert alle intervjuene selv for å sikre at jeg ikke gikk glipp av viktig informasjon i oversettelsene (Tjora, 2021, s. 186). Dette har også gitt meg en verdifull pekepinn om hva arbeidet med analyse skulle dreie seg om, spesielt de sosiale og emosjonelle aspektene ved intervjusituasjonen.

Etter å ha transkribert alle seks intervjuene satt jeg igjen med 64 maskinskrevne sider og ca. 31 000 ord som utgangspunkt for oppgavens empiriske datamateriale. Dette datamateriale har vært grundig bearbeidet og analysert for å besvare oppgavens problemstilling.

Jacobsen (2022, s. 236) påpeker at en analyse av kvalitative data kort sagt kan innebære å beskrive, systematisere/kategorisere og knytte sammen. Etter å ha transkribert intervjuene, begynte jeg å analysere materialet og jobbe med funnene. Siden jeg hadde mye datamateriale, var dette en, som nevnt, tidkrevende prosess.

Jeg leste gjennom intervjuene flere ganger og prøvde å identifisere viktige temaer. Det var nyttig å lete etter mønstre eller sammenhenger mellom ulike deler av intervjuene og å reflektere over informantens perspektiv og erfaringer for å få en verdifull innsikt om temaet. Jeg var usikker på hvordan jeg skulle analysere datamaterialet mitt i starten, men endte på tematisk analyse der jeg kategoriserte temaer og underpunkter. Til slutt trakk jeg konklusjoner basert på analyse av dataene og teori. Jacobsen (2010, s. 125) skriver at det finnes mange ulike tilnærminger til analyse av kvalitative data, men at disse tilnærmingene likevel har et fellestrekk; vi veksler mellom å analysere deler og å se delene i en større helhet. Dette er en hermeneutisk tilnærming. Innholdsanalyse som beskrives av Jacobsen (2010, s. 126) er en teknikk der dataene deles opp i temaer eller kategorier. Innholdsanalyse er rettet mot både å forenkle og berike data. I første omgang består analyseteknikken av å forenkle data for å skape oversikt, for så å berike dataene ved å plassere dem inn i en større sammenheng. Disse hovedtemaene ble brukt i analysen: *Barneansvarliges rolleforståelse, opplevelse og utfordringer i farsrollen, barns betydning for motivasjon til rehabilitering og tiden etter løslatelse.*

5.9 Forforståelse og fenomenologisk vitenskapssyn

Tjora (2021) påpeker at det er viktig å erkjenne at fullstendig nøytralitet ikke eksisterer innen forskning, da alle mennesker har en forforståelse. Som forsker er det derfor essensielt at jeg er klar over min egen forforståelse og tydeliggjør hvordan denne kan påvirke forskningsarbeidet. Min forforståelse er basert på fenomenologisk vitenskapssyn. Et sentralt mål i denne tilnærmingen er å søke å forstå informantenes livsverden. Ifølge Thomassen(2013) innebærer fenomenologisk utforskning av praksis at forskningen tar utgangspunkt i praksisens egenart. Han understreker også betydningen av å kunne gjengi den enkeltes opplevelse av et fenomen. Tradisjonelt sett krever en fenomenologisk tilnærming at man legger egne antagelser, forventninger og forforståelse til side, slik at fenomenet i seg selv kan komme tydeligst mulig frem. Derfor er det viktig å være bevisst sin egen forforståelse.

Jacobsen (2022, s. 34-35) skriver at denne forforståelsen ”bestemmer” på et ubevisst plan hva forskeren mener er viktig og mindre viktig i innhenting av data og valg av teori, hvordan jeg bearbeider inntrykk jeg har gjort meg og hvordan den blir en del av mitt tolkningsverktøy. Jeg måtte kritisk tenke gjennom og stille meg nøytral til svarene jeg fikk i intervjuet, uavhengig av de relasjonene som oppsto mellom mine informanter og meg. I tillegg var det viktig å ha et kritisk og analytisk blikk knyttet til de teoretiske perspektivene jeg valgte å bruke i oppgaven min.

Jeg har som nevnt innledningsvis skrevet at jeg er barnevernspedagog og at jeg i min bacheloroppgave skrev om hvordan barneansvarlig i fengsel kan ivareta barns beste. Jeg syntes det var interessant på den tiden og har fortsatt interesse for dette temaet som ikke er veldig belyst i litteraturen. Jeg syns det er viktig å sette søkelys på dette, da det berører mange barn i Norge hver dag. Jeg er opptatt av og håpefull til at det skal skje en endring i den praksis jeg fikk informasjon om, gjennom intervju med ansatte og innsatte i kriminalomsorgen.

Forforståelsen min er preget av at jeg er barnevernspedagog og opptatt av barn som pårørende til foreldre i fengsel. Jeg oppfatter at denne gruppen barn og deres oppvekst er en litt glemt gruppe. Jeg kommer fra et fagfelt som setter søkelys på å se personer i situasjon. System som spiller en viktig rolle for barns oppvekst som pårørende til innsatte, er viktige for at barnas situasjon kan forbedres. Det er likevel viktig at jeg som forsker ikke blir preget av min egen forforståelse og utelukker andre temaer som kan si noe om hva som skal til for å rehabilitere far som omsorgsperson, og skape best mulig oppvekst for barn i aktuell situasjon. Samtidig var det viktig for meg å få fram deres egne opplevelser og erfaringer, slik at en på den måten kan få innblikk i den enkeltes unike forståelse av egen situasjon

5.10 Metodediskusjon

Det er både styrker og svakheter knyttet til kvalitative metoder og hvordan mine metodiske valg som forsker påvirker resultatet. Det at det var de barneansvarlige som rekrutterte fedrene som informanter, gjør at de barneansvarlige er med å påvirke utvalget og kan ubevisst eller bevisst ha valgt innsatte ut fra deres egne relasjoner med dem. Thagaard (2018, s. 56) peker på at dette kan gi en skeivhet i utvalget og dermed en svakhet. Utvalget mitt er ikke representativt for en populasjon og funnene kan ikke generaliseres da det bare er en liten gruppe som har blitt undersøkt. Jeg vil allikevel si at utvalget mitt er fruktbar og representativ for oppgavens problemstilling, da hensikten med oppgaven er å få tak i informantenes opplevelse og forståelse av omsorgsrollens «kår» i straffegjennomføringen.

De innsatte fedrene sitter i ulike fengsler og har ulike historier. Jeg har intervjuet innsatte fedre og barneansvarlig som har ønsket å fortelle sin historie fordi de selv mente det var et viktig tema, noe som gav meg et rikt datamateriale. At jeg intervjuet både barneansvarlige og innsatte fedre gir meg et bredere og ulike perspektiv på tema i oppgaven. Jeg er klar over at jeg kunne fått andre resultater dersom jeg kun hadde intervjuet de barnansvarlige eller kun intervjuet de innsatte fedrene.

5.11 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet vurderer studiens troverdighet og pålitelighet, og om prosjektet er utført på en tillitsvekkende måte (Thagaard, 2018, s. 187). Det er viktig å kunne etterprøve hvordan data er framkommet og blir framlagt. Jeg har forsøkt å begrunne valg av metode og redegjort for mine refleksjoner for å sikre troverdighet i datainnsamlingen og gjøre forskningsprosessen transparent for den kritiske leseren. Det vil videre si at forskeren styrker reliabiliteten og verdien av resultatene i forskningen ved å detaljert beskrive forskningsstrategien og analysemetodene (Thagaard, 2018, s. 188).

En svakhet som kan nevnes angående intervjuenes kvalitet er at to av dem er betydelig kortere enn de andre fire.

Opgavens validitet avhenger av tolkningen av empirien og i hvilken grad den er gyldig i virkeligheten eller kan generaliseres (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 276). Transkribering av rådata er tidkrevende, men sikrer at alt som blir sagt blir inkludert og gir mulighet for kontroll av tolkningene forskeren har gjort.

Min forforståelse kan være en trussel mot validitet og reliabilitet, da mine tolkninger kan være påvirket av min egen forforståelse og faglige bakgrunn. Likevel er min forforståelse

avgjørende for å kunne fortolke materialet (Thagaard, 2018, s. 36). Jeg begrunner min forforståelse som en del av vurderingen av relabilitet/validitet. Validitet handler om hvor godt resultatene fra forskningen samsvarer med det teoretiske grunnlaget og om metoden er egnet til å undersøke det den er ment for (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 276).

Intern gyldighet handler om å undersøke om forskerens beskrivelse av virkeligheten stemmer overens med virkeligheten. Siden jeg har vært opptatt av informantenes subjektive opplevelser, og informantene ikke har lest analysen, kan det være usikkerhet knyttet til den interne validiteten. Jeg har gjengitt mange sitater i analysen, for på den måten sikre at informantenes virkelighetsforståelse kommer fram. Ekstern gyldighet angår generalisering av resultatene til en større populasjon eller kontekst (Jacobsen, 2022, s. 255).

Informasjonen jeg har fått fra de barneansvarlige og fedre i fengsel er førstehåndskilder, og de har derfor direkte erfaring med fenomenet.

I løpet av denne forskningsprosessen har jeg stått overfor flere valg fra begynnelse til slutt. Jeg måtte ta stilling til hvem jeg skulle intervju, hvordan jeg skulle rekruttere informanter, hvilke spørsmål som var relevante og hvordan jeg skulle gjennomføre analysen. Jeg har grundig vurdert disse valgene, og jeg er bevisst på at andre valg kunne ha ført til andre resultater. Både funnene mine og mine metodiske valg har innvirkning på og konsekvenser for de konklusjonene jeg har kommet frem til i forskningsoppgaven. I neste kapittel vil jeg presentere funnene mine basert på datamaterialet mitt.

6. Funn

Jeg gjennomførte mine intervju i to ulike høysikkerhetsfengsler. Fire av intervjuene foregikk i høysikkerhetsavdeling, hvorav ett var med en barneansvarlig og tre med innsatte fedre. I det ene fengselet var det også en åpen avdeling og her hadde jeg intervju med en barneansvarlig og en innsatt far. Et høysikkerhetsfengsel i Norge er en fengselsinstitusjon designet for å huse innsatte som anses å utgjøre en sikkerhetsrisiko for samfunnet eller som har begått alvorlige kriminelle handlinger. Disse fengslene har strenge sikkerhetstiltak og er utformet for å minimere rømmings- og sikkerhetsrisiko. Å sitte i et høysikkerhetsfengsel innebærer vanligvis begrensninger på bevegelsesfriheten, strengere tilsyn og økt kontroll over de innsatte. De

innsatte kan være underlagt regler og rutiner som begrenser deres interaksjoner med andre innsatte og begrenser tilgangen til ulike fasiliteter. Sikkerhetspersonell og systemer er vanligvis mer omfattende i slike fengsler, for å forhindre rømninger, vold og annen uønsket aktivitet. Samtidig tilbys vanligvis innsatte tilgang til grunnleggende tjenester, som helsetjenester, utdanning og yrkesopplæring, selv om dette kan være mer begrenset sammenlignet med lavere sikkerhetsnivåer. Målet med et høysikkerhetsfengsel er både å beskytte samfunnet og å tilby muligheter for rehabilitering og resosialisering. På åpen avdeling/lavere sikkerhetsnivå er sikkerheten fortsatt en prioritet, men i en åpen avdeling blir innsatte gradvis forberedt på å håndtere mer ansvar og frihet mens de nærmer seg løslatelse. På både lukket og åpen avdeling i et høysikkerhetsfengsel er besøk underlagt strenge retningslinjer og sikkerhetsvurderinger, der det i den lukkede avdelingen normalt kan mottas besøk fra familie og venner i spesifikke besøkstider med strengere sikkerhetstiltak enn i åpen avdeling. På åpen avdeling er besøksordningene ofte mer avslappede. Innsatte på åpen avdeling kan ha muligheten til å motta besøk fra familie og venner på en mindre begrenset måte.

6.1 Kort presentasjon av mine informanter

Jeg har som tidligere beskrevet gitt alle informantene fiktive benevnelser for å ivareta anonymiteten.

De barneansvarlige blir benevnt som barneansvarlig 1, lukket avdeling og barneansvarlig 2, åpen avdeling. Som nevnt i metodekapittel hadde de to barneansvarlige jeg intervjuet ulik bakgrunn, der hen på lukket avdeling var sosialarbeider/sosionom og hen på åpen avdeling var fengselsbetjent. De hadde også ulik lengde på tiden de hadde vært i rollen. Hen på lukket avdeling hadde vært lengst og hadde videre rekruttert barnansvarlig på åpen avdeling.

Barneansvarlig 2 ble rekruttert til rollen sin uten at hen visste så mye om hva det innebar.

Det kommer tydelig fram at det å være barneansvarlig bare er en funksjon som er tillagt ens egen ordinære stilling i disse fengslene. Det er ikke knyttet særskilt utdanning/kvalifisering for funksjonen.

Fedrene jeg intervjuet hadde alle barn på utsiden som de hadde kontakt med. Jeg vil her gi en kort beskrivelse av dem;

Far 1 i Hollund fengsel, sonet på lukket avdeling. Han har to barn, det ene er voksent og det andre er i barneskolealder. Han hadde det eldste barnet annenhver helg fram til hen var 11 år og hadde omsorgen for det yngste barnet de første fem årene i barnets liv, fram til

samlivsbrudd med barnemor. De siste fire årene har han vært mye borte fra dette barnet på grunn av rusrelatert problematikk. Han har i løpet av nåværende soning fått bedre kontakt igjen med det yngste barnet. Han har tidligere soningsopphold i ulike fengsler.

Far 2, i Lykling fengsel, sonet på åpen avdeling. Han har del i foreldreansvaret og bor sammen med mor til barna som begge er under 10 år. Dette er første gang han er i fengsel.

Far 3, Hollund fengsel, sonet på lukket avdeling. Han hadde omsorg for to barn i 50% før han ble arrestert og er ikke sammen med barnemor. Barna er i ungdomsskolealder og dette er første gang han er i fengsel. Han har utfordringer som er rusrelaterte.

Far 4, også i Hollund fengsel, soner på lukket avdeling. Han er biologisk far til et barn, men står ikke oppført som barnefar. Han har likevel kontakt med barnet, men er ikke sammen med barnemor. Barnet går på ungdomskolen. I intervjuet forteller han også om en stefarrelasjon til nå voksent barn/person. Han har vært i fengsel flere ganger, men denne gang er første gang med barn på utsiden.

I intervjuene med fedrene i Hollund fengsel, blir en spesiell barneansvarlig nevnt ofte av de innsatte. Jeg intervjuet ikke henne selv, men har valgt å ta med fedrenes opplevelse av henne da det underveis ble tydelig at denne barneansvarlige var viktig for de aktuelle fedrene. Jeg kaller henne «Kari» når hun blir omtalt.

I denne oppgaven har jeg søkelys på far som omsorgsperson under soning og det kom fram at noen av tiltakene var særlig knyttet til dette temaet Både de to barneansvarlige og tre av de fire fedrene omtalte det de kalte for pappagrupper. Dette er et tiltak som er direkte knyttet til at en har barn på utsiden og skal ivareta og styrke relasjonen mellom far og barn. Det er både ment som et tilbud om å samtale om rollen som far, mener også knyttet opp til faktiske besøk av barn. Deltakere ble rekruttert av barneansvarlig 1 på lukket avdeling, som også fungerte som en slags koordinator for pappagruppen i dette fengselet.

De barneansvarlig jobbet både med hjelpeapparatet på utsiden og samarbeid med pårørende. De samarbeider videre med frivillige organisasjoner som Røde kors som har et fokus på barn som pårørende når en av foreldrene er i fengsel. Røde kors kan blant annet bidra med besøkstjeneste i fengsel der de kan følge barn som ikke har andre voksne til å følge seg. Dersom barnet er under 16 år, må det ha følge av voksen for å kunne besøke forelder i fengsel. Kontakten den barneansvarlige har med de på utsiden, kan være knyttet til råd og veiledning til for eksempel barnevernstjenesten og til mødre i forhold til hva som er lurt å si til barna og hvordan de kan forholde seg til at far er i fengsel.

Fedrene i min undersøkelse hadde utsagn og erfaringer som viste at ivaretagelse av barnet og omsorgen var svært utfordrende. Dette er naturligvis knyttet til situasjonen som innsatt, men spørsmålet er om rehabilitering av far som omsorgsperson er godt nok ivaretatt sett i relasjon til formål i straffegjennomføringsloven og kunnskap om barns behov for kontakt med begge sine foreldre i de tilfeller der dette ikke er til skade for barnet.

I dette kapittelet har jeg tatt utgangspunkt i mine forskningsspørsmål og delt inn funnene i fire hovedkategorier:

- Hvordan oppfatter barneansvarlig sin rolle knyttet til far som omsorgsperson?
- Hvordan tenker far om seg selv som omsorgsperson og hvordan opplever han sin rolle under soningstiden?
- Motivasjonens betydning for rehabilitering
- Hvilke tanker har fedrene om egen rehabiliteringsprosess og tiden etter soning

6.2 De barneansvarliges rolle

Begge barneansvarlige la til grunn at rollen deres skulle være gjennomsyret av å ha et barneperspektiv. De møter andre som har samme funksjon og barneansvarlig 1 forklarer at de har en samling på regionalt nivå en gang i året der det kan utveksles informasjon om hvordan de ulike barneansvarlige utformer rollen sin. Selv om de alle jobber i tråd med kriminallovgivningen, kommer det fram at for eksempel de fysiske mulighetene for kontakt mellom far og barn er ulike mellom ulike fengsel og avdelinger.

”.. men vi har jo det samme overordnede prinsippet da, men klart at i noen fengsler har de jo egne besøksleiligheter. De har det i åpen soning her, sånn at barn kan komme å sove over hos far, så ja..” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling)

Etablering av barneansvarlige i fengsler, skal være med å ivareta barnets beste når far eller mor er i fengsel. Barneansvarlig 1 tenker at en viktig del av funksjonen er at hen har barnets beste som et overordnet perspektiv, selv om det i gjennomføring av soning alltid vil være

mange hensyn som skal tas, så skal rollen som barneansvarlig være en sikkerhet for at barnets beste blir ivaretatt under soning.

”Så det å ha en som har et blick på barnet, ikke bare på det sikkerhetsmessige eller hva som er best for den innsatte eller hva som er best for fengselet, det at du har et perspektiv som også skal ivareta barnet, det tenker jeg at er viktig.” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling)

Det er tydelig at de har et stort fokus på besøksordningen og god tilrettelegging av den og barneansvarlig 2 legger til grunn at barnets beste er knyttet til å legge til rette for gode besøk i fengsel. Når det gjelder tilrettelegging i fengselet, forteller barneansvarlig 2 at de har et ekstra søkelys på å gjøre det koselig for barn å komme på besøk i høytider, men at det å lage positive opplevelser og gjøre vanlige aktiviteter prioriteres under ordinære besøk også. De legger til grunn at barn kan oppleve fengsel som noe negativt, men når far soner på åpen avdeling, er det bedre muligheter for å ha rammer rundt besøket som normaliserer samværet mellom far og barn. Dette er en stor forskjell fra lukket avdeling der sikkerhet og kontroll vanskeliggjør en normalisering av kontakten og aktiviteten. Barneansvarlig som jobber på åpen avdeling gir et bilde av denne muligheten når hen beskriver hvordan en kan tilrettelegge for besøk her.

”.. de viktigste oppgavene er jo at det på en måte er greit å komme hit, at det ikke er skummelt, at vi ufarliggjør det litt. Her har de jo, det er ganske god mulighet til å bevege seg rundt, de kan være oppe på fotballbanen og de kan gå en tur i turløypen. Det er liksom ikke sånn fengsel å komme hit” (Barneansvarlig 2, åpen avdeling).

Barneansvarlig 2 gir uttrykk for at det ikke er så stort skille mellom det hen gjør som barneansvarlig og det hen gjør i sin stilling som fengselsbetjent/kontaktbetjent. Det at hen jobber på en åpen avdeling, vil kunne påvirke oppgavene på en måte der sikkerhetsfokuset er mindre enn de som jobber på lukket avdeling. På åpen avdeling, er det lagt til rette for flere og lengre besøk i og med at kontrollbehovet er lavere enn for dem på sikkerhetsavdeling. Det vil kunne bidra til at fedre med barn får støtte i rollen og i kontakten mellom far og barn. Ved gjennomføring av besøk mellom far og barn kan en anta at barneansvarlig naturlig vil ta del i og erfare den innsatte som far og på den måten kjenne til den delen av hans liv. Da vil det også falle mer naturlig å samtale om farsrollen i det daglige, uavhengig av funksjoner som spesifikt er knyttet til rollen som barneansvarlig:

” så blir det jo litt etter når du er kontaktbetjent så snakker du kanskje litt mer om det da, med de som har unger. Men da er det jo mer som fengselsbetjent og kontaktbetjent da, og ikke nødvendigvis for at jeg er barneansvarlig på en måte.” (Barneansvarlig 2, åpen avdeling)

Denne barneansvarlige har også erfaring med at noen fedre ikke har kontakt med sine barn. Det med å informere sine barn om at en er i fengsel blir gjort ulikt. Det kan også være flere grunner til at fedre og familier velger å holde det skjult for barn. Barneansvarlig 2 forteller om situasjoner der fedre ikke vil at barna skal komme på besøk i fengselet, og at de derfor ikke informerer om at de er i fengsel. Dette tenker hen gjør arbeidet med å opprettholde kontakt vanskelig og det blir og et dilemma dersom barnet finner det ut selv, noe hen prøver å ta opp med far.

” De har valgt å si at han på en måte er vekke og jobber. Og så er disse elleve og tretten, der jeg tenker jo at de gjerne vil finne ut av det uansett.. vi kan ikke si at dere må gjøre sånn og sånn, men vi kan jo på en måte si hva vi ville tenkt kanskje var lurt..” (Barneansvarlig 2, åpen avdeling).

Barneansvarlig 2 forteller en historie om en innsatt far som ønsket kontakt med barnet sitt, men der mor mente at han først måtte vise at han klarte seg også utenfor fengselet. Far klarte seg godt i fengselet og de prøvde å få til møter mellom far og barn på nøytrale steder, men mor kom aldri. Denne faren fikk ikke da anledning å møte barnet i løpet av soningstiden og da han slapp ut, klarte han seg dårlig. Dette ville kanskje uansett ha skjedd, men han la for dagen et ønske om å treffe sitt barn, noe som ville kunne gi mulighet for både far, barn og muligens også mor til å se om kontakten mellom far og barn var god og fungerte. Det at den barneansvarlige trekker fram denne historien, kan muligens indikere at hen tenker at denne faren ikke fikk en reell mulighet til å etablere kontakt med sitt barn.

Det å komme på besøk på lukket avdeling innebærer som oftest strengere rammer rundt besøket. Dette kan føre til at fedre vegrer seg for å fortelle om at han er i fengsel og også avstå fra besøk i fengsel. På lukket avdeling uttrykker barneansvarlig 1 at hen oppfordrer til å informere barn om den situasjonen far er i og at en da bør være så ærlig som mulig, men likevel ta hensyn til hvilket barn det gjelder:

”Mitt råd har jo mange ganger vært å si det som er sant. Det er bra, det er bra for barnet å høre sannheten, men du trenger ikke.. du kan godt pakke det litt inn ut ifra barnets alder, men det å si til barnet at far er på jobb i tre år, det.. det var også en mor som sa at far var en plass der han fikk hjelp for problemene sine og da var det barnet tre år og det støttet jeg egentlig hun på, det var en grei måte å si det på” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling)

Det ligger et lite forbehold hos barneansvarlig når det gjelder hvor tydelig informasjonen skal være, og det vil og være naturlig at eldre barn er bedre i stand til å forstå og håndtere informasjon om dette enn yngre barn. Likevel vil det være et dilemma om når en skal fortelle barnet at far er i fengsel. Ofte sitter de på lukket avdeling inne i flere år, og da vil det kunne bli en større utfordring å fortelle dette når det har gått flere år med soning før det blir fortalt at far er i fengsel, eller at barnet selv oppdager det. En annen konsekvens ved å ikke fortelle at far er i fengsel kan være at det vanskeliggjør kontakt med barnet senere i livet. Barn kan også ha fantasier om at far ikke har det bra når han er i fengsel og barn kan på den måten bli påført vansker som kunne vært unngått med mer åpenhet.

Et fengsel gir rammer og rutiner som kan bidra til at far for eksempel blir bedre i stand til å holde seg rusfri og på den måten blir i stand til å ha kontakt med barnet sitt på en bedre måte enn når de er utenfor fengsel. Det er likevel ingen helhetlig oppfølging av far fra soningstid til tiden etter soning og barneansvarlig på åpen avdeling påpeker at de innsatte ofte klarer seg veldig fint under de ordnede forholdene når de er i fengsel, men at når de kommer ut og har vært ute en liten stund, så er det utfordrende å etablere og/eller opprettholde kontakten med barnet:

”..men så viser det seg jo at når alt kommer til stykket, når han da ble løslatt, da hadde han fremdeles ikke fått være med barna fordi hun ville jo at han skulle klare seg etter at han kom ut også, og da klarte han seg i en dag..” (Barneansvarlig 2, åpen avdeling).

Det kan virke som barneansvarlig mener at far i dette tilfellet uansett ikke har fått en sjanse til å vise at han var god nok til kontakt med barnet. Hun, i dette tilfellet mor til barnet, er den som kan styre om far kan få besøk av barnet, siden det er under 16 år. I denne situasjonen får far ingen mulighet til å vise at han er i stand til å ha samvær med sitt barn, selv i en situasjon med rammer og regler som minimerer risikoen for at far skal ødelegge noe i relasjonen til barnet.

Det å bli kjent med den innsatte og etablere relasjon kan gjøre det utfordrende emosjonelt i situasjoner som er gjenkjennelig for den barneansvarlige. Barneansvarlig 2 på åpen avdeling uttrykte at hen har opplevd at hen i noen situasjoner kunne identifisere seg med far som omsorgsperson. Hen forteller om en gutt på samme alder som sitt eget barn som skulle besøke sin far. Gutten begynner å springe imot han når han ser sin far på lang avstand, men det er regler mot at faren ikke kunne gå i møte med gutten.

.. da sto jo jeg på en måte å bare kjente at tårene presset på, så du kjenner jo litt på den der selv når du har barn, så kjenner du litt ekstra på den, når de kommer og når de går og hvis de er litt lei seg og.. det er jo ikke bare bare. ” (Barneansvarlig 2, åpen avdeling).

Når slike situasjoner oppstår blir skille mellom innsatt og ansatt utvisket og rollen som foreldre blir det framtrædende i den barneansvarliges opplevelse av hva som skjer og hva som er det viktige. En kan tenke seg at det kan oppleves som et dilemma for barneansvarlig å være representant for et regelsett som primært skal ha fokus på straff i en situasjon der det ligger til rette for et godt møte mellom barnet og far om de hadde fått anledning til å møtes og ta avskjed med fokus på foreldre – barn relasjon, mer enn at møte blir overskygget av regler om kontroll og straff.

De to barneansvarlige forteller begge at de kan befinne seg i en skvis i de to forskjellige rollene der de både skal representere frihetsberøvelse og samtidig tenke rehabilitering og relasjon. I noen tilfeller er permisjonsreglene slik at det må være uniformerte betjenter med på for eksempel samvær. Da kommer også rollekonflikten til syne i de vurderingene fengselsbetjentene må gjøre.

«... vi jobber her og kan ikke glemme det sikkerhetsmessige, det er det som må gå først og så kommer de andre perspektivene, men det går som regel veldig greit. ” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling).

Oppgaven er krevende også fordi det skal tas vurdering om hva som best for barnet, om det å treffe far faktisk er et ønske barnet har, eller om far benytter sin rettighet til å søke/få permisjon fordi han har barn. Barneansvarlig sier at de har søkelys på omsorgsrollen under soning og at barnets beste står i sentrum, men det å prøve å beskytte barnet samtidig da det er tilfeller der de innsatte fedrene bruker barna for å få permisjon og at det da er viktig at de

kjenner litt til situasjonen rundt far, slik at permisjonen ikke blir brukt til andre ting enn samvær med barna.

6.2.1 Pappagrupper

Barneansvarlig 1 forteller at pappagruppene har vært et veldig positivt tiltak med gode tilbakemeldinger fra fedrene. Hen forteller videre at det er ca. en gruppe i året med ca. 7 innsatte som får være med i gruppen. Denne blir ledet av to fengselsbetjenter som er utdannet på KRUS. Det å delta i pappagrupper gir også mulighet for å delta på aktiviteter sammen med barnet, noe som blir organisert av fengselet. I møtene blir det også satt søkelys på å snakke om papparollen.

”Så det er en refleksjonsgruppe der vi også gir mulighet for litt aktivitet” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling).

Det å gi tilbud om å delta i pappagrupper handler om å gi fedrene mulighet til en bevisstgjøring av seg selv som omsorgsperson, og er en del av rehabiliteringen i fengsel. Dette er noe den innsatte selv må ønske og be om, i henhold til at rehabilitering ikke kan pålegges den innsatte, noe bare frihetsberøvelse kan. Men det er likevel slik at far selv ikke alene kan bestemme om han skal delta i pappagrupper. I og med at pappagrupper er knyttet til treff med barnet, så skal omsorgspersonen på utsiden, for eksempel mor, annen familie eller barnevernstjenesten, være med på å bestemme om far får anledning å treffe barnet.

”Det legges opp til relasjon med far og barn og da må det gjøres i de baner at mor og omsorgspersoner synes det er trygt.” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling).

Dette gjør at far blir avhengig av hvordan han blir oppfattet av andre, noe som kan føre til en opplevelse av manglende kontroll og autonomi i eget liv. Det kommer heller ikke tydelig fram om barnet blir hørt i slike saker, slik barnets rett skal praktiseres.

Pappagruppene er et tilbud som barneansvarlige er positiv til. Det er likevel relativt lite antall innsatte som får tilbud om dette, noe som gjør at det som et rehabiliteringstiltak vil gjelde for et fåtall. Det kommer også fram fra barneansvarlig 1 at det gjerne skulle vært flere pappagrupper i løpet av året, men at dette er et ressurs spørsmål. Da kan en tolke det dithen at det ikke blir prioritert som del av barneansvarliges oppgaver, noe en kan forstå i lys av at

funksjonen som barneansvarlig kun er en del av ansettelsen og arbeidsoppgavene en har i Kriminalomsorgen.

”..ja det er jo den stillingen som er tillagt, den funksjonen, er tillagt min stilling som avdelingsleder på servicetorget..” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling).

Barneansvarlig 1 sier at de jobber for å legge til rette for at far skal ha kontakt med barnet, så lenge det er bra for barnet. Hen opplever at situasjonen i Norge nå er at de prøver å legge til rette for at det skal bli så bra som mulig med de rammene de har. Hen understreker også at det er bra at dette temaet blir satt søkelys på og at jeg som forsker snakker med innsatte slik at de får komme til orde om sitt syn på omsorgsrollen.

” ..men at det forskes på og at det blir gått i dybden med innsatte og hvordan de opplever det å sitte som far her, det er kjempebra synes jeg. ” (Barneansvarlig 1, lukket avdeling).

Det kommer også fram at barneansvarlig på lukket avdeling tenker at besøksfasilitetene til de fedrene som sitter her, er annerledes enn for de på åpen avdeling. Dette kan handle om at det er behov for andre og flere kontrollrutiner på lukket avdeling enn det som er tilfelle på åpen avdeling. For den enkelte far og hans mulighet for god relasjon til barnet, kan en hevde at dette er med på å redusere muligheten for å etablere, opprettholde eller styrke far-barn relasjonen. Barneansvarlig 1, som jobber på lukket avdeling kommer med ønske om at det også hos dem skulle vært bedre besøksfasiliteter, også muligheter besøksleilighet der barna kunne overnattet. Et slikt utsagn kan tyde på at hun ser far sitt behov for å etablere, opprettholde eller styrke muligheten for kontakt mellom far og barn, også når han sitter på lukket avdeling.

6.2.2 Gode erfaringer fedre har med barneansvarlig Kari»

”Kari” er en barneansvarlig som ble omtalt da jeg intervjuet fedrene i det ene fengselet og hun jobbet her på lukket avdeling. Slik jeg oppfatter beskrivelsene og erfaringen de innsatte hadde med henne, så framstår hun som en viktig person i deres liv som innsatt. Hun representerer både en som gir omsorg, men også en som handler i tråd med behov og rettigheter den innsatte far har. De innsatte gir uttrykk for at hun gjør bra jobb både med mottakelsen, kontakten under soning og tilrettelegging for at den innsatte kan ha relasjon med barn og familie.

Far 3 forteller at det er «Kari» som stort sett tar kontakt med de innsatte som er fedre. En fast aktivitet som gjennomføres i fengselet, er noe de kaller for barnas dag. Da legges det til rette for aktiviteter der barna kan komme til fengselet. Han understreker at det ikke er alt som blir like godt informert om i fengselet, men at "Kari" er god på dette. Hun lar fedrene ta del i planlegging og sender ut fine invitasjoner til familiene om å komme på barnas dag.

Far 3 beskriver "Kari" som en som tar jobben veldig seriøst og at den tar mye tid og at hun tenker på alt, for eksempel hvem som har besøksforbud og hvem som har behov for besøksleiligheten. Dersom det er lenge siden en far ikke har hatt besøk hun tar initiativ til å gjennomføre dette i tillegg til at hun ordner med småting som at hun finner fram popcorn til besøk. Han beskriver "Kari" som en ildsjel og forteller at hans yngste barn hadde fått lov å kontakte "Kari" direkte for å snakke med henne og at dette var veldig betryggende for dette barnet. Han informerer om at hvis de innsatte gir samtykke så kan de ansatte informere barnet, familien og andre om hvordan det går med dem og utviklingen deres under soningen. Da har han erfaring med at «Kari» gjør mye for at de skal kunne ha kontakt med barnet.

"..hun er en sånn tilrettelegger, hun ringer til andre pårørende ute og spør om de kunne tenkt seg å følge barna. Hun har en veldig fin måte å snakke på...." ..Derfor jeg sier at "Kari" er et sånn foregangsmenneske, hun står på, hun kommer ut å jobber helger.." ..(Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Denne faren er opptatt av at barn bør ha mulighet til kjenne til sine foreldre. Han tenker at foresatte er viktige for barn når det er hendelser i barnets liv.

" Men det i hvert fall viktig, det er viktig for barna å få være med foreldrene sine og fortsette å være kjent med de. Det skjer mye i livet sant.." (Innsatt 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Han forteller at det er mange som mister relasjonen til barna sine når de kommer i fengsel. Selv har han ingen familie eller søsken som kan og vil følge barna hans på besøk i fengsel. Han har til og med spurt barnevernet om hjelp til å følge, men siden de ikke har en sak på han kunne de ikke hjelpe med å besøke i fengsel. At familien ikke vil følge barna hans på besøk i fengsel er relatert til hvordan han var når han var ute og hva han sitter inne for. Han forstår at de ikke vil ta sjansen på at han har forbedret seg, og at han må vise seg den tilliten verdig, men at det alt i alt er veldig vanskelig å få til besøk når det ikke er noen som kan følge dem og de er under 15 år. Han setter veldig pris på at kontaktbetjenten og barneansvarlig ser han og

hjelper han så godt de kan og det er mye på grunn av ”Kari” han nå har fått til besøkene og kan opprettholde den kontakten han har etablert i dag. Han viser også til at det ikke bare er han som snakker godt om «Kari»

”Av de andre innsatte jeg har snakket med her, i andre fengsel fungerer det ikke like bra fordi de har ikke ”Kari”. Og det merket vi når hun var borte så funket det ikke like bra. Så hun er liksom, hun er en sånn tilrettelegger, hun ringer til andre pårørende ute og spør om de kunne tenkt seg å følge barna” (Innsatt far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Kari representerer på denne måten en human og omsorgsfull tilnærming i sin rolle som barneansvarlig. Fedrene blir tatt på alvor og opplever å bli verdsatt som viktige aktører i relasjonen til barnet sitt og i rollen som omsorgsperson. Jeg erfarte at «Kari» representerte noe særskilt og at det ble lagt vekt på hennes personlige engasjement i måten hun hadde utformet sin rolle som barneansvarlig. Det at innholdet og utøvelsen av funksjonen som barneansvarlig framsto som noe uklar gjør at den blir veldig personavhengig, noe som jeg tenker både er uheldig i et likhetsperspektiv overfor de innsatte, men også for den enkelte barneansvarlige som da får et stort ansvar i å fylle rollen på sin måte.

Gjennom intervjuene av de barneansvarlige kommer det fram at de ser på funksjonen som barneansvarlig som viktig og at de har tydelige tanker om å holde barnets beste høyt. Det kan likevel være grunn til å stille spørsmål ved om de rammene og ressursene som finnes i Kriminalomsorgen er tilstrekkelig for å gjøre det mulig for barneansvarlige å imøtekomme de prinsipper som soningen bygger på. Rehabilitering må være et ønske fra den innsatte og selv om den innsatte far ønsker å jobbe med seg selv som omsorgsperson, så skorter det på både tid, ressurser og praktiske muligheter slik det fungerer i dag. På den måten blir handlingsmuligheten til de barneansvarlige færre enn de mål og prinsipper soningen bygger på.

6.3 Hvordan tenker far om seg selv som omsorgsperson og hvordan opplever han denne rollen under soningstiden

De innsatte hadde ulike relasjoner til sine barn både før de kom i fengsel og under soning. Oppfatningen og identiteten som far og omsorgsperson var individuell, men et fellestrekk for alle innsatte er at de på ulikt vis er involverte i barna sine liv når de sitter i fengsel. Dette

kommer blant annet fram ved at de vet hva som skjer i hverdagen til barna og er opptatt av dette.

Tanken om at det er viktig for barnet å ha tilgang til sine foreldre blir holdt fram av flere av fedrene. Far 4 legger for dagen tanker om at det er viktig for barn å ha tilgang på sine foreldre. I dette ligger det en erkjennelse av at han som far som et minimum må være en kjent person for barnet. Hans relasjon til barnet var regelmessig i forkant av soning, men da han ikke har kontakt med og ikke skal leve sammen med mor etter soning og barnet nå bor hos mormor, kan utsiktene til stabil kontakt med barnet etter soning, muligens være mer usikker. *”jeg har ikke engang foreldre retten eller foreldreansvar for gutten, men det var bare strategisk fra meg, at jeg ikke skrev under på farskap...”* (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Far 2 som sitter på åpen avdeling og for første gang er i fengsel, opplever at relasjonen til barna og hans status som omsorgsperson er intakt til tross for at han soner en dom. Han hadde sammen med mor planlagt hvordan barna skulle få informasjon om at han var borte fra hjemmet over tid. De valgte å informere det eldste barnet, men ikke det yngste da de tenkte at hen ville kunne snakke om det til personer som familien ikke ønsket skulle vite om at far var i fengsel. Jeg oppfatter at denne faren opprettholdt en trygghet i rollen som far og at det som var utfordrende når det gjald soningsgjennomføringen, blant annet var knyttet til å skjerme mor til barna og at det ville medføre en del skam for henne om det kom ut at han satt i fengsel. Selv om denne faren slet med en del andre sider ved soningen, så hadde han en oppfatning av at det at de levde som en familie ville bidra til at ingenting endret seg, selv om han i en periode satt i fengsel.

”Så vi er så trygge på hverandre fra før av. Altså jeg er der jo 100% og hele veien og bor med de. Så det hadde nok vært litt annerledes hvis jeg hadde vært sånn helgepappa eller noe sånn. Men vi har så god base at vi takler det veldig greit sånn sett.” (Far 2, Lykling fengsel, åpen avdeling).

Andre av de innsatte hadde en mer utydelig formell rolle til barnet. For far 4, var det slik at han ikke hadde del i foreldreansvaret for barnet og heller ikke kontakt med mor til barnet. Likevel opplevde denne faren at han hadde hatt en relasjon til barnet og at han både mente det var viktig at barnet kjente til sine foreldre og at han jobbet for å opprettholde kontakten selv om han var i fengsel. Denne faren gir uttrykk for at det er utfordrende å utøve omsorgsrollen

på en tilfredsstillende måte, selv om han i løpet av soningstiden har klart å utvide kontakten med barnet. Han legger mye av ansvaret for god relasjon på seg selv, og gir uttrykk for at soningen i seg selv setter begrensinger i muligheten for å utøve omsorg og ivareta barnet.

” Hen er 13 og jeg har mye å tenke på og det er ræva å sitte inne når han er ute. Sånn at jeg ikke får vært med han som jeg ønsker. Og det er på ingen måte lagt opp i dette systemet her at vi skal ha barn ute. Jeg våkner midt på natten og tenker faen, jeg sitter her og tenker på hva gutten tenker hjemme. Det er bare så og så mange ganger du kan si til han at det ordner seg til slutt.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Denne faren oppfatter jeg både kjenner på en maktesløshet i den situasjonen han er i, og kombinert med de restriksjonene som følger av soning på lukket avdeling så kan følelsen av manglende kontroll bli overveldende. En kan da undre seg på hvordan han som far skal ta tak i disse følelsene så lenge han ikke har naturlige treffpunkt med barnet og heller ikke har en omsorgsperson på utsiden som kan bistå for å opprette en stabil kontakt med barnet. Han blir da i stor grad avhengig av hva de som jobber i fengselet kan få til av samarbeid med de omsorgspersonene som har ansvar for barnet på utsiden.

Selv om han ønsker å få mer tid til å møte barnet, er det vanskelig på grunn av regler og begrensninger når en sitter i fengsel. Reglene sier at barnet må ha følge når det er under 16 år. I hans tilfelle er omsorgspersonen, som i dette tilfelle er barnets mormor, en eldre person som gjør det vanskelig å gjennomføre fysiske besøk. Far 4 forteller at han egentlig kan se barnet hver uke, men da må han ha en person til å følge barnet. Han sier han vet at han kan få hjelp til å få noen til å komme å levere barnet ved porten til fengselet og hente han etterpå, men tenker at dette er en for stor belastning for barnet og at han heller da velger å ha besøk sjeldnere og å snakke på telefon og Ipad som er et tilbud de har i fengselet. Han gir uttrykk for å være maktesløs overfor det regelverket som sier noe om at barnet må ha følge når de er under 16 år. Sett i lys av barns medvirkning i eget liv, så er 16 år høyere enn for eksempel nåværende bestemmelse om egne partsrettigheter i en barnevernssak. Denne er på 16 år, og uansett skal barn høres når det er saker som angår deres liv, noe som er uklart hvordan blir praktisert for eksempel knyttet til besøk i fengsel uten følge når de er yngre enn 16 år.

” Jeg skulle ønske det var lagt litt bedre opp, at vi her inne kunne fått mulighet til å truffet barna våre mer. Er de under 16 så må de ha med seg følge sant. Da må det noe spesielt til og

det kan være litt sånn sært, men ja. Så det blir litt sånn vanskelig å få kontakt med barna.”
(Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Som beskrevet tidligere, er det er likevel ikke alltid tilstrekkelig at far selv ønsker å ha kontakt med barnet, eller at barneansvarlig jobber for å få til besøk. Ofte er han avhengig av at det er god relasjon til de som er omsorgspersonene til barnet utenfor fengselet. Far 3 forteller at det ofte er omsorgspersonen på utsiden som sitter med ”makten”, noe som kan medføre at for eksempel en konflikt mellom mor og far kan stoppe muligheten for kontakt mellom far og barn når far soner.

”..det stopper veldig opp sant, for det er liksom den personen på utsiden som bestemmer. Og så prøver fengselet, kontaktbetjenten og andre å hjelpe deg.” (Far 3 Hollund fengsel, lukket avdeling)

Det kan virke som at samværsregler som er gjeldende utenfor fengsel, kan bli ytterligere redusert i de tilfeller far soner, og kanskje særlig knyttet til soningsforhold og reglement i lukket avdeling.

Det å være underlagt en frihetsberøvelse, setter begrensinger på flere områder i livet. For far i åpen avdeling blir han selvfølgelig fratatt mulighet for å delta i arbeidsliv, i sosialt liv og ikke minst blir han ikke en naturlig del av familien. Selv om denne faren har sin identitet som far intakt, så er fravær av daglig kontakt med barn og familie en stor endring i livet. Emosjonelt gir han uttrykk for at det er tøft og at han som vanligvis bor med barna og mor til barna, har et stort savn og opplever sin situasjon som svært endret.

” Nei, største utfordringen for meg, personlig, er jo savnet. Det er tungt, savn, det er sorg. Rett og slett. Å bli tatt ut av kjernefamilien som du elsker mer enn alt på denne jord, og satt i en helt ny situasjon.» (Far 2, Lykling fengsel, åpen avdeling)

Han har vanligvis daglig kontakt med og tilgang på sine barn. Den endringen som skjer når han blir fengslet er stor i forhold til omsorgsrollen. Nettopp fordi han i det daglige fungerer som omsorgsperson og familiefar, blir kontrastene store når han knyttet til permisjoner går ut og inn av rollen som nærværende pappa, for så å bli fraværende. Dette blir han minnet på og erfarer så snart han er tilbake i vante omgivelser.

” På juleperm var jeg hjemme to døgn. Og det er rart hvor fort du går tilbake i det vante.. ”(Far 2, Lykling fengsel, åpen avdeling)

Dette skifte fra å være i det som for ham er det vanlige, for så å bli tatt ut fra denne hverdagen igjen, gjør det til en stor belastning rent følelsesmessig når han erfarer hvor vanskelig det er for det barnet de har valgt ikke skal få vite at far er i fengsel.

«Det minste barnet som griner i telefonen fordi hen ikke forstår hvorfor ikke jeg kom hjem. Så det er jo det følelsesmessige som er den største utfordringen” (Far 2, Lykling fengsel, åpen avdeling).

Jeg lurte på hvordan fedrene hadde det rent følelsesmessig når det kom til rollen som far i en situasjon der de var forhindret fra å ha daglig kontakt og/eller ha mulighet til det før, under og etter soning. Som det fremkommer hos far 2 på åpen avdeling, var han tydelig på at nettopp fravær av den daglige kontakten, var svært utfordrende for ham.

Jeg tenker at det å være i en situasjon der muligheten for å påvirke og delta er svært redusert, vil kunne oppleves som følelsesmessig utfordrende og kanskje også ensomt.

De fedrene som satt på lukket avdeling, hadde ikke samme tette kontakt med sine barn. Dette medfører både at kontakten er mer sjelden og som jeg har vist, at en far velger å ha besøk mer sjelden på grunn av praktiske utfordringer. Så er jo også far avhengig av at en voksenperson på utsiden følger på besøk når barnet er yngre enn 16 år. Barneansvarlige skal også ha tid, anledning og grunnlag for å bistå med gjennomføring av besøk og kontakt. Det at det er så mange faktorer som skal være på plass for at kontakt skal være gjennomførbar, fører til at fedrene opplevde en minimal kontakt med barnet, men også en regulert kontakt. For eksempel innvilget en viss tid på telefon og Ipad pr uke, og at kontakten må gå far til barn, noe som blant annet kan medføre at barnet ved behov ikke kan kontakte far.

” Den største utfordringen, selvfølgelig, det er jo at jeg er jo ikke til stede sant. Jeg er ikke der når de trenger meg. Altså jeg blir lei meg, jeg vil jo være pappa sant. De kan jo ikke ringe meg, jeg må ringe de. Og så prøver jeg å finne en balansegang på det også.” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

En slik begrensning i soningsforholdene gjør det utfordrende å ha en prosess med barnet der det over tid er mulig å trygge barnet, både på at det går greit med far, men også å gi mulighet til å få tilstrekkelig med tid til å forklare for barnet situasjonen far var i, og legge til rette for å etablere, opprettholde og styrke far-barn relasjon. Slik soningen er nå opplevde far 3 på lukket avdeling at det ble tatt lite hensyn til at han som innsatt også var far, og at det manglende fokuset kunne opplevdes som en «tilleggsstraff», selv om han aksepterte at han hadde begått kriminalitet.

...Og på den ene siden kan du liksom sitte å si det skulle du tenkt på før du.. ja, helt greit, men det står ingen plass i straffeloven i Norge at du skal bli dømt til å miste relasjonen til barna dine” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Denne faren, som er i fengsel for første gang, bodde ikke sammen med barnemor, men han hadde delt omsorg før han ble fengslet. Han sier at en konsekvens av at han sitter inne, er at barna hans har måtte bli voksen mye tidligere enn de trenger, mye på grunn av han selv. Han prøver å tenke framover og reparere ting etter hvert i forholdet til barna. Han forteller at de sier at de har tilgitt han, men at han kanskje ikke fortjener det.

”Nei jeg har hatt veldig flaks, de er jo ikke sur på meg. Det spurte jeg om, i den første samtalen om de kunne tilgi meg for at jeg har komt i fengsel og ikke kan stille opp for dere og sånn. Så svarer de ikke tenk på det pappa, vi har allerede tilgitt deg liksom. Så det blir.. det blir urettferdig liksom overfor de, men det er allerede gjort. Jeg må bare prøve å tenke framover, hvis de vil tenke framover sant.” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Som en del av det å ha fokus på rollen som far, hadde fengslene som tidligere beskrevet, det de kalte for pappagrupper. Når jeg snakket om rehabiliteringstilbud i fengslene med fedrene, var mange opptatt av tilbud som rusmestring, sinnemestring, arbeid og skoletilbud. Noen hadde også kjennskap til pappagruppene og en av fedrene sier dette om sin erfaring knyttet til pappagruppen:

” Det jeg fikk mest utav det da, det var liksom litt å høre hvordan de andre fedrene hadde det, med at de satt i fengsel og hva de kjente på og.. ja.. Så det ble nesten som et stort AA møte da, bare med fedre som sitter i fengsel da.” (Far 1, Lykling fengsel, lukket avdeling).

Far 3 beskriver at rehabilitering i fengsel har mye fokus på rusmestring og sinnemestring for å kunne fungere som det han kaller et normalt menneske. Han forteller at han har vært på rusmestringskurs og at de der har et eget kapittel om nære relasjoner der de er inne på barn og omsorgsrollen og en del refleksjon over f.eks. hvilken oppvekst man selv ville hatt. Han beskriver videre at selv om han har vært på sinnemestring og rusmestringskurs i fengsel så sitter fortsatt de ute, f.eks. barnemor, igjen med hvordan og hva han har gjort på utsiden. Han sier at man har alle forutsetninger for å bli en bedre omsorgsperson i fengsel, men at når du kommer ut vil tingene du har gjort før bli brukt mot deg, selv om en er ferdig sonet og gjort opp for det som er gjort og en vil da møte på nye problemer når en kommer ut. Det kan virke som han er uten illusjon om å kunne påvirke eget liv som far, hverken under soning eller etter soning. Kanskje er han preget av et stigma ved det å ha begått kriminalitet og at uansett hvor mye han jobber for å bli en bedre person, så vil denne «merkelappen» henge ved ham. Han understreker igjen at det har hjulpet med rusmestringskurs og at kontaktbetjenten hans virker som å være en god forelder og at han kanskje kan lære mye der. Dette viser at han ser hva en god omsorgsperson representerer og at det kanskje likevel finnes et håp for han også å ta til seg noen av disse egenskapene:

”..i hvert fall kontaktbetjenten min, framstår som en veldig god forelder da. Så jeg tenker at du kan jo lære mye der.” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

6.3.1 Omsorgsfokusets vilkår i fengsel

Hver og en av fedrene har ansvar for egen rehabilitering under soningstiden. Det å ha fokus på og etterspørre tilbud som handler om å etablere, opprettholde eller styrke sin egen rolle som omsorgsperson kan tenkes har vanskelige kår i et fengsel.

Far 4 forteller at han har mange tanker knyttet til barnet sitt på utsiden, men at det å snakke med noen om seg selv som far og om barna, ikke er noe han lett gjør. Han forteller videre at han har en venn som også sitter i samme fengsel og som også har to barn på utsiden. Han forklarer det som om at det er ikke noe de orker å snakke om hele tiden, men *”.. Det er jo dager der jeg savner gutten min veldig mye, og da kan jeg snakke med han kompisen min, men av og til lar du bare vær, det er bare sånn det er. det er ikke alt du snakker med alle om, det er noe du snakker med noen om.”* (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Det kan virke som at det er utfordrende å ta opp tunge tema som savn og sorg over manglende kontakt med barna sine. Det er en av de innsatte som beskriver at det er mange «røverhistorier» mellom de innsatte. Kulturen for å snakke om myke verdier, tunge tanker og

savn, kan nok være utfordrende, og en er gjerne avhengig av å treffe andre som er i samme situasjon og som gjør det mulig å ta opp slike tema, ellers kan resultatet bli at en blir veldig alene med sine tanker.

Da jeg snakket med de innsatte rundt begrepet rehabilitering knyttet til omsorgsrollen, var det mange ulike synspunkt og fokus de hadde. Noen var opptatt av eget ansvar, mens andre var mer opptatt av hvordan systemet burde jobbe for å bedre fokuset på den innsatte som far og omsorgsperson

Far 4 forteller at han tenker at dette er noe han må jobbe med selv, da han ikke er den som pleier å spørre etter hjelp fordi han tenker at han må greie seg selv. Han roser fengselet for det de har fått til med Ipad kontakt i tillegg til ringetid, men gir uttrykk for en skepsis til at det tilbud som kunne hjulpet. Han er likevel takknemlig for alt som blir foreslått, men mener at det i hovedsak er fedrene selv som må finne ut hvor de står i relasjonen til sitt barn.

” ..Jeg vet ikke hvilke kurser de kunne hatt for at vi skulle bli bedre omsorgspersoner jeg.. jeg tror enten bryr vi oss eller ikke” (far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Han gir uttrykk for en manglende tro på at det er så mange som klarer å endre seg i løpet av tiden i fengsel og tenker at de fleste som sitter inne bare skal sone dommen sin, for så å dra ut å leve igjen som de alltid har gjort.

” Vi er urolige vanedyr, det er helt sprøtt. Vi mennesker er helt fucked. nei.. du må liksom tilvenne deg de situasjonene du er i. ” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Han ser dette i lys av det miljøet den innsatte kjenner til og ofte blir en del av også etter soning. Han tenker at de som kommer ut ikke har venner eller familie utenfor et negativt miljø og at mennesker er vanedyr som går tilbake til det de kjenner til. Han sier at; *” Mennesker er produkt av sitt eget rot”*

Han er likevel positiv til at det blir satt søkelys på dette temaet og han håper at det kan hjelpe og at det kan bli bedre for barna hvis de får mer rettigheter. *”..men eneste er at barna skulle hatt litt mer rettigheter. Altså, jeg tror det er veien å gå.”* (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Far 3 forteller at han har snakket med andre fedre på avdelingen sin om tema for denne masteroppgaven, og fått tilbakemeldinger på at det blir oppfattet som viktig å ta opp temaet om far som omsorgsperson også når han er i fengsel. *”.. jeg har snakket med flere oppe på avdelingen om dette. Og alle syntes det var så bra”* (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling). Han har også snakket med barna sine i forhold til at han skulle bli intervjuet og hadde fått følgende tilbakemelding;
”..de syns det var vanskelig og de syns det var for sjelden og de syns ikke de ble skikkelig hørt.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Det kan virke som at de innsatte spriker i sine syn på rehabilitering knyttet til omsorgsrollen. Det kommer fram både et behov for å snakke om sine barn og seg selv som far, samtidig som temaet er sårt og i stor grad avhengig av at de har noen å dele tankene med. Da kan det lett bli vilkårlig i hvor stor grad det skjer og i hvilke sammenhenger. Andre gir uttrykk for en mer fatalistisk holdning til spørsmålet om rehabilitering av omsorgsrollen, og kan legge for dagen en minimal tro på at endring kan finne sted, nesten uansett hvilke tilbud en blir presentert for.

6.4 Normalitetsprinsippet

Det å sitte i fengsel innebærer blant flere ting, en frihetsberøvelse. Da gir det seg selv at livet endres og at en må endre på mange ting under soning. Straffegjennomføringen skal likevel ha et normalitetsfokus nettopp for at en skal kunne avstå fra kriminelle handlinger når en er ferdigsonet. De innsatte er som gruppe like forskjellig som befolkningen ellers, og vil derfor ha ulike oppfatninger både av soningstiden og tiden etter soning.

Far 4 forklarer situasjonen sin i fengsel som at de har det godt, og at de har det mye bedre enn i andre land. Han er likevel klar på at de som sitter inne mister en del rettigheter, også de som er fedre. Han forklarer at han forstår at det er sånn, men at det er vanskelig å opprettholde omsorgen under soning. Selv prøver han så godt det lar seg gjøre å ha kontakt med barnet, men oppfatter at den begrensede tiden de har med hverandre gjør det vanskelig.

” Du har telefon 20 minutter i uken, jeg har klart og fordoblet det i og med at jeg har barn. Men de går fort. Det er det det er.. ” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Det å ha begrenset tid til kontakt vil i seg selv være en utfordring knyttet til å tenke rehabilitering av omsorgsrollen. Denne faren har ikke deltatt i pappagrupper og kan selv bare

huske at han har deltatt på et arrangement der barn ble invitert. Han har tidligere erfaring fra soning på åpen avdeling og har derfor erfaring med soningstid der besøk av barn var lettere. I tillegg til at det var hyppigere besøk, var det også mindre sikkerhetstiltak rundt besøkene, noe han oppfatter som positivt med tanke på å normalisere kontakten mellom far og barn.

"..så det er litt annerledes der siden det er litt mer lav risiko og kunne få besøk en gang i uken der. Der er det liksom ikke så mye vakter, det er strengt her. du må liksom gjennom metalldetektor og kontroller sant.." (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Far 4 har erfaring fra bruk av metalldetektorer ved besøk. Da forsøker han å forberede barnet sitt som er i ungdomsskolealder. Han ønsker å gi barnet en forståelse for den ukjente verdenen som fengsel representerer for mange mennesker. Det er litt uklart om han tenker dette er bra for barnet eller om han normaliserer det at han selv er i fengsel, da han har egen erfaring med at hans far også satt i fengsel.

"..jeg har selv en far som har satt inne og det var jo ikke som om jeg ikke skjønnte det, det var jo enkelt å forstå.." (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Han forklarer at han selv har fortalt barnet om fengslingen på forhånd, før han skulle inn. Han har heller ingen problemer med å respektere barnets ønske eller behov for om hen vil eller ikke vil snakke om at hen har en far i fengsel.

"...vi kan ikke være der for de. Og det er vanskelig, og vi må bare være ærlige med de, jeg har ikke lyst å komme med en hvit løgn i dag, og så skal jeg rette på det om et halvt år eller om fem år. Så jeg sier det sånn som det er." (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Han har hatt kontakt med barnet sitt gjennom soningen og en kan tenke at dette også har vært greit for barnet, som er i ungdomsskolealder, ut ifra en antagelse om at en ungdom høyst sannsynlig ville nektet å dra på besøk om hen ikke ønsket kontakt.

Han gir til kjenne at det har skjedd noen positive endringer innenfor Kriminalomsorgen siden han var i fengsel i 2005 og 2014. Dette mener han vises ved at holdningen til betjentene har forandret seg. Han gir uttrykk for at de prøver mer og de er mer fokusert på det psykiske og

det å hjelpe de innsatte videre i systemet. Dette samsvarer med både endringer og presiseringer i lovverk og med innføring av ordninger som for eksempel barneansvarlige.

”Men også holdningen til betjentene har forandret seg. De prøver mer, de er mer fokusert på det psykiske og at de prøver å hjelpe deg videre i systemet.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Det kan virke som at denne faren bærer noe preg av å ha god kjennskap og erfaring med det å sone. Han har erfaring med flere fengselsopphold over en relativt lang periode, men denne gangen med barn på utsiden for første gang. Da virker det som at han tar forpliktelsene med å holde kontakt på alvor og har tanker om hva som kan være bra for barnet.

Han mener det er viktig å ikke dytte barna unna, selv om det kan være vanskelig å forholde seg til at en er far og samtidig sitter i fengsel, da det er barna som lider mest i situasjonen. Han mener det er viktig å være direkte og ærlig med barnet om fengslingen, fordi barnet vil finne ut av det uansett. Han forsøker å gjøre det beste ut av situasjonen og opprettholde omsorgen for barnet, selv om det er vanskelig i fengselet.

” Som jeg sa i sted så er det mange ting du kan skubbe unna, men ikke barna dine... Vi må bare ta en uke om gangen, og en mnd. av gangen her inne.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Han signaliserer et ønske og en tro på at relasjonen skal være god når han kommer ut fra fengsel og han svarer slik på spørsmål om han tror kontakten blir annerledes når han kommer ut fra fengsel.

”jeg har bra kontakt med han nå også, sånn sett. Ut i fra situasjonen. Men jeg vet kontakten blir bra igjen, jeg vet jo det. jeg liker å tro det i hvert fall. Og det blir det. fordi jeg vet at han syns jeg er en god far” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Far 4 tenker at han har sviktet gutten sin på flere områder og har tanker om at han skal rette opp i dette etter soning. Barnet hans bor ikke hos barnemor, men hos mormor til barnet, som han ikke har hatt så god relasjon til, selv om det nå er blitt bedre etter han kom i fengsel og hun fikk erfare at de begge bryr seg om barnet hans.

” Jeg føler jeg svikter gutten min generelt. Generelt på at jeg ikke er der for han. Jeg tror ikke jeg kan lære å være en bedre omsorgsperson for han. Jeg tror jeg har nok omsorg for han. Kunne sikkert hatt mer, for all del men når jeg kommer ut herfra så skal jeg bare overøse han med omsorg og kjærlyghet og være der med han. Det er det jeg tenker på mest her inne sant. så det er det å komme seg ut å være der for han” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Tankene denne faren har om sin rolle når han kommer ut, er preget av at han er veldig glad i barnet sitt. Samtidig kommer det ingenting fram om hvordan han praktisk skal ta hånd om barnet, hva det innebærer å ha og ta et ansvar for et barn. I denne faren sitt tilfelle er han biologisk far, men har ikke formell omsorgs-og foreldreansvar, så ut i fra det, er det mulig at hans rolle primært handler om emosjonell kontakt med dette barnet og at det er utgangspunktet for uttalelsene hans.

De innsatte opplever nok ulik grad av normalitet i rollen som far i løpet av straffegjennomføringen. Utfordringer blir tilskrevet blant annet selve soningsforholdene, men også sider ved seg selv som for eksempel en far som har sviktet. Felles for alle er at de signaliserer en forventet normalitet i relasjonen til sitt barn.

6.5 Barns betydning for motivasjonen til rehabilitering

Samtlige av fedrene jeg snakket med er veldig tydelig på at de har en stor motivasjon knyttet til relasjonen til sine barn. Far 1 snakker om hvor viktig det er å opprettholde tilliten til barnet og at dette også handler om å ikke skuffe seg selv. Det kan virke som han kjenner på hvor stor hans egen motivasjon er knyttet til om han er i stand til å stå ved en permanent endring som ikke ødelegger hverken for barnet eller ham selv. Det at relasjonen til barnet er så viktig for ham er mest sannsynlig en oppfatning han selv har uten at barnet er kjent med det. Det kan tenkes at det oppleves som å snu på rollene, at han som voksen legger så mye av forutsetning for endring på barnet.

”.. Fordi jeg har liksom ikke råd til å bryte den tilliten igjen da. Fordi jeg orker ikke den skuffelsen jeg gir hen og den skuffelsen jeg får selv da. Så liksom at min rehabilitering er knyttet opp til hen, det er ganske merkelig å si..” (Far 1, Lykling fengsel, lukket avdeling).

Selv om barnet og relasjonen til barnet er viktig motivasjon for far, så ser han og utfordringene og at situasjonen som innsatt er annerledes enn den dagen han blir løslatt. Denne faren har levd sammen med barna og hatt daglig omsorg over tid, men har utfordringer med rus. Han virker å ha stor motivasjon for å klare å holde seg rusfri også etter soning, men det kan virke som at han frykter for om han klarer dette. For denne faren kan det virke som at han har trygghet på rollen som omsorgsperson, men at både han og nærpersioner vil ha hovedfokus på om han klarer å holde seg rusfri.

«Og jeg vet jo hvordan det er der ute da, en ting er å holde seg rusfri her inne, men det er der ute det begynner liksom. Så for meg er det ekstremt viktig at jeg slavisk følger opp dette her. for med en gang jeg ikke begynne å følge dette opp så er det liksom faresignalet mitt for at jeg liksom begynner å dette utpå igjen d» (Far 1, Lykling fengsel, lukket avdeling).

Far 4 tror og håper at kontakten med sønnen vil bli god igjen. Han har skrevet en ønskeliste over ting de skal gjøre sammen når han kommer ut. Han forteller at de begge gleder seg til disse tingene de skal gjøre sammen og viktigheten av at han holder dette når han kommer ut.

” Så jeg må jo holde det da, jeg plukker opp tråen igjen når jeg kommer ut og at det blir en ting som har vært.. det tror jeg er veldig viktig.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Han forteller videre at når han kommer ut så skal han overøse han med omsorg og kjærllighet og være der for han og at det er det han tenker aller mest på der inne. Han sier han er sikker på dette fordi han kommer ikke ut til noe han ikke har vært med på før, han har erfaring med å være med barnet sitt og han er sikker på at barnet tenker at han er en god far.

Selv forklarer far 4 sin motivasjon som veldig sterkt. Han kan våkne om natten å tenke på at han har dårlig samvittighet. Han legger ikke skylden for at han er i denne situasjonen på andre enn seg selv. Videre forteller han at det føles enklere å skubbe ting og følelser unna for å slippe å ha den dårlige samvittigheten, men at dette ikke er rettferdig overfor barnet.

” Jeg er jævla flink til å bare skubbe ting unna, dette gidder jeg ikke å tenke på og så er det vekke. Men det kan jeg ikke gjøre mot gutten min, det er ikke rettferdig. Og da må du bare bite det i deg og så handle ut i fra det.” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Far 3 snakker om alt det gale han har gjort i livet sitt, men at han aldri har direkte skadet barna sine. Han reflekterer mye over at han har dårlig samvittighet for at han sitter inne. Han har alltid vært opptatt av at barna skal ha det bra og ha det de trenger. Dette viser at han har et fokus som handler om at omsorg også handler om ansvar for sider ved oppveksten utover det som går på emosjonell omsorg. Likevel strever han med egne emosjoner og han forteller at han stenger alle følelser ute, utenom barna sine. Mye av gleden og motivasjonen i hverdagen handler om kontakten med barna. De eneste gangene han kjenner glede, er når han snakker med barna eller at de er på besøk. Han kan få besøk av de tre timer i uken og det er ingenting i fengselshverdagen som gjør han glad utenom kontakten med barna.

”..vi er litt sånn komplisert som mennesker. Men så er det noen ting man tviholder på, og for min del så har det vært det å være far. Det har jeg alltid vært veldig stolt av, Vi har alltid hatt stort hus, alltid kjøpt fine nye klær til ungene, de har fått lov å være med på alt de vil, det har vært viktig for meg at huset alltid har vært åpent, så det var mange som ikke kjente seg igjen i det som de leste i avisene om meg sant..” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Denne faren har mer nyanserte refleksjoner rundt rollen som omsorgsperson. Han kan relatere oppgavene til konkrete aktiviteter som ofte er en del av hverdagen i en familie. Han sier at for ham er det barna som er motivasjonen når han soner. Han tar et barneperspektiv når han peker på at barn har behov for å ha stabile foresatte. Videre legger han vekt på at det er viktig å opprettholde relasjon mellom far og barn gjennom soningstiden. Han mener det er viktig å ha regelmessig besøk og å finne på ting under besøkene. Her nevner han at det å se film sammen og lage mat gjør at en opprettholder en mest mulig naturlig relasjon. Jo sjeldnere besøkene er og til kortere de er, jo mer unaturlig blir det når besøkene kommer, noe som gjør at du mister relasjonen til det som er positive faktorer i livet ditt. Han har en kritikk av den delen av straffegjennomføringen som ikke omhandler frihetsberøvelsen, og har tanker om at dette kan få veldig negative konsekvenser både for samfunn og familie slik jeg forstår ham.

”..det står ingen plass i straffeloven i Norge at du skal bli dømt til å miste relasjonen til barna dine. Det er helt misforstått. For det eneste du får ut igjen fra et fengsel da, er et surt og bittert og veldig farlig menneske. Utenfor skap, det er veldig farlig.” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

Denne faren tenker at betydningen av relasjonen til barna kan være en viktig faktor og motivasjon for å møte vanskelige situasjonen han er i under soning og snu negative tanker og opplevelsen av aggresjon som kan dukke opp under soningstiden. Det å ha fokus på seg selv som omsorgsperson og far, kan være med å takle utfordrende situasjoner i fengsel. Det å få i gang samtaler som handler om den innsatte som omsorgsperson enten i tilfeldige samtaler eller mer strukturerte grupper vil kunne hindre den innsatte i å ha et destruktivt fokus og barneansvarlige eller andre i fengselet kan bidra med å etablere, opprettholde eller styrke identiteten som far og refleksjoner rundt denne rollen.

”..Og uansett hvor vanskelig og jævlig du har det og hvor vrang du e her inne så er isbryteren alltid nære relasjoner. Hvis betjentene klarer på en måte å få noen til å prate om nære relasjoner så vil det som oftest overvinne negative følelser du har, aggresjonsutbrudd, og du klarer å få ting ned litt. For det er veldig lett å fokusere på negative ting, hodet ditt er helt kaos, så hvis du på en måte kan få snakket om barna dine eller noen du er glad i er det lettere å holde fokus, lettere å roe seg ned. Mellom kontaktbetjent og innsatt, det å sette i gang en prosess” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

6.6 Hvilke tanker har fedrene om egen rehabiliteringsprosess og tiden etter soning

Far 4 problematiserer at til tross for at flere fedre er motivert for å ha en god relasjon til sine barn etter soning, så er det flere forhold som spiller inn på i hvilken grad de lykkes med dette. Dette kan handle både om hvilken kontakt det har vært før soning og at det er lettere å være rusfri under soning. Han snakker om dette i noen generelle vendinger og mest sannsynlig basert på erfaringer fra eget og andres liv. Utfordringen er tydeligvis knyttet til at rammene blir helt andre når en kommer ut fra fengsel. Da er frihetsberøvelsen over og muligheten til å ta valg, også dårlige valg er store. I tillegg er det kjent at faren for å bli en del av et kjent miljø er stor dersom en står litt på «bar bakke» etter soning. Han sier:

” Jeg tror de har mindre kontakt med barna sine når de kommer ut enn når de sitter her inne. For når de sitter her inne er de forsåvidt nøktern, relativt.. og det gjør jo at man tenker på ungene og at de får mulighet til å ringe de en gang i uken hvis de vil og så er det de som gjør det og de som ikke gjør det. og så når de kommer ut, og gjerne har hatt kontakt med barna sine når de sitter, men når de kommer ut så er det ikke så veldig mange som tenker på de. Når de kommer ut igjen så er de opptatt med kriminaliteten og rus. Og det er jo ute at livet

virkelige skjer. Det er jo fakta, det er jo bare sånn det er. ” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Videre forteller far 4 at det også kan være mange som hverken har bolig eller arbeid når de blir løslatt og at barna i de fleste tilfeller bor hos mor eller i fosterhjem og at kontakten som var i fengsel, ikke blir opprettholdt da far ut ifra en vanskelig situasjon ikke klarer å opprettholde kontakten med barnet.

”..Og igjen så går det på mye økonomi for folk som slipper ut herfra, hvor mye de har penger til. Prioriteringene blir ofte feil. De begynner å ruse seg, det burde ikke vært noe valg. Men det er det, for mange..” (Far 4, Hollund fengsel, lukket avdeling)

Far 3 peker på barna som motivasjon for å forandre seg, og at han ikke har lyst å rettfærdiggjøre de tingene han har gjort, men at han heller har lyst å snu på det, gjøre opp for seg og så prøve å bli bedre. Til tross for dette, har han reflektert over at det ikke er noen garanti for at han vil klare det. Han peker på at det er livsstilen med penger, biler, damer, narkotika og de vennene han har per nå på utsiden som han har hatt han var ung og som gjør endring vanskelig. Far 3 sin refleksjon rundt dette kan tyde på en god selvinnsikt.

” Hvis jeg hadde sluppet ut i morgen hadde jeg dratt rett på fest, det er jeg helt sikker på. Og jeg har nesten vært her i ett og et halvt år sant.” (Far 3, Hollund fengsel, lukket avdeling).

6.7 Oppsummering og utgangspunkt for videre diskusjon.

I fremstillingen av studiens funn har jeg sett nærmere på følgende temaer *Barneansvarliges rolleforståelse, fedre sin erfaring og opplevelsen av omsorgsrollen i fengsel, motivasjonens betydning for fedrene og tiden etter løslatelse*. Jeg vil nå ha en kort oppsummering på disse ulike temaene som et videre utgangspunkt for diskusjon drøftet i lys av teori.

Barneansvarliges rolleforståelse

De to barneansvarlige jeg pratet med mente at de hadde barnets beste som utgangspunkt for sitt arbeid i rollen som barneansvarlig. Dette innebar blant annet at de ivaretok barnet ved besøk og at de hadde i oppgave å se til at barneperspektivet ble ivaretatt innad i fengselet og i

kontakt med instanser utenfor. Særlig barnenansvarlig 1 gav uttrykk for at det var viktig at denne rollen er representert i fengselet og at det er deres ansvar å ha en overordnet rolle og spre barneperspektivet til andre innsatte. Barneansvarlig 2 skilte ikke så mye på rollen som barneansvarlig fra det å være kontaktbetjent.

Når det gjaldt situasjoner der straffereglementet kom i konflikt med utøvelse av omsorgsrollen/relasjonen mellom far og barn, så trumfer straffen omsorg slik det kom fram i intervjuene med de barneansvarlige. De barneansvarlige er tydelig på at reglene knyttet til sikkerhet må overholdes selv om de er konflikt med det som i en annen situasjon ville vært naturlig å gjøre i en far-barn relasjon. Det kommer og fram at slike situasjoner kan være følelsesmessig utfordrende for den barneansvarlige, men at hen da klart forholder seg til fengselsreglementet.

De innsatte hadde ulike erfaringer med barneansvarlige, men det kom fram at i ett av fengslene var det en barneansvarlig som hadde gjort et veldig godt inntrykk på noen av fedrene. Her snakket begge de innsatte fedrene om "Kari" og skrøt veldig av arbeidet hennes. Jeg oppfattet at de tenkte på henne som varm og engasjerende og at de følte seg forstått og respektert av henne. Hun blir kalt for en "ildsjel", og det virker som de hadde stor respekt for henne og ikke ville "skuffe" henne.

Opplevelsen av farsrollen i fengsel og utfordringer knyttet til dette

Fedrene var som beskrevet innledningsvis i kapitlet og i funnene i ulike omsorgssituasjoner med barna sine. De så alle på seg selv som viktige i barnas liv, selv om de sitter inne. Det som virket som den største utfordringen var savnet og sorg knyttet til å ikke kunne være sammen med barnet. De gav uttrykk for at det er lettere å holde vonde følelser omkring barna og omsorgsrollen på avstand når det ikke ble snakket så mye om. I tillegg oppgir far 1 og far 4 at det ikke er alle de følte de kunne snakke med dette om. Det kom likevel fram at de gangene samtalen ble rettet inn mot at de hadde barn, så var det godt å snakke med noen som forstår situasjonen og i pappagruppene var dette enklere da alle var i samme båt. En av fedrene nevner også en kontaktbetjent som var god å snakke med. Manglende påvirkning i relasjonen til barnet, og få møtepunkt ble opplevd som frustrerende og også det at kontakten delvis var styrt av de som hadde omsorgen for barnet ute.

Det ble rettet en del kritikk av systemet og far 1 sier for eksempel at det er et gammelt og tungvint system som ikke tar i betraktning at det er individuelle forskjeller. Det er ingen av fedrene som har tanker om at de ikke skal være underlagt straff, men det er heller det at

rehabiliteringsperspektivet har dårligere vilkår på grunn av reglene som skal ivareta sikkerheten. Det framkommer ikke særlig mye konkret knyttet til rehabilitering av omsorgsrollen foruten at noen har erfaring med deltagelse i pappagruppen, og at de har hatt tema som ligner i rusmestringskurs.

Motivasjonens betydning for fedrene

Jeg forstår ut ifra de innsatte fedrene sine utsagn at motivasjonen til å bli rehabilitert i stor grad er knyttet til barna deres og hvordan situasjonen oppleves. En fellesnevner i historiene til samtlige av de innsatte var at dårlig samvittighet overfor barna preget deres hverdag. Denne dårlige samvittigheten påvirket deres syn på seg selv som omsorgsperson. De opplevde som et dilemma at barna var så viktig motivasjon, og at noen av dem likevel var usikker på om de klarte å opprettholde denne motivasjonen når de var ferdig sonet. De innsatte fedrene er i en sårbar tilstand og noen av dem følte behov for mer hjelp og støtte til å håndtere situasjonen. Flere av dem snakket om å skyve vekk følelsene sine da det ble for vanskelig å forholde seg til, noe som vanskeliggjør arbeidet med endring.

Tiden etter løslatelse

Her framkommer det i funnene at både de barneansvarlige og noen av fedrene problematiserer at det kan være stor sjanse for tilbakefall etter løslatelse. I fengselet er en i rammer der det er stor grad av kontroll og struktur. Når en kommer ut, vil det være veldig variabelt hvilken situasjon en befinner seg i. Mine informanter hadde ulike liv i forkant av soning, noe som også viste seg for eksempel i troen på hvordan livet etter soning ville bli. De som ikke hadde noe fast å komme ut til som for eksempel bolig og jobb, hadde stor risiko for å gå tilbake i miljø som gjorde risikoen for tilbakefall stor.

7. Diskusjon

I funnkapittelet kom det fram erfaringer og opplevelser knyttet til rollen som barneansvarlig i fengsel og fedres tanker om sin rolle som omsorgsperson under soning.

Drøftingen i det videre vil ta utgangspunkt i funn sett i relasjon til teori, kunnskapsstatus og prinsipper knyttet til soning. Jeg vil i hovedsak ha drøfting med utgangspunkt i motivasjons-

og mestringsteorier. Jeg vil også legge til grunn normalitetsprisnippet som er en del av formålet ved straffegjennomføringen og derved også rehabilitering av far som omsorgsperson.

7.1 Motivasjonens betydning

Det kom fram at fedrene var opptatt av sine barn og at tanker og handlinger var preget av at de tenkte på barnets beste. En av fedrene sier at tanken på og treff med barna var det eneste som gav ham glede under fengselsoppholdet. Det at de hadde kontakt med barnet, gav dem motivasjon til å jobbe for å prøve å være den beste utgaven av seg selv, noe jeg oppfatter at de i stor grad klarte når de var under soning. De framsto som motiverte for å klare å ha en god relasjon til sine barn og at dette motiverte dem til å ta vare på mulighetene for å etablere, opprettholde og styrke relasjonen til barnet.

Motivasjonsteorien til Kuvaas og Dysvik(2016) kan bidra til å forstå innsatte fedres motivasjon knyttet til barna sine i forhold til rehabilitering. De snakker om begrepet autonomi og knytter det til en opplevelse av å ha kontroll i eget liv. Det å ha kontroll, kan gi mer motivasjon til å ta ansvar for egne handlinger. I straffegjennomføringen er det bare frihetsberøvelse som kan pålegges den innsatte, rehabilitering er avhengig av at den innsatte ønsker dette og selv tar initiativ. Dette kan innebære å delta aktivt i foreldre-barn-relasjonen, ta initiativ til besøk og kommunisere med barna på en meningsfull måte. Når innsatte fedre føler de har en viss grad av autonomi i foreldrerolle, kan dette motivere dem til å arbeide mot bedre rehabilitering. Igjen opplevde jeg at de jeg intervjuet gav uttrykk for at de ikke hadde opplevelsen av å ha denne autonomien og muligheten for å påvirke sin livssituasjon knyttet til omsorgsrollen.

Innsatte fedre som opplever å ha trygg identitet og kompetanse som omsorgsperson kan ha større motivasjon for rehabilitering, da de har erfaring med og fortsatt ønsker å være til stede for barna og bidra til deres trivsel og utvikling.

Gjennom rehabiliteringsprogrammer som fokuserer på foreldrekompentanse og ferdighetsutvikling, kan flere innsatte fedre få muligheten til å styrke sin opplevelse av kompetanse som foreldre, noe som kan motivere dem til å fortsette å jobbe med sin rehabilitering.

I mine funn kommer det fram at tilbud om å delta i pappagrupper er forbeholdt få personer. I tillegg er det ikke kun styrt av om far ønsker å delta, det er også i stor grad styrt av andre, særlig omsorgspersonen utenfor fengsel. I de tilfeller der for eksempel mor til barnet ikke

ønsker at det skal være kontakt, så vil far sin motivasjon og sitt ønske om kontakt med barnet, bli vanskelig å gjennomføre.

Dette gjelder også for følelsen av tilhørighet og tilknytning til barnet. De fedrene jeg har intervjuet hadde ulik tilknytning og kontakt med barnet sitt før fengslingen. Dette kom fram i tanker de hadde rundt egen rolle og identitet som far. Alle hadde likevel positive følelser og ønsker om at barnet ble minst mulig skadelidende av at far satt i fengsel. Slik jeg tolker dette, hadde fedre en sterk motivasjon til å rehabilitere seg ut fra et ønske om å opprettholde og forbedre sin tilknytning til barna. Gjennom rehabiliteringstiltak som støtter og fremmer foreldre-barn-forholdet, kan innsatte fedre få muligheten til å utvikle og styrke sin tilknytning til barna, noe som kan være en sterk drivkraft for deres rehabilitering. Ved å legge til rette for og styrke disse faktorene gjennom passende rehabiliteringstiltak, kan man bidra til større sjans for rehabilitering. I mine funn framkommer det ikke at slike rehabiliteringstiltak var satt i system og heller ikke at de var prioritert. Jeg tenker at kontakt mellom barn og far absolutt kan ha en innvirkning på rehabiliteringen til fedre i fengsel. Motivasjon og mestring i omsorgsrollen gjennom samvær av en viss hyppighet og kvalitet kan være en sterk motivasjonsfaktor for innsatte fedre til å rehabilitere seg. Tanken på å kunne være til stede i sine barns liv, bidra til deres oppvekst og være en positiv rollemodell kan gi innsatte fedre et formål og en grunn til å arbeide mot endring og rehabilitering.

Nyhus (2020, s. 199) sammenligner, som nevnt tidligere, fengsel med en treningsleir hvor kriminelle lærer av hverandre, og fengsel kan dermed ha en motsatt effekt av rehabilitering. Dette kommer også fram i mine funn der ene faren forteller om at de sitter oftest å forteller røverhistorier og at når han var i pappagruppen var det godt å kunne snakke og å høre med andre som var i ”samme” situasjon som han og at han ble motivert av tanken på å endre seg for barnet sitt. Det kan tenkes at det kan være en ide å etablere mentorprogrammer der kanskje erfarne og tidligere innsatte som har klart seg bra, inkludert fedre, kan støtte og veilede de som er i fengsel. Dette kan bidra til å bygge tillit, motivasjon og gi rollemodeller for de innsatte. Det kan også opprettes egne samtalegrupper som går kontinuerlig på samme måte som den ene innsatte forteller om at det gjør med AA møter. En annen innsatt nevner at man velger hvem man snakker med om disse private, såre tingene, og et forslag fra en av fedrene var at det burde vært egne avdelinger for fedre. En slik organisering av fengselsavdelingene ville kunne gjøre det lettere å samtale om farsrollen både mellom fedrene, men også som et fokus fengselsbetjentene og barneansvarlige kunne hatt. Det at pappagruppene både var sjelden og at ikke alle fikk mulighet til delta, reduserer muligheten for å bruke den motivasjonen jeg oppfatter at fedrene hadde til å jobbe med sin relasjon til

barnet. Jeg tenker det hadde vært en fruktbar vei å gå, for å ivareta fedrenes motivasjon, at en gav tilbud om ukentlige samlinger der fedrene kunne dele sine erfaringer, håp og utfordringer med andre fedre i samme situasjon. Slike grupper kan en også anta vil bidra til å bygge sosiale nettverk, håndtere følelsesmessige utfordringer og redusere stigma og lette på dårlig samvittighet for de innsatte.

7.2 Mestringsressurser

Opplevelsen av mestring i eget liv, er av betydning i drøfting av rollen som far. I mine funn kom det fram at fedrene hadde ulik trygghet i denne rollen og det var en sammenheng mellom tiden før fengsling og hvordan de så på seg selv som viktig for barnet under og etter soning.

En av fedrene levde før soning sammen med sine barn og mor til barna, noe som gjorde at han framsto som trygg i sin oppfatning av egen rolle som omsorgsperson. Det at han hadde tydelig støtte i familien og en relativt normalisert kontakt med barna, oppfatter jeg helt klart som en mestringsressurs hos ham. For de andre fedrene, var kontakten før og under soning noe mer uklar og ustabil. Dette påvirket også oppfatning og usikkerhet for hvordan relasjonen ville bli etter soning. Manglende eller usikker støtte fra nærpersoner vil kunne svekke opplevelsen av og motivasjonen for å jobbe med rehabilitering av rollen som far.

for barnet, og som derved kan være med på at han kan stå i utfordrende situasjoner knyttet til omsorgsrollen under soning. Opplevelse av sammenheng (OAS) kan være relevante i forhold til rehabilitering av innsatte fedre knyttet til livet før, under og etter soning. Det å ha en støtte og en trygghet på at relasjonen til egne barn er stabil, vil i en slik situasjon kunne tenkes å bidra til å styrke rehabiliteringsprosessen. Situasjonen for flere av fedrene var usikker med tanke på en slik tydelig støtte. En kan anta at dette vil ha innvirkning på hvordan de klarer å opprettholde og styrke identiteten som far. Når de i tillegg føler at de har satt barnet i en vanskelig situasjon knyttet til at de er i fengsel, så blir utfordringene og belastningen stor på den enkelte far. På tross av at flere fedre gav uttrykk for at relasjonen til barnet var preget av usikkerhet, oppfatter jeg at de hadde håp og ønske om at den på sikt skulle være god. Som nevnt tidligere har farsrollen blitt styrket i løpet av de siste tiårene og dette kan også ha innvirkning på opplevelsen av at relasjonen mellom far og barn blir oppfattet som meningsfull.

Hvordan kan en se for seg at far-barn relasjonen kunne etableres, opprettholdes og styrkes i løpet av soningstiden? Med en slik tilnærming i rehabiliteringsarbeidet, vil en mulig konsekvens bli en opplevelse av at ting henger sammen for far. Han kan ha identitet som far

under soning og etter soning, og for noen er de også far og omsorgsperson før soning. Dette vil kunne gi en opplevelse av stabilitet og sammenheng i rollen og identiteten som far. OAS refererer til viktigheten av å ha en opplevelse av at livet er meningsfullt, forståelig og håndterbart. Når det gjelder rehabilitering av fedre som omsorgspersoner, kan det være viktig å styrke deres opplevelse av sammenheng for å hjelpe dem med å stå i den situasjonen som soning innebærer, og motivere dem til å ta ansvar for egen rehabilitering. Dette kan oppnås ved å tilby støttende og strukturerte programmer, skape et miljø som fremmer læring og mestring og involvere faren aktivt i beslutningsprosesser som påvirker både deres egen rehabilitering og deres rolle som omsorgspersoner. Slik jeg tolker funn knyttet til dette, er det både individuelle forskjeller, men også et tydelig fravær av muligheten til å påvirke relasjonen til eget barn. Det som hindrer er både selve organiseringen av fengselet, men også at det er relativt sett liten kontakt mellom de inne og de ute. Dette er selvfølgelig knyttet til fengselsformålets straffeaspekt, men ivaretar samtidig dårlig andre klare mål med straffegjennomføringen. Innad i fengselet er det også forskjeller der far på åpen soning er satt bedre i stand til å ivareta relasjonen og identiteten som far enn fedre på lukket avdeling.

Det er flere forhold som vil påvirke en far-barn relasjon både før, under og etter soning. En kan anta at fedre som har levd sammen med sine barn har en bedre forutsetning for å beholde naturlig kontakt med barnet etter soning. En vet likevel at soning vil påvirke dette forholdet også, og at det kan være en risiko for barnet. I denne studien har jeg satt søkelys på hvordan rollen som omsorgsperson blir oppfattet av far som innsatt og hvordan omsorgsrollen blir sett på under soning.

Det å ha en identitet som far vil være en mestringsressurs under soning, noe som kan bidra til at tiden i fengsel ikke går på bekostning av relasjonen etter soning. Dette vil kunne bidra til at far opprettholder og er trygg i relasjonen til egne barn.

Det at han har en trygg relasjon til barna, kan en anta både er en styrke og en belastning under soning. Han har en trygghet i rollen og vet at han vil ha familien også etter soning. Dette kan gi en ro og gjøre det mulig å lettere se fortid, nåtid og framtid i en helhet. I mine funn kom det tydelig fram at far med stabilt familieliv og kontakt under soning, likevel opplevde stor sorg over fraværet med barna. Flere av de andre fedrene som satt på lukket avdeling, vil ha enda større restriksjoner som vanskeliggjør stabil og positiv kontakt mellom far og barn. Her var det flere av fedrene som holdt fram at sikkerhetsrutiner virket negativt inn på kvaliteten i kontakten og det kom fram også fra barneansvarlige at rutiner og retningslinjer i fengselet setter noen rammer for kontakt og besøk som reduserer muligheten for naturlig samvær.

En del av straffens karakter er selvfølgelig knyttet til kontroll og i noen tilfeller beskyttelse av barnet, samtidig viste mine funn at muligheten for individuelle tilpasninger var vanskelig.

I litteraturen kan en finne grunnlag for at å ha foresatte i fengsel kan være en risiko for barns oppvekstvilkår og utvikling. Kvello peker i sin bok «Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling» på at dette og det at foreldre har et rusmiddelmisbruk som to av flere risikofaktorer for barnet (2007 s.32) I en rapport med tittelen «Barn som pårørende - Resultater fra en multisenterstudie», viste data at når en så på gruppen som hadde begått lovbrudd, fant en at av de foreldre som hadde ruslidelser så hadde hele 68% begått lovbrudd hvorav nesten halvparten hadde fått fengselsstraffer (s 66) For barn som har fedre i fengsel, vil en derfor kunne anta at de er utsatt for flere risikofaktorer, noe som gjør de det gjelder mer sårbar. I tillegg til disse risikofaktorene vil forhold som økonomi, brudd i relasjoner og konflikter mellom omsorgspersoner også være sannsynlige tilleggsbelastninger for barn der forelderen sitter i fengsel. Ved flere alvorlige risikofaktorer som opptrer samtidig, vil påvirkningen på barnet være mer bekymringsfull (Kvello, 2007 s. 24).

Når en er kjent med risikofaktorer knyttet til far i fengsel, vil det være både ønskelig og hensiktsmessig at det blir lagt til rette for at barns som pårørende blir ivaretatt både når forelderen soner, men også i etterkant av soning. Dette vil kreve større grad av samhandling mellom de i instanser som er i kontakt med både far, mor og barn. Jeg ser likevel at fedre i fengsel i mange tilfeller vil kunne gi tilleggsutfordringer utover de en finner med tilsvarende ordninger innenfor somatikk og rus/psykisk helse. Det er to mulige grunner til dette slik jeg ser det. For det første vil dommen om frihetsberøvelse sette begrensinger for normalitetsprinsippet knyttet til far-barn relasjonen og for det andre har flere av de som soner en tilleggsvanske som innebærer for eksempel rusproblematikk.

7.3 Normalitetsprinsippets betydning

Normalitetsprinsippet er en av grunnpilarene innenfor rettssystemet og handler om å gjøre soningen mest mulig tilsvarende samfunnet utenfor fengselet. Videre legger prinsippet til grunn at den innsatte skal behandles med respekt og verdighet og ha mulighet til utdanning, arbeid og aktiviteter. Formålet med normalitetsprinsippet er å gjøre skadevirkningen av soning så minimal som mulig. Dersom en i normalitetsprinsippet tenker rehabilitering for å kunne fungere i fengselet som i samfunnet utenfor fengselet, vil jeg hevde at rollen som far er

en del av det som bør fungere både under og etter soning. Som det går fram av selve teksten i dette prinsippet, er det ikke spesifikt sagt noe om det å rehabilitere far i omsorgsrollen, men i og med at det handler om å gjenspeile samfunnet, vil jeg tenke at dette også må gjelde for rollen som far og omsorgsperson både under og etter soning.

Gjennom intervjuene med de innsatte fikk jeg inntrykk av ingen setter spørsmåltegn ved at en viktig del av soningen er frihetsberøvelse. En av fedrene peker likevel på at han opplever at han i tillegg blir frarøvet kontakten med barnet og at det kjennes ut som en straff som kommer i tillegg. Denne faren sitter på lukket avdeling og erfarer at mange av de restriksjonene som det innebærer, reduserer muligheten for å opprettholde god kontakt med barnet. En kan da sette spørsmålstegn ved om normalitetsprinsippet blir ivaretatt under straffegjennomføringen, eller om regler og rutiner og kanskje manglende ressurser bidrar til mangelfullt fokus på normalitetsprinsippet. For far på åpen får jeg inntrykk av at normalitetsbegrepet i større grad blir ivaretatt og lar seg gjennomføre. Han, på sin side, opplever at det er familien som lider mest og som straffes for at han sitter i fengsel.

Dersom en legger som premiss at kontakt mellom far og barn er til barnets beste, vil det være av stor betydning at denne kontakten er av best mulig kvalitet. Formålet med normalitetsprinsippet vil i en slik sammenheng ha fokus på å etablere, opprettholde og styrke både kompetansen til far, men også selve relasjonen mellom far og barn. Det vil likevel være familier og situasjoner der kontakt mellom far og barn ikke vil være til barnets beste, og i slike tilfeller vil det være nødvendig å for eksempel beskytte barnet mot en belastende kontakt. Jeg vil likevel hevde at det også i slike tilfeller er viktig å jobbe med bevisstheten til far om hans rolle, slik at han eventuelt forstår hvor det ikke er til barnets beste at det er en kontakt mellom ham og barnet.

Et viktig aspekt ved normalitetsprinsippet når det gjelder en innsatt far er å vurdere barnets beste. I noen tilfeller kan dette være å opprettholde forholdet til sin far, noe som kan være viktig for barnets trivsel, utvikling og identitet. I andre tilfeller kan det være for stor belastning både for barnet og for den andre omsorgspersonen, noe som tilsier at det er viktig å få tak i hvordan både barnet og eventuelt mor opplever kontakten med far. I de tilfeller der det er en positiv relasjon mellom far og barn, eller det er potensiale for å bygge en god relasjon, så tenker jeg det er avgjørende at myndighetene og fengselsvesenet legger til rette for at dette kan lykkes slik at det kan oppleves mest mulig positivt for barnet og for den andre omsorgspersonen.

Som nevnt tidligere må hensynet til barnets sikkerhet og velferd vurderes. Hvis det er bekymringer eller risiko knyttet til faren, for eksempel når det gjelder vold eller overgrepssproblematikk, kan det være nødvendig med tilpassede begrensninger eller tilsyn under samværet. Slike avgjørelser bør imidlertid tas med utgangspunkt i grundige vurderinger og kunnskap om den spesifikke situasjonen.

Normalitetsprinsippet bør og skal fungere som en veiledende rettesnor for å sikre at en innsatt far fortsatt kan opprettholde en meningsfull og trygg relasjon til sitt barn under og etter soning. Som del av det å skulle fungere ute i samfunnet, så kreves det ferdigheter og bevissthet rundt ansvaret som tillegges omsorgsrollen. Dersom far i fengsel skal få muligheten til å ha fokus på denne rollen vil det kreve at etableres tilbud som fokuserer på temaet. Informantene mine trakk fram at det er forskjell på å stå i denne rollen under soning, men at det etter soning er mer utfordrende. En slik kunnskap bør kanskje føre til at det vurderes å bedre samordningen mellom tjenester i og utenfor fengslene. Ordningen med barneansvarlige finnes både i Kriminalomsorgen og i helsetjenestene på spesialist- og kommunenivå. Alle nivåene har barn som pårørende som felles målgruppe, og barna det gjelder vil kunne ha foresatte som både har utfordringer med sykdom, rus og kriminalitet slik rapporten «Barn som pårørende - Resultater fra en multisenterstudie» viser.

Det å koordinere tjenester vil kunne gi et mer virkningsfullt resultat med hensyn til å rehabilitere far som omsorgsperson gitt at det var grunnlag for å etablere, vedlikeholde eller styrke relasjonen mellom far og barn. I den nåværende situasjon vil jeg hevde at Kriminalomsorgen har et potensiale til å jobbe med rehabilitering ved å ta utgangspunkt blant annet i normalitetsprinsippet som et av flere utgangspunkt i rehabiliteringen av innsatte fedre. Ved å skape en balanse mellom straff, rehabilitering og opprettholdelse av normalitet kan rettssystemet bidra til å styrke sjansene for en vellykket reintegrering av innsatte fedre i samfunnet og samtidig fremme barnets beste.

7.4 Ordningen med barneansvarlige

I møte med de innsattes fedrenes fortellinger kommer det fram at de har både positive og negative erfaringer med de barneansvarlige og hvordan de opplever å bli støttet og forstått i sin rolle som far under soning. Funnene viser at de har ulike erfaringer med og at de benytter seg av ulikt av denne ordningen. Flere av dem fortalte også at de ikke kjente til at det var noe som het barneansvarlig, noe som kanskje også kan sees i sammenheng med at en av de

barneansvarlige ikke alltid skilte på sin rolle som barneansvarlig og kontaktbetjent når hen var på jobb.

Som tidligere nevnt kom ordningen om barneansvarlige i fengsel i 2015, noe som tilsa at det skulle være et større fokus på barnets beste knyttet til foreldre i fengsel. Ordningen med barneansvarlige i somatikken og innenfor rus og psykisk helse ble etablert i 2010 og er evaluert i rapporten «Barn som pårørende - Resultater fra en multisenterstudie» som ble utgitt i 2015 av Akershus universitetssykehus HF i samarbeid med flere andre instanser. Her viser funn at ordningen ikke står til de forventningen en hadde og at lovendringen i 2010 ikke har ført til endringer i tråd med det som var planlagt. Det framkommer at det var varierende forståelse av hva funksjonen som barneansvarlig skulle innebære og hvor i helseforetakene denne koordinatoren skulle forankres. Noen steder var det også en svak tilknytning til ledelsen, i andre enheter fantes ikke ordningen. Stillingen inngikk, som den også gjør innenfor Kriminalomsorgen i dag, som del av en annen stilling, og det var ingen tydelig arbeidsbeskrivelse (Ruud et al., 2015, s 161). Selv om ordningen med barneansvarlige i fengsel kom flere år senere (2015), kan en se at en også her har noen av de samme utfordringer. I rapporten ble det også spurt om hvordan pårørende oppfattet den nye ordningen der en skulle ha fokus på pasientens barn. Det var kun 39% av informantene som svarte at loven hadde vært til hjelp at det var satt fokus på barnet ved forelderen sin sykdom. Innenfor rusfeltet mente hele 30% av pasientene og 23% av den andre voksne at ordningen ikke hadde vært til hjelp. Brukerne som ble spurt har altså opplevd at gjennomføringen av loven har hatt mindre støtte enn forventet (Ruud et al., 2015, s.156).

I mine funn var det ulik kjennskap og oppfatning av ordningen som barneansvarlig. Det var likevel slik at en spesiell barneansvarlig, som ikke var blant mine informanter, hadde gjort inntrykk på to av fedrene som sonet i samme fengsel på lukket av deling. De var veldig tydelig i sin tilbakemelding og slik jeg oppfatter fedrenes opplevelse av henne, så representerer hun et respektfullt og humanistisk menneskesyn i sin kontakt med fedrene. Min tolkning er at de oppfattet at hun representerte en omsorgsrelasjon mer enn at hun representerte fengselets straffefokus. Hammerlin hevder at det kan bli for mye kriminalomsorg i omsorgsarbeidet (2010, s. 27). Slik jeg forstår utsagnet vil dette medføre at kriminalomsorgen er kjennetegnet ved at det strafferettslige gjør at det blir mindre plass til det relasjonelle og medmenneskelige. Dette kan føre til at straffeaspektet i fengselet trumfer fokuset på omsorgen for den innsatte. «Kari», som jeg har nevnt tidligere, representerte omsorg og fedrene opplevde at hun hadde forståelse og omtanke for dem. De opplevde at de

ble lyttet til, at hun strakk seg langt for å imøtekomme både deres behov for kontakt med barnet, men også barnets behov for informasjon og relasjon til far. Rollen som barneansvarlig framstår som utydelig og det kan virke som at den blir veldig personavhengig. Når det i tillegg blir tydelig at det er ressursmangler i fengselet både i form av tid og ansatte, så vil den enkelte barneansvarlige stå veldig alene om hvordan fylle rollen.

Barneansvarlig kan benevnes som det Lipsky kaller for bakkebyråkrater. I det legger han at de skal representere fengselssystemet overfor den innsatte og så skal de samtidig representere den innsatte overfor fengselssystemet (2010) Dette kan i noen situasjoner gi utfordringer knyttet til konflikt mellom rollen som den som skal representere frihetsberøvelse og regler for dette, samtidig som de skal ha et søkelys på rehabilitering av den innsatte. Barneansvarlig kan stå i en følelsesmessig skvis når de skal representere det strafferettslige, samtidig som de kan oppleve å identifisere seg med far som omsorgsperson av de barneansvarlige viser til en situasjon der dette ble utfordrende for henne. Jeg tolker dette funnet slik at hun kjente på dette ubehaget da hun i situasjonen identifiserte seg mer med far som omsorgsperson, enn som innsatt, og at det da ble opplevd som ubehagelig og unaturlig å ikke la far og barn møtes på en naturlig måte, men at reglene for hvordan besøk i fengsel skal gjennomføres overstyrte dette. Dette er nok situasjoner som kan oppstå og i hverdagen kan fengselsbetjentenes arbeid oppleves som sammensatt og utfordrende på grunn av den mangesidige og til tider motsetningsfylte naturen i oppgavene deres (Westrheim & Eide, 2019, s. 333)

I noen tilfeller er permisjonsreglene slik at det må være uniformerte betjenter med på for eksempel samvær. Dette er også situasjoner der rollekonflikten kan komme til syne i de vurderingene fengselsbetjentene må gjøre. I mine funn sier barneansvarlig at de for eksempel må ha uniform på seg ved noen besøk utenfor fengselet.

I studieplanen for fengselsbetjentutdanningen står det at miljøarbeid og tilbakeføring er nødvendig for å tilrettelegge for et liv uten kriminalitet for innsatte, forebygge skadevirkninger ved fengsling, og forstå ens egen rolle i arbeidet (Westrheim & Eide, 2019, s. 261). Dette er en stor oppgave og arbeidet for fengselsbetjent blir både å motivere den innsatte til å endre seg, samtidig som en skal ta hensyn til hva den innsatte selv er klar for. I yrkesutøvelsen skal fengselsbetjentenes balansere mellom straff og rehabilitering, vokting og omsorg, og makt og belønning (Westrheim & Eide, 2019, s. 332). Det er lett å se at denne rollen byr både på etiske og mer pedagogiske utfordringer. De skal utøve sin rolle i et system som både er rettet mot straff, gjennom frihetsberøvelse, men også rettet mot rehabilitering gjennom for eksempel skolegang, yrkeskvalifisering, miljøarbeid og fritidsaktiviteter.

Soningstiden skal bygge på verdier som likeverd, demokrati, ytrings- og religionsfrihet, og innsatte skal ikke fratas borgerrettigheter som stemmerett, rett til helse og sosialhjelp, undervisning og kulturtilbud (Westrheim & Eide, 2019, s. 333). Slik jeg ser det, vil det kreve både ressurser og kompetanse hos de ansatte, og som mine funn viser, så opplevde barneansvarlige denne rollen som utfordrende.

Mine funn viser likevel at det er mulig å ivareta flere av målsettingen med grunnpilarene i straffegjennomføringen. Fedrene hadde en positiv erfaring med «Kari», som var tydelig i sin tilnærming til dem som omsorgspersoner, noe som gav dem opplevelsen av at de ble ivaretatt som fedre like mye som at de var kriminelle. «Kari» var betydningsfull for dem, men også for deres barn. Relasjonen og opplevelse av støtte var viktig, og dette gav de en opplevelse av mindre fokus på straff og mer fokus på ivaretaking som omsorgsperson.

7.5 Tanker om styrking av rehabilitering knyttet til omsorgsrollen

Det er ikke krav om særskilt utdanning knyttet til den barneansvarliges rolle, men at de barneansvarlige er personlig egnet.

Særskilt barnefaglig kompetanse hos de barneansvarlige i fengsel kunne absolutt hatt betydning for rehabiliteringen av innsatte fedre ut ifra at de barneansvarlige skal forholde seg til relativt kompliserte livssituasjoner i en familie.

Barna til innsatte fedre blir, som beskrevet tidligere, ofte påvirket av foreldrenes fengsling og faktorer som medfølger. Dersom de barneansvarlige hadde barnefaglig kompetanse, ville dette kunne bidra til en kvalitetssikring av det arbeidet de gjør både inn mot barna, far og øvrige omsorgspersoner. Tiltak inn mot fedrene ville da i større grad enn nå vært basert på kunnskap om og kartlegging av barnets behov, familiens fungering og far sine kvaliteter som omsorgsperson. I tillegg vet en at faktorer i barnets miljø, som for eksempel barnehage og skole, er arenaer som kan virke som beskyttende faktorer for barnet (Kvillo, 2007 s. 33) Jeg vil hevde at det ligger et potensiale i å forbedre arbeidet med tanke på rehabilitering knyttet til omsorgsrollen hos den innsatte. I et slikt arbeid, vil både far, barn og andre relevante omsorgspersoner være en viktig del om arbeidet skal være vellykket. Uten å komme nærmere inn på det, vil jeg legge til grunn at det er en åpenbar samfunnsmessig nytte av en god rehabilitering. I tillegg vil jeg sette søkelys på gevinsten for barnet ved en helhetlig, individualisert og kunnskapsbasert tilnærming i rehabiliteringsarbeidet. Jeg tenker at en slik tilnærming vil ta utgangspunkt i, og legge til grunn barnets totalsituasjon knyttet til familieforhold, foreldreansvar og eventuell spesifikke behov. En slik målsetting vil kreve at

ordningen med barneansvarlige blir samordnet på tvers av forvaltningsnivå. Barna er ofte de samme, både som pårørende til foreldre i fengsel og som pårørende til foreldre med for eksempel rusproblemer. Både Kriminalomsorgen og rusomsorgen i spesialisthelsetjenesten og på kommunalt nivå skal ha på plass ordning med barneansvarlige. I rapporten «Barn som pårørende - Resultater fra en multisenterstudie», kommer det fram noen generelle anbefalinger knyttet til ordningen med barneansvarlige og forbedringer med oppfølgingen;

- Oppfølging av familiene må gjøres i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunale tjenestetilbud og på tvers av voksen- og barnetjenester. Det bør prøves ut relevante modeller for samarbeid på dette området.
- En bør prøve ut etablerte kunnskapsbaserte modeller for samtaler med barn og foreldre i familier med sykdom. Dette gjelder både modeller for å hjelpe foreldrene å snakke med barna, og modeller der barn kan få snakke med andre voksne dersom de har behov for det.
- Utprøving av modeller bør følges av forskning, slik at man sikrer gradvis etablering av evidensbaserte tiltak. Dette gjelder både implementeringstiltak på overordnet nivå og modeller for samtaler og helhetlig oppfølging av familier som lever med sykdom. (Ruud, et al., 2015, s.157)

Selv om rapporten tar utgangspunkt i ordningen med barneansvarlige innenfor somatikk, rus og psykisk helse, så har den relevans også for ordningen med barneansvarlige innenfor Kriminalomsorgen. Barn som pårørende kan ha behov for overlappende oppfølging fra flere instanser og nivå, og en familiefokusert helhetlig praksis vil være til barnets beste og fordrer da en bedre samordning av innsatsen og blant annet en felles tenkning rundt tiltak fra både Kriminalomsorgen, spesialisthelsetjenesten og kommuner

I det videre vil jeg kort beskrive noen punkt jeg tenker er viktig å fokusere på i rehabiliteringsarbeidet med fedre i fengsel og der jeg tenker at kompetansestyrking i rollen som barneansvarlig er på sin plass.

7.5.1 Foreldreferdigheter

Mange innsatte fedre kan ha behov for støtte og veiledning for å utvikle og forbedre sine foreldreferdigheter. Selv om fedre har stor motivasjon for å være en god far, så tenker jeg at egen motivasjon vil være en nødvendig men ikke alltid en tilstrekkelig betingelse for å lykkes.

Barneansvarlige med barnefaglig kompetanse kan tilby opplæring og veiledning som er spesifikt rettet mot å styrke fedrenes bevissthet rundt barns behov og hans rolle for å styrke barnets utvikling. Dette kan inkludere forståelse av hvordan møte barn på dere behov og deres premisser. Uten at fedre er klar over det, kan de være en kilde til utrygghet gjennom for eksempel tidligere erfaringer barnet har med far og eller fra familiesituasjoner som kan ha vært skremmende (Nordanger & Braarud, 2017 s.150-151)

7.5.2 Besøksordninger:

Å opprettholde kontakt mellom innsatte fedre og deres barn er viktig for å etablere, opprettholde og styrke relasjonen der dette er basert på barnets beste vurdering. Barneansvarlig med barnefaglig kompetanse kan bidra til å organisere og fasilitetere besøksordninger som er tilpasset barnas behov og som tar hensyn til deres følelsesmessige velvære. De kan også gi veiledning til både fedre og barn om hvordan de kan håndtere følelser og opprettholde positiv og meningsfull forbindelse gjennom besøkene.

7.5.3 Koordinering med andre instanser:

Barneansvarlig med spesialisert kompetanse kan samarbeidet tett med barnevernet, skoler og andre relevante instanser for å sikre at barna til innsatte fedre får nødvendig støtte og oppfølging. De kan bidra til å koordinere tjenester og programtilbud som kan være til nytte for barna både under og etter foreldrenes soningstid. Her vil også samordning med barneansvarlige fra andre instanser være nyttig i de tilfeller der far eller familien har tiltak fra hjelpeinstanser utenfor fengselet.

8. Avslutning

Flere av de innsatte uttrykker at det er to forskjellige verdener, når en sitter i fengsel og når en kommer ut. Det var en som så tydelig sa at der inne var det enkelt å ikke holde på med rus, men at når de er ute i friheten igjen så går det en dag før de glemmer det og er tilbake til sitt gamle liv.

For å lykkes etter soning uttrykker innsatte at de trenger en bolig, forsoning med familien, kontroll over rusproblemer, arbeid eller utdanning, samt egen motivasjon (Westheim & Eide,

2019, s. 139). Dette sier noe om kompleksiteten i arbeidet med å rehabilitere fedre i fengsel. Selve straffegjennomføringen er bare en liten del av formålet i Kriminalomsorgen, og det er kanskje på tide å sette søkelyset både på organiseringen av omsorgen, men også på hvilken kompetanse som er ønskelig for å nå målsettingene.

Mine tanker rundt dette er at det er viktig med økt bevissthet rundt spørsmålet om rehabilitering og målsetting med straffegjennomføringen. Et minimum tenker jeg er at det vises politisk vilje til å prioritere finansiering og tilstrekkelige ressurser. Videre bør det legges vekt på å forbedre samarbeidet mellom fengsler, samfunnsorganisasjoner, offentlige instanser og familiestøttetjenester for å sikre en helhetlig og koordinert tilnærming til rehabilitering av fedre i fengsel.

Det er også viktig å erkjenne at rehabilitering ikke bare er en oppgave for fengselsvesenet alene. Samfunnet som helhet må også spille en aktiv rolle ved å endre holdninger og skape et inkluderende miljø som støtter reintegrering av tidligere innsatte, inkludert fedre.

For å oppnå en mer effektiv rehabilitering av fedre i fengsel, er det avgjørende å adressere disse manglene og utfordringene på systemnivå, samtidig som man tar hensyn til individuelle behov og unike omstendigheter. En helhetlig tilnærming som setter familieforhold, foreldreansvar og sosial reintegrering i fokus, kan bidra til å redusere tilbakefall og fremme barnets behov for en funksjonell familie med foreldre som mestrer alle sider ved omsorgen.

9. Litteraturliste

Alnes, Ø. (2005). *Forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt? Slik de innsatte opplever det*. [Mastergradsavhandling]. Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS: Oslo.

Antonovsky, A. (1979). *Health, Stress and Coping*. Jossey-Bass.

Antonovsky, A. (1979). *Mapping- Sentence Definition of a Genrealized Resistance Resource*. [Tabell].

<https://i0.wp.com/www.writingcities.com/wp-content/uploads/2018/06/Antonovsky103.jpg?resize=768%2C505&ssl=1>

Bjørnholt, M. (2010). Den norske likedelingsmodellen – fra samfunnskritikk til hegemonisk styringsmodell. *Sosiologi i dag*, 40(1-2), 35-56.

Bratterud, Å., Emilsen, K. & Lillemyr, F. O. (2006). *Menn og omsorg – i familie og profesjon*. Fagbokforlaget.

Brekke, E., Halvorsen, G. H. (2004). *Soning av straff i fengsel – den innsattes opplevelse*. Oslo: Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Christensen, E. (1999). *Forældre i fængsel – en undersøgelse af børn og forældres erfaringer*. København: Socialforskningsinstituttet.

Foreningen for fangers pårørende. (u.å.). *Kjenner du noen i fengsel?*. Hentet fra: <https://ffp.no/ung/har-du-et-familiemedlem-i-fengsel/>

Fowler, C., Rossiter, C., Dawson, A., Jackson, D. & Power, T. (2017). Becoming a "better" father: supporting the needs of incarcerated fathers. *The Prison Journal*, 97(6), 003288551773449. <https://dx.doi.org/10.1177/0032885517734495>

Friestad, C. & Hansen, S, L.(2004). *Levekår blant innsatte*. (Fafo Rapport 429). Forskningsstiftelsen Fafo.

https://www.fafo.no/media/com_netsukii/429.pdf

Ganem, N. M. & Agnew, R. (2007). Parenthood and adult criminal offending: The importance of relationship quality. *Journal of Criminal Justice*. (35) 630-643.

<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2007.09.008>

Goffman, E. (2009). *Stigma. Om afgiverens sociale identitet*. (2. Utg.) . Samfunnslitteratur

Grøftehaug, M. (2004). *Fangebørn*. CDR-Forlag.

Hammerlin, Y. (2008). *Om fangebehandling, fange- og menneskesyn i norsk kriminalomsorg i anstalt 1970-2007*. Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet.

Hammerlin, Y. (2010) *Å bryte med livet i fengsel*. Universitetet i Oslo, institutt for arkeologi, konservering og historie.

Hammerlin, Y. (2021). *Hard mot de harde, myk mot de myke*. Universitetsforlaget: Oslo.

Hamsund, H. & Sandvik, A, B. (2010). De skjulte straffede: konsekvenser for pårørende når en i familien fengsles. I L. Nilsen, K.L. Kautzman, E. Wego & S.I. Bredal (Red.), *Det sårbare mennesket*.(s. 117-128). Hertevig Forlag

Hamsund, H & Sandvik, A, B. (2009). *Utenfor muren – en håndbok for deg som er pårørende*. Foreningen for Fangers Pårørende.

Hareide, J. B. & Moe, B, J. (2000). *Fedre og barn. Informasjon og veiledning til foreldre*. Pedagogisk forum.

Haugland, B.S., Ytterhus, B., & Dyregrov, A. (2012). *Barn som pårørende*. Oslo: Abstrakt forlag.

Hollin, R. C. (1996). *Working with offenders*. Psychological Practice in offender Rehabilitation. Birmingham: University of Birmingham and youth treatment service.

Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. (2.utg). Høyskoleforlaget.

Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnvitenskapelig metode*. (4.utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2021). *Det kvalitative forskningsintervju*. (4. Utg.) Gyldendal akademisk

Kvello, Ø. (2007) *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Universitetsforlaget

Kuvaas, B., & Dysvik, A. (2016). *Lønnsomhet gjennom menneskelige ressurser. Evidensbasert HRM*. (4 utg.) Fagbokforlaget

Lahnstein, H. (1993). *De skjulte straffede – om fangers pårørende*. Avhandling i kriminologi mellomfag.

Light, R. (1993). Why support prisoners families–tie groups?. I *Howard Journal*, Volume 32, s. 322-329.

Lindstrøm, B., & Eriksson, M., (2015). Haikerens guide til salutogenese. *Helsefremmende arbeid i et salutogent perspektiv*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the individual in the public services*. (2.utg.) Russel Sage Foundation.

Lorentzen, J. (2013). Fra farskapets historie i Norge 1850-2012. *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Vol 37. (s. 84-91).

<https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2013-01-09>

Malterud, K. (2018). *Kvalitative metoder i medisin: En innføring*. Universitetsforlaget.

Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen*. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.

Nordanger, Ø.D., Braarud, C. H. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget.

Nyhus, A. R. (2020). *Indre og ytre soning*. (Doktorgradsavhandling, Nord Universitetet).
<http://flf.dk/wp-content/uploads/2020/09/Avhandling-Andreas-Ribe-Nyhus.pdf>

Pajarita, C., Muentner, L. & Kjellstrand, J. (2019). Parenting and Incarceration: Perspectives on a Father-Child Involvement during Reentry from Prison. *The University of Chicago Press Journals*. Vol 93 (2).
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/703446>

Ruud, T., Birkeland, B., Faugli., Hagen, K.A., Hellman, A., Hilsen, M., Kallander, E.K., Kufås, E., Løvås, M., Peck, G.C., Skogerbø, Å., Skogøy, B. E., Stavnes, K., Thorsen, E. & Weimand, B.M. (2015). *Barn som pårørende*. Resultater fra en multisenterstudie. (IS-0522) Akershus universitetssykehus HF.
<https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/barn-som-parorende-resultater-fra-en-multisenterstudie/Barn%20som%20pårørende%20-%20Resultater%20fra%20en%20multisenterstudie.pdf/> /attachment/inline/80ae6065-0af7-4daa-a6b7-57e6fb2949a8:dad0550eeafb0d50eacdd3662f66ba833bd5dc05/Barn%20som%20pårørende%20-%20Resultater%20fra%20en%20multisenterstudie.pdf

Shaw, R. (1992). *Prisoners Children. What are the issues?*. Routledge.

Skardhamar, T. (2002). *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. Universitetet i Oslo. K-serien nr. 1/2002.

Smith, P, S. & Jacobsen, J. (2010) *Når straffen rammer uskyldige. Børn av fengslede i Danmark*. Gyldendal

Sævareid, H. I. (2020). Om ”menneskearbeid” og ”ekspertarbeid” i veiledning. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævareid, D. G. Aasland. *Til den andres beste* (2.utg. s. 40-56). Gyldendal.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. (4. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.

Thomassen, M. (2013). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Akademisk.

Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal Norsk Forlag.

Westrheim, K., & Eide, H. (2019). *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*. Fagbokforlaget.

Offentlige dokumenter

Barneombudet, 2010. *Fengslet familie. Erfaringer fra å ha en forelder i fengsel*. Hentet fra: <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Fengslet-familie.pdf>

Forskrift om straffegjennomføring. (2015). *Forskrift om endring i forskrift til lov om straffegjennomføring*. FOR-2002-02-22-183. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2015-10-30-1235>

Kriminalomsorgen. (u.å.). *Straff i fengsel*. Hentet 07. September 2023. fra <http://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2015). *Retningslinjer for funksjon som barneansvarlig i kriminalomsorgen*. (Nr. KDI4/2015)

[Rundskriv].

<https://www.kriminalomsorgen.no/kdi-rundskriv.237914.no.html>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (02.09.2022). *Soningskø, belegg, varetekt og barn i fengsel.*

Hentet fra:

<https://kommunikasjon.ntb.no/data/attachments/00439/7ee58621-9af6-4063-b2cf-75c09f79e3e0.pdf>

NOU 1995: 27. (1995). *Pappa kom hjem.* Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6d606455c9434e779c217090876dadc5/no/pdfa/nou199519950027000dddpdfa.pdf>

Regjeringen. (u.å.). *Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn- (kriminalomsorgsmelding).* Hentet 12.09.23

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=1>

St. meld. nr. 37. (2007- 2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.*

Det kongelige Justis- og politidepartement.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008- /id527624/?ch=1>

Straffegjennomføringsloven. *Lov om gjennomføring av straff mv.* LOV-2001-05-18-21.

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen region sør

Kristina Helle Meling

Deres ref:

Vår ref:
2009/07593-251/602

Dato:
05.12.2022

VS: INFORMANTER TIL MASTEROPPGAVE

Jeg viser til din søknad, datert 07.10.22, vedrørende søknad om forskning i kriminalomsorgen. Kriminalomsorgen region sør har behandlet denne søknaden på vegne av de regionene du har søkt til; region vest, region sørvest, region øst og region sør.

Vi beklager at behandlingen av søknaden har tatt lang tid. Årsaken til dette er bl.a. stor saskmengde og behov for avklaring fra de relevante enheter vedrørende eventuell kapasitet til å bistå deg i ditt foreslåtte forskningprosjekt.

Om søknaden

Søker skal skrive en masteroppgave der temaet er ”Barn som pårørende når en far er i fengsel”. Utgangspunktet er at rehabilitering er en del av formålet ved soning og søker vil gjerne undersøke hvordan ansatte og fedre oppfatter at rollen som omsorgsperson blir ivaretatt under og i etterkant av soning.

Målet med studien er å se om det er behov for å styrke den delen av soningen som er relatert til rehabilitering av far som omsorgsperson. Dette er knyttet både til ordningen og formålet med barneansvarlige i fengsel, og kunnskap om at det kan innebære risiko for barn som pårørende (når far er i fengsel).

Hensikten med forskningen er å få satt søkelys på temaet barn som pårørende når far er i fengsel, slik vi ser at det er blitt gjort innenfor helse de siste årene.

Søker håper at det lar seg gjøre å få med minimum 4 barneansvarlige og 4 fedre fra høysikkerhetsavdelinger. Videre ønsker søker at de barneansvarlige kan bistå med å rekruttere fedre som informanter.

Studien er godkjent av NSD og alle samtaler vil anonymiseres og ellers bli behandlet i tråd med kravene til informasjonshenting og behandling av data slik at personvernet fullt og helt ivaretas.

Kriminalomsorgen region sør

Postadresse:
Dokumentsenter
Postboks 694
4302 Sandnes

Besøksadresse:
Kjelleveien 21
Tønsberg

Telefon: 33 20 70 00
Telefaks: 33 33 35 72
Org.nr: 911 830 868

Saksbehandler:
Jo Inge Svendsen
E-post: postmottak.region-
sor@kriminalomsorg.no

Vedlegg 2: Godkjenning NSD

[Meldeskjema](#) / [Barn som pårørende når far er i fengsel](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
689128

Vurderingstype
Standard

Dato
16.01.2023

Tittel

Barn som pårørende når far er i fengsel

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for sosialfag og veiledning

Prosjektansvarlig

Astrid Dagmar Halså

Student

Kristina Helle Meling

Prosjektperiode

29.08.2022 - 15.09.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Straffedommer eller lovovertrедelser

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 10)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.09.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen i prosjektslutt dato.

Vi har nå registrert 15.09.2023 som ny slutt dato for behandling av personopplysninger.

Datainnsamlingen har ennå ikke begynt. Deltakerne vil få informasjon og samtykke til ny slutt dato.

Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 3: Informasjonsskriv barnansvarlige

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Barn som pårørende når far er i fengsel”?

Hei !

Mitt navn er Kristina Helle Meling. Jeg bor og jobber i Stavanger. Jeg er for tiden deltidsstudent ved Høgskolen i Innlandet der jeg tar en master i Tverrfaglig samarbeid barn, unge og familie. Jeg får faglig veiledning fra førsteamanuensis Astrid Halså som jobber på høgskolen.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor målet med studien er å se hvordan rehabiliteringsperspektivet i kriminalomsorgen også omfatter omsorgsrollen til fedre i fengsel. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og Formål med undersøkelsen

Jeg skal skrive en masteroppgave der temaet mitt er ”Barn som pårørende når en far er i fengsel”. Utgangspunktet mitt er at rehabilitering er en del av formålet ved soning og jeg vil gjerne undersøke hvordan ansatte og fedre oppfatter at rollen som omsorgsperson blir ivaretatt under og i etterkant av soning.

Målet med studien er å se om det er behov for å styrke den delen av soningen som er relatert til rehabilitering av far som omsorgsperson. Dette er knyttet både til ordningen og formålet med barneansvarlige i fengsel, og kunnskap om at det kan innebære risiko for barn som pårørende (når far er i fengsel).

Hensikten med forskningen er å få satt søkelys på temaet barn som pårørende når far er i fengsel, slik vi ser at det er blitt gjort innenfor helse de siste årene.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg sender ut dette brevet til direktøren i kriminalomsorgen i fire ulike regioner med høysikkerhetsfengsel/avdeling og ønsker videre at disse sender brevene til aktuelle fengsel for å rekruttere minimum 1 barneansvarlig som informant i hver region og minimum 1 far som sitter i høyrisikofengsel/avdeling i hver region.

Jeg håper at det lar seg gjøre å få med minimum 4 barneansvarlige og 4 fedre fra høysikkerhetsavdelinger.

Videre ønsker jeg at de barneansvarlige kan bistå med å rekruttere en far som informant. Vedlagt legger jeg et brev som kan presenteres for den innsatte. Jeg skal ikke stille informanten/far spørsmål om sensitive opplysninger som omhandler ham selv eller barnet/barna hans. I brevet legger jeg ved spørsmålene jeg har tenkt å ha som utgangspunkt i intervjuet. Under intervjuet vil det kunne være mulig å stille oppfølgingsspørsmål og/eller komme med innspill som er relevante for barneansvarlig/far.

Kriterier jeg vil legge til grunn for rekruttering av fedre, i tillegg til at det er frivillig å delta, er at de har norsk statsborgerskap/permanent opphold i Norge. Begrunnelsen for dette er at et søkelys på det å være far bør være knyttet til det norske samfunnet og de normer som er knyttet til den rollen. I tillegg er da også mest sannsynlig at barn(a) til den innsatte bor i Norge. Videre ønsker jeg også at aktuelle fedre har barn i grunnskolealder.

Hva innebærer det for deg som barneansvarlig å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du stiller på et intervju med varighet på ca. 1 time. Intervjuet har en semistrukturert oppbygging og det vil være spørsmål som på forhånd er presentert, med mulighet for oppfølgingsspørsmål. Det vil ikke bli stilt private spørsmål, men hvordan din del av jobben som barneansvarlig fungerer i praksis knyttet til temaet mitt. Spørsmålene har ingen fasitsvar og vil omhandle rehabilitering i vid forstand i forhold til omsorgsrollen til fedre i fengsel. Intervjuet blir tatt opp på lydopptak og det noteres underveis. Jeg vil kort tid etter intervjuet transkribere det og sende det tilbake til deg for godkjenning.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Før intervjuet ber jeg deg om å samtykke i deltagelsen ved å undertegne samtykkeerklæringen på at du har lest og forstått informasjonen og at du ønsker å delta.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15.05.23.

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Prosjektet er meldt til NSD. Jeg, rådgiver i NSD og min veileder Astrid Halså har drøftet og vurdert at informasjonsinnhenting og behandling av data vil ivareta personopplysninger i tillegg til informasjons- og taushetsplikten.

Jeg vil anonymisere deg som informant og lydopptakene vil bli oppbevart etter rød kode.

Ingen andre enn jeg og min veileder vil få tilgang til innhold fra lydopptaket, og ingen informasjon du gir skal kunne spores til deg som informant.

Jeg vil bruke fiktive navn på fengslene og på informantene i oppgaven slik at det ikke kan spores tilbake hvilket fengsel informanten kommer ifra.

Lydopptakene vil bli slettet når intervjuet er transkribert og anonymisert.

Jeg vil velge et sikkert verktøy for datainnsamlingen. Høgskolen i Innlandet har samarbeid med Universitet i Oslo for opptak og oppbevaring.

Lydopptak kan bli tatt på en smarttelefon via applikasjonen ”Nettskjema Diktafon” som er en kryptert applikasjon som hindrer at lydfilene lagres lokalt. Opptakene blir fortløpende sendt til Nettskjema-servere ved UiO.

Jeg tar utgangspunkt i at det er røde opplysninger jeg skal samle inn og vil samle inn dataene mine i Educloud Research som er en av forskningsplattformene ved Universitetet i Oslo og som Høgskolen i Innlandet har samarbeid med. På grunn av høyere sikkerhetsnivå, vil opprettelse og tilgang til Educloud Research-mappe kreve to trinns innlogging.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Kristina Helle Meling, på 192326@stud.inn.no eller _____ eller

Veileder Astrid Halså ved Høgskolen i Innlandet på _____ @inn.no

- Vårt personvernombud: HINN har et personvernombud, som kan kontaktes på personvernombud@inn.no eller på telefon: 62 43 00 00.

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Astrid Halså
(Forsker/veileder)

Kristina Helle Meling

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”*Barn som pårørende når far er i fengsel*” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i Intervju ved lydopptak med sikkert verktøy for opptak, der opplysningene vil bli brukt i en masteroppgave ved høyskolen i innlandet.
- At de innsamlede dataene oppbevares trygt, anonymiseres og transkriberes, og slettes ved prosjektslutt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Informasjonsskriv fedre

Vil du delta i forskningsprosjektet "Barn som pårørende når far er i fengsel"?

Hei!

Mitt navn er Kristina og jeg er for tiden student ved Høgskolen i innlandet der jeg skal ta en master i Tverrfaglig samarbeid barn, unge og familie.

I dette studie skal jeg skrive en forskningsoppgave og trenger hjelp fra personer som vet noe om det jeg ønsker å få mer kunnskap om.

Litt om undersøkelsen:

Temaet mitt er "Barn som pårørende når far er i fengsel". Målet med studien er å se om det er behov for å endre/styrke den delen av soningen som er relatert til deg som far og omsorgsperson både under og etter endt soning.

Innenfor helse er det viet stor oppmerksomhet og utarbeidet prosedyrer knyttet til barn som pårørende og ordninger med barneansvarlige. Jeg ønsker å se om dette er like tydelig innenfor kriminalomsorgen, og om det er et fokus på foreldrerollen under soningen som del av rehabiliteringen. Jeg skal også intervju barneansvarlige i fengsel. Jeg har bedt de barneansvarlige om å formidle ønsket mitt om å intervju deg og å videreformidle kontakt til meg. Det skal ikke innhentes sensitive opplysninger om deg eller dine barn. Jeg vil gjerne vite noe om hva slags kontakt du har med dine barn, om de kommer på besøk og hvordan du tenker deg kontakten blir med dem etter endt soning. Jeg vil gjerne også vite litt om hvordan du tenker at du best kan rehabiliteres knyttet til omsorgsrollen under soningen. Jeg vil ikke ha informasjon om ditt/dine barn og din familie da dette er brudd på taushetsplikt da jeg ikke har fått samtykke av de/dem til å få opplysninger. Det er dine tanker og erfaringer jeg vil ha søkelys på.

Hvilke metoder skal benyttes, hvilke opplysninger blir samlet inn og hva dette innebærer for deg:

Jeg skal bruke opplysningene som jeg henter inn i min masteroppgave for å belyse mitt tema. Disse opplysningene vil jeg hente inn ved et intervju med lydopptak med varighet på litt under en time.

Det er kun meg og min veileder som har tilgang til opplysningene som blir hentet inn og disse opplysningene blir behandlet konfidensielt. Du som informant vil anonymiseres. Om du ønsker, får du lese gjennom det transkriberte intervjuet før jeg bruker det i oppgaven.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger og hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15.09.23.

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Jeg har sendt søknad til NSD for godkjenning av studien. Jeg, rådgiver i NSD og min veileder Astrid Halså har drøftet og vurdert at informasjonsinnhenting og behandling av data vil ivareta personopplysninger i tillegg til informasjons- og taushetsplikten.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Kristina Helle Meling, på 192326@stud.inn.no eller

Veileder Astrid Halså ved Høgskolen i Innlandet på @inn.no

- Vårt personvernombud: HINN har et personvernombud, som kan kontaktes på personvernombud@inn.no eller på telefon: 62 43 00 00.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Før intervjuet ber jeg deg om å samtykke i deltagelsen ved å undertegne samtykkeerklæringen på at du har lest og forstått informasjonen og at du ønsker å delta.

Samtykkeerklæring:

Jeg aksepterer herved at opplysninger jeg kommer med vil bli brukt i en masteroppgave ved Høgskolen i Innlandet. Opplysningene vil bli innhentet ved intervju og dette vil bli tatt opp på bånd. Spørsmålene vil omhandle min rolle som far i fengsel og rehabiliteringsfokus i fengselet knyttet til omsorgsrollen. Det er bare forsker og veileder som har tilgang til lydopptaket. Jeg som informant vil bli transkribert og anonymisert. Forventet prosjektslutt er den 15.09.2023 og lydopptakene vil bli slettet innen denne datoen. Det er frivillig å delta i studien, og jeg kan når som helst trekke mitt samtykke uten å oppgi noen grunn.

Jeg har lest og forstått informasjon om studien, og er villig til å delta

Signatur informant, dato

.....

Vedlegg 5: Intervjuguide

Intervjuguide barneansvarlige

1. Er det fokus på omsorgsrollen under og etter soning?
 - Hvordan blir det jobbet med å rehabilitere far som omsorgsperson
 - Hvis det ikke blir jobbet med, hva er begrunnelsen/årsaken
2. Hvis du skulle foreslå/ønske forandringer knyttet til rehabilitering av far som omsorgsperson, hvilke er de viktigste forandringene slik du vurderer det?
3. Samarbeid, familiesamtaler i fengsel?
4. Hvordan er arbeidsbetingelsene til deg som barneansvarlig, knyttet opp til oppgaven med rehabilitering av fedre?
5. Hvis du skulle trekke inn det du mener er det viktigste vi har snakket om, hva ville det vært?
6. Er det noe mer du vil si eller legge til?

Intervjuguide fedre

1. Kan du fortelle meg om deg som omsorgsperson til ditt/dine barn
 - Hvordan var det før du kom i fengsel
 - Hvordan er det under soning
 - Har du snakket med barnet ditt/barna dine om fengslingen?
 - Hvordan tenker du kontakten blir etter endt soning
 - Hva tenker du er den største utfordringen for deg som omsorgsperson
2. Hvor godt er det lagt til rette for rehabilitering knyttet til omsorgsrollen under soning
 - Besøk

-Samtaler med/uten familien

-Kurs

-Annet

3. Jeg vil gjerne også vite litt om hvordan du tenker at du best kan rehabiliteres knyttet til omsorgsrollen under soning.
4. Hvis du skulle trekke ut noe som du mener er det viktigste vi har snakket om, hva ville det vært?
5. Er det andre tema du vil fortelle om eller legge til?